

Міністерство освіти і науки України
Харківський державний університет харчування та торгівлі
Кафедра міжнародної економіки

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

**Методичні рекомендації до семінарських та
практичних занять для студентів
денної та заочної форми навчання
напряму підготовки 6.030503 «Міжнародна економіка»**

**Харків
2013**

УДК 339.9(075.8)
ББК 65.5
М 43

Авторський колектив:
Т.В. Андросова, Л.Л. Носач, В.О. Козуб

Рецензенти:
канд екон. наук, проф. Л.О. Попова
канд. екон. наук, проф. О.А. Круглова

Затверджено на засіданні кафедри міжнародної економіки ХДУХТ, протокол № 3 від 11 жовтня 2013 року.

Рекомендовано навчально-методичною комісією економічного факультету ХДУХТ, протокол № 2 від 30 жовтня 2013 року.

Міжнародна економіка: методичні рекомендації до семінарських
М 43 та практичних занять для студентів денної та заочної форми навчання
напряму підготовки «Міжнародна економіка» / Т.В. Андросова, Л.Л.
Носач, В.О. Козуб. – Харків: Видавництво «Форт», 2013. – 157 с.

На засадах модульного підходу до викладання навчальної дисципліни «Міжнародна економіка» методичні рекомендації включають теоретичний (у формі проблемних питань і тестів різного рівня складності) та практичний (у формі задач та ситуаційних завдань) матеріал для вивчення курсу, що дозволяє сформувати та закріпити на семінарських заняттях теоретичні знання, уміння та практичні навички у галузі міжнародної економіки, форм, методів та механізмів реалізації міжнародних економічних відносин.

УДК 339.9(075.8)
ББК 65.5

© Андросова Т.В., Носач Л.Л.,
Козуб В.О., 2013

© Харківський державний університет
харчування та торгівлі, 2013

ЗМІСТ

Вступ	4
Зміст тем дисципліни	6
Навчально-методичне забезпечення тем дисципліни	19
Змістовий модуль 1. Сутність, середовище та розвиток теорії міжнародної економіки	19
Тема 1. Міжнародна економічна система	19
Тема 2. Національні економіки та їх взаємодія	22
Тема 3. Міжнародна економічна діяльність	27
Тема 4. Теорія міжнародної торгівлі	31
Тема 5. Світовий ринок товарів та послуг	47
Змістовий модуль 2. Форми міжнародних економічних відносин	53
Тема 6. Міжнародна науково-технологічний обмін	53
Тема 7. Міжнародна торгова політика	61
Тема 8. Світовий фінансовий ринок	74
Тема 9. Прямі інвестиції і міжнародне виробництво	78
Тема 10. Міжнародне портфельне інвестування	82
Тема 11. Міжнародний кредит	88
Змістовий модуль 3. Міжнародні трудові та валютно-фінансові відносини	92
Тема 12. Світовий ринок праці	92
Тема 13. Міжнародна трудова міграція	95
Тема 14. Теорії валютних курсів	99
Тема 15. Світовий валютний ринок	110
Тема 16. Світова валютна система	114
Тема 17. Міжнародні розрахунки	118
Змістовий модуль 4. Стан і перспективи сучасних інтеграційних і глобалізаційних процесів	123
Тема 18. Платіжний баланс та макроекономічна рівновага	123
Тема 19. Міжнародна регіональна інтеграція	131
Тема 20. Європейська економічна інтеграція	137
Тема 21. Глобалізація економічного розвитку	142
Тема 22. Інтеграція України у світову економіку	148
Рекомендована література	154

ВСТУП

В умовах глобалізації інтеграція України у світовий економічний простір вимагає постійного удосконалення якості підготовки майбутніх фахівців, які володіють знаннями та навичками, пов'язаними з міжнародною економікою і міжнародними економічними відносинами. Дисципліна «Міжнародна економіка» спрямована на формування таких знань і висвітлює проблеми міжнародного поділу праці; питання структури світового господарства та міжнародних економічних відносин; закони розвитку і регулювання національної та світової економіки; тенденції розвитку міжнародного економічного середовища, розуміння його впливу на економічний потенціал та специфіку організації господарчої діяльності іноземного партнера; особливості міжнародних ринків чинників виробництва, товарів та послуг, форм міжнародної економічної взаємодії.

Метою викладання дисципліни «Міжнародна економіка» є формування у студентів системи сучасних теоретичних знань, вмінь і практичних навичок у галузі міжнародної економіки, форм, методів та механізмів реалізації міжнародних економічних відносин.

Предметом дисципліни є система міжнародних економічних відносин, що складається між національними економіками країн світу в умовах інтернаціоналізації та глобалізації.

Для досягнення мети викладання курсу «Міжнародна економіка» поставлені такі **основні завдання**:

- вивчити сутність міжнародної економічної системи та закономірностей її розвитку;
- вивчити методи аналізу політико-правового, економічного, соціально-культурного середовища та інфраструктури міжнародної економічної діяльності;
- розглянути особливості регулювання МЕВ;
- вивчити міжнародну валютну систему, методологію міжнародних розрахунків;
- розглянути процеси міжнародної економічної інтеграції;
- набути вміння використовувати одержані знання у практичній зовнішньоекономічній діяльності України.

Після вивчення дисципліни студенти зможуть:

- надавати визначення основних понять і складових міжнародної економіки;
- визначати основні цілі, завдання та організаційно-економічні умови функціонування країн у сфері МЕВ;

- формувати чинники, що впливають на розвиток міжнародного поділу праці з точки зору теорій міжнародної торгівлі;
- досліджувати тенденції і процеси, що відбуваються в сфері міжнародних економічних відносин;
- аналізувати дію базових економічних закономірностей на міжнародному рівні і їх специфічне проявлення в інтернаціональній сфері;
- засвоїти сутнісні відмінності між соціально-економічним устроєм окремих країн світу, чинники, що спричиняють ці відмінності, та наслідки для організації ефективної економічної взаємодії з відповідними країнами світу;
- досліджувати економічний потенціал господарюючих суб'єктів різної державної належності в сфері міжнародного обміну товарами, руху факторів виробництва і міжнародну економічну політику держав;
- обирати оптимальну стратегію боротьби з економічними спадами, фінансовими і валютними кризами, які, виникаючи в окремих країнах або регіонах, в сучасних умовах набувають глобального характеру.

ЗМІСТ ТЕМ ДИСЦИПЛІНИ

МОДУЛЬ I СВІТОВА СИСТЕМА ГОСПОДАРЮВАННЯ

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1

Сутність, середовище та розвиток теорії міжнародної економіки

Тема 1. Міжнародна економічна система

Поняття міжнародної економічної системи (МЕС). Міжнародний поділ праці (МПП), як основа міжнародної економічної системи. Сутність, особливості і фактори, що впливають на розвиток МПП. Розвиток МПП за родом діяльності за двома напрямками: вертикальним та горизонтальним. Особливості розвитку МПП на сучасному етапі.

Основні форми МПП: міжнародна спеціалізація та міжнародне кооперування виробництва. Сутність, форми та показники міжнародної спеціалізації виробництва (МСВ). Міжнародна спеціалізація розвинутих країн світу. Зрушення в характері розвитку сучасної спеціалізації виробництва. Показники ступеня участі в міжнародному поділі праці. Міжнародна кооперація виробництва (МКВ), як система економічних відносин: об'єкт, методи, форми співробітництва та нормативний апарат налагодження коопераційних зв'язків. Класифікація міжнародного кооперування по основних ознаках. Україна в МПП. Етапи та тенденції розвитку світового господарства. Основні особливості функціонування світового господарства другої половини ХХ-го ст. Характерні ознаки настання нового етапу в розвитку світового господарства. «Центри економічної сили», «полюси світової економіки».

Поняття, сутність, предмет, об'єкти, головні суб'єкти, мета і структура міжнародних економічних відносин (МЕВ). Рівні реалізації МЕВ, як глобальних відносин. Основополагаючі принципи МЕВ. Специфічні принципи МЕВ. Основні особливості розвитку сучасних МЕВ.

Тема 2. Національні економіки та їх взаємодія

Середовище МЕВ та його особливості. Середовище розвитку МЕВ та його основні фактори. Характеристика факторів політико-

правового середовища. Рівні та органи адміністративно-правового регулювання МЕВ.

Національні економіки та ознаки їх систематизації (регіональна, економічна, організаційна). Класифікація країн за соціально-економічною ознакою, як найбільш адекватною потребам теорії та практики МЕВ. Країни з розвинутою ринковою економікою в системі МЕВ та їх загальна характеристика. Соціально-економічна диференціація країн, що розвиваються. Основні риси країн, що розвиваються, їх місце і роль в міжнародному обміні. Загальна характеристика, основні причини відокремлення, досвід розвитку «Н.І.К.». Порівняльна характеристика експортоорієнтованої моделі розвитку азійських «Н.І.К.» та імпортозаміщуючої моделі розвитку латиноамериканських «Н.І.К.». Систематизація країн з економічною моделлю перехідного типу та їх характеристика. Основні напрями системних ринкових перетворень, що мають бути реалізовані в процесі трансформації перехідних суспільств. Система ринкового середовища МЕВ та її характеристика.

Фізіологічні, особисті психологічні фактори, на яких базується поведінка людей. Формування соціальної поведінки людей внаслідок природжених та надбаних в процесі життя факторів. Культура, її трансляція і засвоєння. Важливіші світоглядні та поведінкові аспекти, які формуються під впливом культури.

Інфраструктурне середовище МЕВ та його складові елементи. Найважливіші складові елементи інфраструктури МЕВ: енергетичне забезпечення країн; міжнародний транспорт; міжнародні інформаційно-комунікаційні системи. Інфраструктура енергетики: всі паливні галузі й електроенергетика. Світовий енергобаланс по видах первинних джерел. Транспортна інфраструктура, яка охоплює всі існуючі транспортні засоби та транспортні шляхи світу. Міжнародні транспортні системи. Найважливіші проблеми міжнародного транспорту. Інформаційно-комунікаційні системи в МЕВ. Мережі інформаційних агентств, які збирають інформацію, класифікують її, кодують та передають користувачам. Міжнародна пошта, електронна пошта. Міжнародні супутникові системи зв'язку. Міжнародні комп'ютерні мережі (INTERNET).

Тема 3. Міжнародна економічна діяльність

Характерні риси сучасної міжнародної економічної діяльності (МЕД). Методологічна база міжнародної економіки. Важливіші показники участі країн у МЕВ та їх характеристика. Система

національних рахунків (СНР), як система взаємозалежних показників розвитку економіки на макрорівні. Порівняння показників ВВП (ВНП) для різних країн, виражених в доларах США, з метою визначення місця країни у світовій економіці. Основні риси, властиві сучасній міжнародній економічній діяльності (МЕД).

Економічні інтереси, загальнонаціональні інтереси. Економічні інтереси у сфері міждержавних відносин. Узгодження національних і інтернаціональних інтересів. Поняття економічних законів та їх об'єктивний характер. Основні напрямки дії економічних законів у міжнародній сфері. Основні закони МЕВ та їх характеристика.

Тема 4. Теорія міжнародної торгівлі

Економічна основа міжнародної торгівлі. Закон порівняльних (вартісних) переваг. Класична теорія торгівлі. Принцип абсолютних порівняльних переваг у торгівлі А. Смита. Теорія відносної переваги у витратах Д. Рікардо. Розвиток класичної теорії торгівлі. Теорія відносної забезпеченості чинниками виробництва Хекшера-Оліна і парадокс Леонтьєва. Умови торгівлі.

Роль, особливості та поняття міжнародної торгівлі. Принципи, на яких базується міжнародна торгівля. три найважливіші характеристики міжнародної торгівлі. Зовнішня торгівля. Фактори, що впливають на стійкий ріст міжнародної торгівлі. Система показників, що характеризують участь країн у міжнародній торгівлі: показники відкритості економіки, структури, динаміки, результатів зовнішньої торгівлі.

Тема 5. Світовий ринок товарів і послуг

Сутнісна характеристика світового ринку. Територіальна структура світового ринку. Функціональна структура світового ринку. Риси й особливості розвитку світового ринку товарів та послуг. Кон'юнктура світового ринку. Товарні класифікації і номенклатури, які використовувалися в міжнародних відносинах. Класифікаційна схема Гармонізованої системи опису й кодування товарів.

Механізм міжнародної торгівлі. Класифікація форм міжнародної торгівлі. Торговля товарами та послугами. Традиційна торгівля та її види. Зустрічна торгівля як засіб підвищення конкурентоспроможності експортних товарів. Види зустрічної торгівлі. Класифікація послуг. Особливості розвитку міжнародної

торгівлі транспортними, консалтинговими, туристичними, інжиніринговими, інформаційними послугами.

Основні методи міжнародної торгівлі: торгівля напряму та через посередників. Переваги залучення посередників. Види посередницьких операцій і відповідні їм види угод. Загальна характеристика інституціональних посередників. Поняття, функції та різновиди міжнародних товарних бірж. Товари, що традиційно є предметом біржового обороту. Види і цілі біржових угод. Міжнародні аукціони, як метод збуту реальних товарів зі строго індивідуальними властивостями. Види і способи ведення аукціонних торгів. Міжнародні торги, як метод розміщення замовлень купівлі-продажу або підяду. Етапи проведення та особливості міжнародних торгів.

Поняття світової ціни. Види цін, які залучаються як вихідна інформація про ціни світового ринку. Фактори, що впливають на ціноутворення на світових товарних ринках. Основні принципи міжнародного ціноутворення. Методологія розрахунку цін на експортовану та імпортовану продукцію. Комерційні поправки при визначенні цін на світових товарних ринках.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2

Форми міжнародних економічних відносин

Тема 6. Міжнародний науково-технічний обмін

Сутність, причини розвитку та форми прояву міжнародних науково-технічних відносин. Міжнародна передача технології як тривалий процес. Способи комерційної передачі технології. Канали передачі технології: внутрішньофірмовий та міжфірмовий.

Форми здійснення міжнародної передачі технології (МПТ): патентна угода, ліцензійна угода, ноу-хау, угода на інжиніринг, франчайзинг. Міжнародне технічне сприяння. Технологічні гранти.

Окремі угоди, програми та міжнародні організації, які обумовлюють правила поведінки та стимулюють розвиток ринку технологій. Основні тенденції розвитку МПТ на сучасному етапі.

Тема 7. Міжнародна торгова політика

Дві тенденції в міжнародній торговельній політиці: політика вільної торгівлі та протекціонізму. Класична модель вільного міжнародного обміну. Форми протекціонізму. Закономірності в торговельній політиці для держав. Економічні, соціальні та політичні

причини і групи тиску на користь протекціоністських заходів. Основні аргументами обмеження зовнішньої торгівлі. Тарифне і нетарифне регулювання торговельно-економічних відносин. Протиріччя сучасної міжнародної торгівлі.

Рівні регулювання міжнародної торгівлі: фірмовий, національний, міжнаціональний, наднаціональний. Види державного регулювання міжнародної торгівлі: одностороннє, двостороннє, багатостороннє. Багатостороннє регулювання торговельно-економічних відносин країн світової співдружності на основі заходів Генеральної угоди про тарифи та торгівлю (ГАТТ). Базові принципи торговельних відносин між державами, закріплені статтями ГАТТ. Роль Світової організації торгівлі (СОТ) в регулюванні міжнародної торгівлі. Принципова різниця між СОТ і ГАТТ.

Тема 8. Світовий фінансовий ринок

Сутність, передумови створення та структура світового фінансового ринку. Функції світового фінансового ринку. Характеристика ринку грошей, ринку банківських кредитів, ринку короткотермінових фінансових активів, валютного ринку, ринку цінних паперів. Основні форми регулювання світового фінансового ринку.

Типи міжнародних фінансових ринків. Основні суб'єктами міжнародного фінансового ринку. Джерела фінансових ресурсів та активи фінансових інститутів. Прямі учасники фінансових операцій ринку позичкових капіталів, ринку цінних паперів, валютного ринку, страхового ринку, ринку золота, ринку нерухомості.

Тема 9. Прямі інвестиції та міжнародне виробництво

Сутність міжнародних інвестицій. Сутність прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Міжнародна класифікація ПІІ. Загальносвітові тенденції прямого іноземного інвестування. Масштаби, структура, особливості та динаміка міжнародного руху капіталів. Механізм та соціально-економічні наслідки вивозу капіталу.

Поняття та види спільного підприємництва. Основні економічні аспекти розвитку спільного підприємництва. Особливості функціонування спільних підприємств (СП). Шляхи реалізації форм міжнародного бізнесу. Поняття міжнародних спільних підприємств (МСП). Сукупність чинників, що впливають на масштаби, динаміку та результативність МСП. Стримуючі чинники розвитку іноземної

підприємницької діяльності. Чинники, які визначають привабливість прямих інвестицій у формі спільних підприємств для приймаючої країни. Створення міжнародних корпорацій з метою одночасного виходу одразу на кілька зарубіжних ринків. Транснаціональні корпорації (ТНК): критерії належності, ключові показники для аналізу, характерні риси. Роль багатонаціональних корпорацій (БНК) та міжнародних корпоративних спілок у системі міжнародних економічних відносин. Особливості сучасного етапу розвитку міжнародних корпорацій.

Тема 10. Міжнародне портфельне інвестування

Портфельні інвестиції, як форма вивозу капіталу за кордон. Міжнародні операції з цінними паперами. класифікація учасників ринку цінних паперів: Фінансові інструменти світового ринку портфельних інвестицій. Види та характеристика основних цінних паперів. Види і характеристика вторинних цінних паперів. Похідні фінансові інструменти (деривативи). Основні тенденції світових фондових ринків. Інвестиційний портфель: поняття, мета і критерії формування, Типову послідовність дій з формування інвестиційного портфеля стратегії та методи інвестування.

Тема 11. Міжнародний кредит

Поняття, умови та вартість кредиту. Класифікація кредитів за різними ознаками та їх характеристика. Угоди про надання кредиту. Особливості та порядок надання комерційних кредитів. Банківське кредитування зовнішньої торгівлі. Порівняльна характеристика кредитних операцій, їх переваги та недоліки. Поняття та особливості факторингу. Механізм здійснення факторингової операції. Поняття та особливості форфейтингу. Механізм здійснення форфейтингової операції. Поняття, суб'єкти та особливості лізингу. Види лізингових операцій та їх характеристика. Проектне фінансування як засіб сприяння експорту. Інвестиційна спрямованість проектного фінансування. Порівняльна характеристика нестандартних форм кредитування, їх переваги та недоліки. Формування і розвиток світового ринку позичкових капіталів. Функціональна структура: світовий грошовий ринок і світовий ринок капіталів. Географічна та інституціональна структура ринку позичкових капіталів. Основні міжнародні фінансові центри передумови їх виникнення та особливості функціонування.

МОДУЛЬ II

ФОРМИ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3

Міжнародні трудові та валютно-фінансові відносини

Тема 12. Світовий ринок праці

Сутність, структура та особливості формування міжнародного ринку праці. Об'єктивна необхідність й історико-економічні аспекти міжнародних переміщень населення. Міжнародний ринок робочої сили та передумови його формування. Найзначніші сегменти у структурі міжнародного ринку праці.

Етапи розвитку міжнародного переміщення робочої сили. Основні світові ринки робочої сили. Експортери робочої сили на світовій ринок. Сучасні центри тяжіння робочої сили. Особливості сучасного розвитку ринку праці. Основні моделі трудових відносин, які характеризують сучасний світовий ринок праці.

Тема 13. Міжнародна трудова міграція

Сутність, класифікація та особливості міжнародних міграційних процесів. Спонукальні причини міграції населення. Основні соціально-економічні причини міжнародної трудової еміграції. Офіційні джерела інформації про міграцію робочої сили.

Напрямки сучасних міграційних потоків. Характерні риси міжнародної міграції в сучасних умовах розвитку світового господарства. Соціально-демографічні аспекти і наслідки міграції робочої сили для її експортерів та імпортерів.

Державне регулювання ринку робочої сили. Одно-, двостороннє, багатостороннє регулювання в рамках інтеграційних угруповань. Напрямки регулювання процесів міграції робочої сили. Роль міжнародних організацій в регулюванні міграційних процесів. Міжнародна організація праці (МОП), її завдання, структура і напрямки діяльності. Характеристика державної міграційної політики США, Канади Австралії. Україна у світових міграційних процесах та її перспективи на міжнародному ринку праці. Сучасні масштаби міграційного руху населення України.

Тема 14. Теорії валютних курсів

Поняття «валюта», види валют. Міжнародні розрахункові валютні одиниці: СДР, євро. Конвертованість валюти.

Поняття валютного курсу. Кон'юнктурні та структурні чинники, які впливають на валютний курс. Функції валютного курсу. Валютний курс, валютний паритет. Види валютних курсів. Загальна характеристика режимів валютних курсів. Валютне котирування та методи його визначення.

Обґрунтування теорії валютного курсу. Теорії визначення реального валютного курсу, що базуються на фундаментальній концепції. Теорія загальної макроекономічної рівноваги як основа визначення рівноваги реального валютного курсу. Теорія паритету купівельної спроможності (ПКС). Теорія паритету процентних ставок. Грошова теорія валютного курсу. Загальна теорія валютного курсу. Модель валютного ринку в умовах гнучкого режиму валютного курсу.

Тема 15. Світовий валютний ринок

Валютний ринок у широкому і вузькому розумінні. Функції валютних ринків. Учасники валютного ринку. Основні особливості сучасних валютних ринків. Структура валютного ринку по суб'єктах, по функціях, відносно валютних обмежень, по застосуванню валютних курсів, в залежності від обсягу і характеру валютних операцій. Світові, регіональні та національні валютні ринки. Національний біржовий валютний ринок України та його характеристика.

Поняття валютної операції в широкому та вузькому розумінні. Валютні операції згідно законодавства України. Види валютних операцій: поточні конверсійні та поточні депозитно-кредитні операції, їхня характеристика. Кореспондентські відносини з іноземними банками.

Тема 16. Світова валютна система

Валютна система як форма організації та регулювання валютних відносин. Сутність національної, міжнародної (регіональної) та світової валютних систем. Головне завдання та функції світової валютної системи. Порівняльна характеристика світової та національної валютних систем. Ключові вимоги, необхідні для успішного функціонування світової грошової системи. Основні складові світової валютної системи.

Основні етапи розвитку міжнародної валютної системи. Паризька, Генуезька, Бреттон-Вудська та Ямайська валютні системи: основні принципи, загальна характеристика, причини кризи та особливості.

Європейська валютна система (ЄВС) як форма регулювання валютних відносин країн Західної Європи. Історія створення Європейської валютної систем. Основні риси ЄВС. План «Делора», як трирівневий план валютного об'єднання Європи, його етапи.

Тема 17. Міжнародні розрахунки

Поняття, суб'єкти, особливості та специфіка міжнародних розрахунків. Фактори, що впливають на вибір форми міжнародних розрахунків при здійсненні експортно-імпортних операцій. Порядок організації розрахунків за міжнародними угодами. Ризики, що виникають при міжнародних платежах.

Загальна характеристика інкасо, схема операції. Сутність акредитивної операції. Класифікація акредитивів у зовнішній торгівлі. Проблеми проведення акредитивної операції. Банківський переказ. Комбіновані розрахунки. Переваги та недоліки форм міжнародних розрахунків. Практика використання міжнародних розрахункових операцій в Україні.

Поняття, види та обіг векселів згідно з положеннями Женевських вексельної Конвенції ООН. Поняття, види та обіг чеків згідно з положеннями Женевських чекової Конвенції ООН. Поняття поштового, електронного переказу. Міжнародні платіжні системи.

Поняття та структура валютної політики держави. Девізна політика як засіб регулювання курсу національної валюти. Дисконтна політика як метод приваблення іноземного капіталу в країну. Диверсифікація валютних резервів як засіб мінімізації валютних ризиків. Застосування валютних обмежень з метою впливу на обсяги здійснюваних валютних операцій.

Міждержавні валютно-кредитні організації, що належать до системи інституціональних структур регулювання світової економіки і валютно-фінансових відносин.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 4

Стан і перспективи сучасних інтеграційних і глобалізаційних процесів

Тема 18. Платіжний баланс та макроекономічна рівновага

Поняття та систематизація балансів міжнародних розрахунків. Платіжний баланс (ПБ), як відображення усіх операцій, зв'язаних з міжнародними розрахунками країни. Критерії та принципи розрахунку ПБ. Методологія складання платіжного балансу. Розуміння термінів економічна територія країни, резиденти-нерезиденти, ринкова ціна, розрахункова одиниця для формування ПБ. Основні відмінності між розрахунковим і платіжним балансами. Джерела інформації про ПБ

Стандартна схема платіжного балансу за методологією МВФ. Взаємозв'язок рахунків платіжного балансу. Зміст та структура рахунку поточних операцій. Зміст та структура рахунку операцій з капіталом і фінансових операцій. Значення та порядок формування компенсуючих статей ПБ (Рахунки офіційних резервів і Чисті помилки й пропуски).

Макроекономічні фактори, які впливають на стан ПБ. Методи балансування ПБ. Фінансування дефіциту ПБ. Теорії та моделі платіжного балансу. Теорія автоматичного саморегулювання платіжного балансу Д. Юма та Д. Рікардо. Кейнсіанські теорії регулювання платіжного балансу. Теорія внутрішньої та зовнішньої рівноваги Р.Харрода, Т. Сцитовського, Р. Менделя. Інструментарно-цільовий метод регулювання платіжного балансу Дж. Міда, Я. Тінбергена. Теорія нормативного регулювання ПБ Дж. Вільямсона, Р. Міллера. Монетаристські теорії регулювання платіжного балансу. Теорії міждержавного регулювання ПБ.

Стан платіжного балансу України. Причини дефіциту платіжного балансу країн з перехідною економікою. Аналіз динаміки платіжного балансу України. Фактори негативного впливу на формування ПБ України. Переваги України у сфері вкладення капіталів.

Тема 19. Міжнародна регіональна інтеграція

Трагування інтеграційних процесів в дослідженнях економістів. Об'єктивна необхідність економічної інтеграції в сучасних умовах. Тенденції і параметри розвитку інтеграційних процесів. Чотири основні етапи становлення та розвитку економічної

інтеграції. Міжнародна економічна інтеграція та основні ознаки, що її відокремлюють в процесі інтернаціоналізації економічного життя. Передумови й умови її становлення як якісно нового рівня МЕВ. Механізм інтеграції та засоби і методи, що він включає. Основні фактори, що забезпечують господарський ефект економічної інтеграції. Форми міжнародної регіональної інтеграції. Сучасні особливості процесів міжнародної регіональної економічної інтеграції.

Сутність вільних економічних зон (ВЕЗ) та умови їх виникнення. Система пільг, що надаються фірмам на території ВЕЗ. Історія формування та основні різновиди вільних економічних зон з точки зору профілю господарчої спеціалізації більшості фірм, що ведуть господарчу діяльність у зоні. Особливості функціонування вільних економічних зон в різних країнах світу.

Умови створення економічного регіонального інтеграційного угруповання. Напрямки формування економічних інтеграційних угруповань країн. Рівні розвитку інтеграційних процесів. Передумови регіональної економічної інтеграції. Класифікація інтеграційних угруповань. Розвиток інтеграційних процесів між країнами, що розвиваються.

Особливості розвитку інтеграційних процесів країн Європи. Масштаби та динаміка притаманні інтеграції західноєвропейських країн у рамках Європейського союзу. Етапи розширення Європейського Союзу. Порядок укладання та реалізації Північноамериканської угоди про вільну торгівлю. Напрямки інтеграційних процесів у Азійсько-тихоокеанському регіоні. Сучасні моделі латиноамериканської інтеграції. Інтеграційні процеси в арабських країнах. Перспективи інтеграційного розвитку в пострадянському просторі.

Тема 20. Європейська економічна інтеграція

Інтеграція західноєвропейських країн у рамках Європейського союзу (ЄС). Етапи створення Європейського Союзу. Європейський Союз як правова і інституціональна основа функціонування Європейського Співтовариства та об'єднання трьох відомих співтовариств (ЄОВС, ЄЕС, Євратом). Етапи розширення Європейського Союзу. Основні цілі ЄС. Інституціональна структура ЄС. Регіональні сегменти загальноєвропейської економічної інтеграції.

Зовнішні відносини та зовнішня політика ЄС. Європейська політика сусідства на основі нових договірних відносин ЄС з сусідами на сході й півдні. Зв'язки ЄС з Європейською асоціацією вільної

торгівлі. Сфера інтересів Спільноти до країн Центральної та Східної Європи. Співпраця між країнами Південно-Східної Європи. Співробітництво ЄС з республіками Співдружності незалежних держав (СНД). Середземноморські країни та Європейський Союз. Основні складові евро – середземноморського партнерства. Стратегії Спільноти щодо країн Азії на основі ідеї партнерства з розвитку і політичного діалогу. Спільні економічні й політичні інтерес ЄС та США, втілені в Організації економічної співпраці і розвитку (ОЕСР) та Північноатлантичному альянсі (НАТО). Відносини Спільноти з Канадою та країнами Латинської Америки.

Тема 21. Глобалізація економічного розвитку

Глобалізація економічного розвитку як наслідок процесів інтернаціоналізації. Структуризація глобалізаційного процесу. Глобальна економіка. Рівні, нові кількісні та якісні характеристики глобалізації. Визначальні риси та протиріччя процесів глобалізації.

Поняття, загальна характеристика та систематизація основних глобальних проблем сучасності. Аналіз причин виникнення та напрями вирішення загальносвітових проблем. Головні сучасні проблеми глобалізації: збереження миру, екологічна проблема, проблема забезпечення людства сировиною та енергією, освоєння Світового океану, проблема економічної відсталості окремих країн, що розвиваються, проблема країн, що переходять від командно-адміністративної системи до ринкової, проблема конверсії військового виробництва, демілітаризація економіки країн, мирної співпраці між ними. Міжнародна взаємодія і місце України у вирішенні глобальних проблем сучасного світу.

Теорії глобалізації. Глобальна виробнича інфраструктура: поняття та сутнісні риси. Транспортна система світової економіки: складові та загальна характеристика. Міжнародний зв'язок в умовах глобалізації. Глобальні інформаційно-комунікаційні системи. Фінансова інфраструктура світової економіки.

Тема 22. Інтеграція України у світову економіку

Політико-правові, економічні, соціально-культурні, інфраструктурні передумови інтеграції України. Особливості економіки України, як потенційної учасниці міжнародних економічних угруповань. Чинники, що впливають на інтеграційну мотивацію та політику України. Внутрішньоекономічні та зовнішньоекономічні фактори і

шляхи інтеграції України у світове господарство. Проблеми щодо структуризації економіки України в умовах інтеграції. Формування інтеграційних пріоритетів національної економіки. Поле регіональних інтересів України.

Пріоритети та основні напрями євроінтеграційної політики України. Вступ до Європейського Союзу (ЄС) як ключовий напрямок зовнішньої політики України та її стратегічний курс. Досягнення на євроінтеграційному шляху України. Умови ЄС, визначені для країн-кандидатів на вступ у Спільноту. Умови євроінтеграційної стратегії України: адаптація законодавства України до законодавства ЄС; економічна інтеграція та розвиток торговельних відносин між Україною та ЄС; безпека України у контексті загальноєвропейської безпеки; політична консолідація та зміцнення демократії; адаптація соціальної політики України до стандартів ЄС; культурно-освітня і науково-технічна інтеграція; регіональна інтеграція України; галузева співпраця; співробітництво у галузі охорони довкілля. Інтеграція України до ЄС через транскордонне співробітництво. Концепція Державної програми розвитку транскордонного співробітництва України. Співробітництво у межах євро регіонів. Чинники, що стримують використання можливостей транскордонного співробітництва України. Транскордонне співробітництво Україна — Європейський Союз на основі Програми транскордонного співробітництва. Основні етапи стратегії транскордонного співробітництва Україна – ЄС. Основні напрями активізації транскордонного співробітництва.

Перспективні напрями розвитку інтеграційних процесів для України. Розвиток зв'язків з Центральноєвропейською Ініціативою. Участь України в Чорноморському економічному співробітництві. Участь України в механізмі багатосторонніх консультацій і переговорів Співдружності незалежних держав (СНД).

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕМ ДИСЦИПЛІНИ

МОДУЛЬ І СВІТОВА СИСТЕМА ГОСПОДАРЮВАННЯ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

Сутність, середовище та розвиток теорії міжнародної економіки

Тема 1

Міжнародна економічна система

Плани семінарських занять:

1. Міжнародний поділ праці (МПП), як основа міжнародної економічної системи
2. Особливості міжнародної спеціалізації
3. Міжнародне кооперування виробництва
4. Етапи становлення сучасного світового господарства
5. Особливості розвитку сучасного світового господарства
6. Предмет вивчення міжнародних економічних відносин
7. Основна мета міжнародних економічних відносин
8. Складові механізми міжнародних економічних відносин
9. Рівні втілення в життя міжнародних економічних відносин
10. Основні суб'єкти міжнародних економічних відносин
11. Структура міжнародних економічних відносин
12. Принципи розвитку міжнародних економічних відносин
13. Форми реалізації міжнародних економічних відносин
14. Система елементів міжнародних економічних відносин
15. Особливості сучасних міжнародних економічних відносин

Навчальні завдання:

- з'ясувати сутність міжнародної економічної системи (МЕС);
- визначити основні структурні підсистеми МЕС: міжнародний поділ праці (МПП), світове господарство (СГ) та міжнародні економічні відносини (МЕВ);
- розглянути сутність, особливості, фактори та напрями розвитку МПП;
- вивчити основні форми МПП – міжнародну спеціалізацію та міжнародне кооперування виробництва;
- дослідити етапи та тенденції розвитку світового господарства;

- з'ясувати сутність, предмет, об'єкти, головні суб'єкти, мету, структуру, рівні реалізації, принципи та особливості розвитку сучасних МЕВ.

Форми контролю:

- 1) тестування;
- 2) усне чи письмове опитування;
- 3) розбір проблемних ситуацій та вправ;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Питання для обговорення

1. Іноді міжнародною економікою вважають лише зовнішньоекономічні зв'язки між державами, міжнародні економічні відносини. Надайте свої за та проти такого підходу.

2. Чи має економічний зміст кооперування у такому факторі виробництва як земля? Аргументуйте свою відповідь.

3. Відомо, що визначення «світове господарство» («світова економіка») є дискусійним. Спробуйте проаналізувати сутність і головні риси «національного господарства» («національної економіки») і «світового господарства» («світової економіки»), як явищ та відповідних їм понять.

4. Взаємозв'язок між формами МЕВ. Наведіть конкретні приклади.

5. Наведіть приклади із міжнародної економічної діяльності, які б відповідали тому чи іншому рівню розвитку МЕВ. Еволюційність послідовності у рівнях розвитку МЕВ.

6. Відомо, що розвитку МЕВ притаманна сукупність протиріч. Спробуйте систематизувати відомі вам протиріччя, визначивши для цього ті чи інші ознаки.

Завдання 1

Вкажіть, до яких відомих Вам факторів, що впливають на розвиток міжнародного поділу праці, слід віднести наведені нижче ознаки.

1) Уряд Туреччини заохочував надходження іноземного капіталу до економіки країни, широко розгорнулася діяльність спільних фірм з участю іноземного капіталу. Відбувалися глибокі перетворення у сільському господарстві. Створювалися рентабельні капіталістичні ферми на базі поміщицьких та заможних селянських господарств. Водночас занепадали середні та дрібні селянські господарства. В країні зростало безробіття; десятки тисяч турків у пошуках роботи виїхали у Західну Європу. Визначальним в

історії Туреччини став курс нової стратегії розвитку, вперше сформульований у 1980 р. економістом Тургутом Озалом. У вересні того ж року відбувся черговий військовий переворот. Стратегія розвитку почала активно втілюватися в життя після повернення армії у казарми.

2) Мережа науково-дослідних, конструкторських, проектних інститутів, а також дослідних підрозділів вищих навчальних закладів функціонує з метою виробництва, розповсюдження і впровадження в практику наукових знань, реалізації єдиної науково-технічної політики. Розвинутий науково-технічний потенціал є також визначальною передумовою для встановлення і ефективного розвитку міжнародних науково-технічних зв'язків.

3) Значну роль у суспільному виробничому процесі відіграють підприємці як продуктивна сила суспільства. Підприємці беруть на себе ініціативу поєднання ресурсів землі, капіталу і праці в єдиний процес виробництва суспільного продукту для сукупного ринку. Виконуючи роль «свічки запалювання» і каталізатора, підприємці поряд з провідними ресурсами праці є рушійною силою виробництва. Вони також є посередниками, об'єднуючи інші ресурси для здійснення ефективного процесу виробництва.

4). Китай добре забезпечений робочою силою, а Росія – землею. До якого типу факторів виробництва слід віднести китайську робочу силу та російську землю? Чи можуть вони бути основою довгострокової конкретної переваги цих країн? Чому? У виробництві яких товарів?

Завдання 2

На основі даних, представлених у таблиці, потрібно визначити галузь міжнародної спеціалізації та пояснити, яким чином рівень спеціалізації пов'язаний з рівнем економічного розвитку країн і структурою їхнього зовнішньоторговельного обігу.

Таблиця

Регіон	Сільське господарство, млрд. дол.	Добувна промисловість, млрд. дол.	Обробна промисловість, млрд. дол.	Разом	
				млрд. дол.	%
Західна Європа	237,9	143,1	1785,1	2166,1	100
Азія	113,6	92,1	1143,3	1349,0	100
Північна Америка	110,4	61,5	687,9	859,8	100
Латинська Америка	68,8	64,7	114,6	278,1	100
Центральна та Східна Європа, країни Балтії та СНД	21,9	53,9	98,7	174,5	100
Африка	21,7	59,5	33,6	114,8	100
Близький схід	5,7	122,8	34,1	162,6	100
Разом	579,9	597,6	3927,3	5104,8	100

Контрольні питання для перевірки знань

1. Чим пояснюється розподіл міжнародної економіки на міжнародну макроекономіку та міжнародну макроекономіку?
2. Яким чином розвиток МЕВ впливає на динаміку економічного розвитку окремих країн?
3. Визначте позитивні та негативні наслідки відкритості економіки.
4. Назвіть фактори, які визначають процес інтернаціоналізації економіки на початку нового тисячоріччя.
5. Охарактеризуйте основні етапи розвитку світового господарства і МЕВ.
6. Охарактеризуйте основні елементи системи міжнародних економічних відносин.
7. Як змінюється місце та роль національної економіки в сучасній системі світогосподарських зв'язків?
8. Назвіть та охарактеризуйте основні особливості і протиріччя сучасного економічного розвитку.
9. Охарактеризуйте об'єкт дослідження світової економіки та його відмінність від міжнародної економіки та міжнародних економічних відносин.

Тема 2

Національні економіки та їх взаємодія

Плани семінарських занять:

1. Середовище існування міжнародних економічних відносини
2. Особливості сучасного середовища МЕВ
3. Політико-правове середовище МЕВ
4. Принципи систематизації країн у міжнародному економічному середовищі
5. Методика класифікації країн, розроблена ООН
6. Особливості класифікаційної системи країн, розробленої Світовим банком
7. Систематизація країн відповідно специфіці діяльності ОЕСР
8. Систематизації країн, розроблена Б. Гаврилишиним та М. Портером.
9. Напрями реалізації системних ринкових перетворень перехідних суспільств
10. Фактори соціально-культурного середовища розвитку МЕВ
11. Інфраструктурне середовище умов існування МЕВ

Навчальні завдання:

- дати визначення середовища, в якому здійснюються МЕВ;
- визначити складові політико-правового середовища МЕВ;
- навести принципи систематизації країн у міжнародному економічному середовищі;
- розглянути методика класифікації країн, розроблену ООН;
- з'ясувати особливості класифікаційної системи країн, розробленої Світовим банком;
- надати систематизацію країн відповідно специфіці діяльності ОЕСР;
- навести систематизації країн, розроблені Б. Гаврилишиним та М. Портером.
- дослідити напрями реалізації системних ринкових перетворень перехідних суспільств;
- оцінити вплив факторів соціально-культурного середовища на розвиток МЕВ;
- проаналізувати важливість впливу складових інфраструктурного середовища на умови існування МЕВ.

Форми контролю:

- 1) тестування;
- 2) усне чи письмове опитування;
- 3) розбір конкретних ситуацій та вправ;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Питання для обговорення

1. Яким чином політико-правове середовище в країні впливає на рівень її економічного розвитку?
2. За останні 10 років відбулося поліпшення економічної ситуації у країнах, що розвиваються. На вашу думку якими факторами це викликано?
3. Що стимулює постсоціалістичні країни до економічної інтеграції – процесу, що все більше набуває глобального характеру?
4. На вашу думку, яка схема класифікації країн може претендувати на єдино правильну?
5. Традиційно виділяють політико-правове, економічне та соціально-культурне середовище розвитку МЕВ. Поміркуйте над іншими варіантами структуризації середовища.

6. Спробуйте зробити порівняльний аналіз взаємодії політики і економіки у рамках національних господарств та у світовому господарстві.

7. Вам відомі різні підходи до систематизації (групування) країн світу. Визначити теоретичне і практичне значення такої систематизації для МЕВ. Які найбільш важливі ознаки систематизації країн?

Методичні рекомендації до виконання завдань

Існує декілька ознак систематизації країн світу, однією з яких є рівень відкритості економіки.

Найважливішим показником відкритості економіки є *експортна квота* – кількісний показник, що характеризує значимість експорту для економіки в цілому й окремих галузях по тим або інших видах продукції:

$$E_{к.в.} = E_{з.р.} / \text{ВВП} * 100\%, \quad (2.1)$$

де $E_{к.в.}$ – експортна квота;

$E_{з.р.}$ - обсяг експорту в звітному році;

ВВП – валовий внутрішній продукт.

Збільшення експортної квоти свідчить як про зростаючу участь країни в МПП, так і про ріст конкурентоздатності продукції.

Найважливішим кількісним показником, що характеризує значимість імпорту для народного господарства й окремих галузей по різних видах продукції, є *імпортна квота*. У рамках національних господарств імпортна квота розраховується як відношення вартості імпорту до вартості ВВП:

$$I_{к.в.} = I_{з.р.} / \text{ВВП} * 100\%, \quad (2.2)$$

де $I_{к.в.}$ – імпортна квота;

$I_{з.р.}$ – обсяг імпорту в звітному році;

ВВП – валовий внутрішній продукт.

Ступінь відкритості економіки звичайно характеризується процентним відношенням вартості зовнішньоторговельного обороту до вартості її ВВП, тобто *квотою зовнішньоторговельного обігу*:

$$\text{ЗТО}_{к.в.} = \text{ЗТО}_{з.р.} / \text{ВВП} * 100\%, \quad (2.3)$$

де $\text{ЗТО}_{к.в.}$ – квота зовнішньоторговельного обігу;

$\text{ЗТО}_{з.р.}$ – обсяг зовнішньоторговельного обігу в звітному році;

ВВП – валовий внутрішній продукт.

Останній показник інколи називають *індексом відкритості національної економіки*. Нормою вважається, коли нижня його межа дорівнює 10%.

Завдання 1

На основі даних табл. 1 потрібно визначити ступінь відкритості національних економік – через розрахунок експортних квот, обсягу експорту на душу населення та питомої частки кожної країни у світовому експорті.

Таблиця 1

Країна	Обсяг експорту, млрд. дол. США	ВВП, млрд. дол. США	Чисельність населення, млн. чол.
США	625	7400	255,4
Німеччина	521	2497	80,6
Японія	411	5390	124,5
Франція	289	1585	57,4
Великобританія	260	1167	57,8
Італія	234	1112	57,0
Канада	201	575	27,4
Нідерланди	198	415	15,2
Росія	104	370,2	148,3
Україна	18	36	49,7
.	.	.	.
.	.	.	.
.	.	.	.
Світ в цілому	5690	41100	6200000

Які з країн найбільшою мірою залежать від зовнішньоекономічної сфери і чи є це позитивним для національного господарства?

Завдання 2

На основі даних представлених у табл. 2, визначте ступінь залежності кожної країни від міжнародної торгівлі.

Таблиця 2

Країна	Обсяг експорту, дол. США	Обсяг імпорту, дол. США	ВВП, дол. США
Німеччина	1037	910	2764
США	1112	1920	12470
Китай	411	792	1790
Японія	969	577	4848
Франція	490	533	2068
Великобританія	449	601	2218
Італія	410	436	1694
Канада	388	357	1023
Росія	302	137,5	2225
Україна	35	42	359,6
.	.	.	.
.	.	.	.
.	.	.	.
Світ в цілому	12062	12380	43920

До якої групи залежності відноситься кожна з країн і чому?

Завдання 3

З'ясуйте, до якого середовища розвитку МЕВ слід віднести наступні визначення:

1) Способи впливу держави, за яких необхідний суспільству результат досягається шляхом прямого наказу (обов'язкового припису) компетентного органу, який підлягає виконанню суб'єктом МЕВ незалежно від того, вигідне це виконання йому економічно, чи ні (заборона окремих видів експорту та імпорту; ліцензування та квотування зовнішньоекономічних операцій; застосування технічних, санітарних, фіто-санітарних, ветеринарних, екологічних стандартів та вимог; встановлення державної монополії на експорт/імпорт окремих товарів тощо.

2) Прискорений розвиток вугільної промисловості України вбачається гарантом її енергетичної та економічної незалежності, а тому потребує фінансової підтримки держави. Окремі твердження про недоцільність розвитку вугільної промисловості із-за низьких якісних характеристик власного вугілля, економічної не вигідності його використання, великих матеріальних і фінансових витрат є не досить обґрунтованими в контексті національної безпеки. Зважаючи на значні запаси в нашій державі вугілля, цей стратегічний ресурс може сприяти піднесенню рівня забезпечення енергетичної безпеки України.

3) Радикальні зміни у трудовій сфері, зумовлені економічними реформами в країні, об'єктивно вимагають перегляду існуючих методологічних підходів, урахування вже на етапі організації дослідження нових чинників, головними з яких є багатоманітність форм власності, нові управлінські практики, тиск ринку робочої сили, а також руйнування попередніх моральних норм праці та конституювання нового трудового етносу, нової сукупності ціннісних орієнтацій.

4) Широке застосування роботів з жорсткою програмою дії і роботів, керованих операторами знайшли своє застосування в машинобудуванні, виробництві електроніки, і інших виробництвах з використанням різного роду конвеєрного виробництва. Таких компаній можна віднести гіганта машинобудування компанію «Тойота». У її виробництві застосовуються перших два типи роботів на виробництві і третій тип в організації виробництва автомобілів, танкерів і т.д. Використання даних технологій дозволило скоротити час на виробництво одиниці продукції, а також заощадити фінансові кошти.

5) Однією з причин кризового стану економіки України є розрив господарських зв'язків з державами близького і далекого зарубіжжя та між регіонами країни, що призвело до втрати вітчизняними товаровиробниками традиційних ринків і утруднює вихід на нові ринки збуту своєї продукції. Основу економічних зв'язків складає транспорт, який забезпечує обмін між регіонами та країнами і є одним із важливих чинників територіального поділу праці.

Контрольні питання для перевірки знань

1. Охарактеризуйте складові та напрями впливу міжнародного середовища на міжнародний розвиток.
2. Що на сучасному етапі розвитку світової економіки є вирішальним стимулом розвитку країни?
3. Охарактеризуйте основні правові системи сучасності.
4. Дайте визначення економічного середовища та міжнародного економічного середовища. В чому полягають їх особливості?
5. Наведіть та охарактеризуйте географічні та природно-кліматичні чинники міжнародного економічного середовища.
6. Розкрийте структуру природно-ресурсного потенціалу та його місце в розвитку світової економіки.
7. Які підходи до класифікації країн світу Ви знаєте та в чому переваги їх класифікації за соціально-економічними моделями?
8. Яким чином емоційна участь та емоційна нейтральність впливають на характер господарської діяльності економічних суб'єктів?
9. У чому полягає специфіка розподілу й використання інфраструктури енергетики між країнами світу та які перспективи її динаміки?
10. Розкрийте структуру й особливості транспортної складової інфраструктури МЄВ.
11. Які особливості, місце й перспективи інформаційних ресурсів в інфраструктурі МЄВ?

Тема 3

Міжнародна економічна діяльність

Плани семінарських занять:

1. Характерні риси сучасної міжнародної економічної діяльності (МЄД)
2. Методологічна база міжнародної економіки
3. Статистичні показники розвитку МЄВ
4. Динаміка розвитку МЄД
5. Економічні інтереси у міжнародному співробітництві
6. Економічні закони сучасної міжнародної економічної діяльності

Навчальні завдання:

- дати визначення міжнародної економічної діяльності;
- визначити важливіші риси сучасної міжнародної економічної діяльності (МЄД);

- охарактеризувати методологічну базу дослідження міжнародної економіки;
- розглянути статистичні показники розвитку МЕВ;
- проаналізувати динаміку розвитку МЕД;
- оцінити відмінності між національними економіками та визначити їх місце в системі світового господарства;
- з'ясувати роль економічних інтересів у міжнародному співробітництві;
- довести об'єктивний характер економічних законів сучасної міжнародної економічної діяльності.

Форми контролю:

- 1) тестування;
- 2) усне чи письмове опитування;
- 3) розбір конкретних ситуаційних завдань та вправ;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Питання для обговорення

1. Показники ВВП та ВНП звичайно не збігаються. Розвинуті країни, що одержують значне позитивне сальдо від зовнішньої торгівлі і приток дивідендів від капіталу вкладеного за кордоном, мають показники ВНП вища, ніж ВВП. Проте іноді високо розвинута країна має протилежну ситуацію. Наприклад, США в 1999 р. мали показники ВНП 8351 млрд. дол. США, а ВВП – в 8709 млрд. дол. США. Чим це можна пояснити?

2. Враховуючи взаємозв'язок секторів економічної діяльності, поясніть, на що могла бути направлена стратегія уряду країну, який робив ставку на збільшення темпів зростання експорту?

3. Чи має сенс міжнародне порівняння рівня життя в окремих країнах по показнику рівня доходів на душу населення, беручи до уваги, що різниця в цінах на товари в різних країнах здебільшого залежить від штучних бар'єрів на шляху торгівлі.

Методичні рекомендації до виконання завдань

Серед показників СНР розрізняють:

1) *первинні показники результатів економічної діяльності, розраховані на валовій основі:* валовий випуск (ВВ), валовий внутрішній продукт (ВВП), валовий національний доход (ВНД), наявний валовий національний доход (НВНД).

Валовий внутрішній продукт (ВВП) підраховується за територіальним принципом, тобто враховує сукупність вартості продукції сфери матеріального виробництва і сфери послуг незалежно від національної належності підприємств, розташованих на території даної країни. *Методи розрахунку ВВП:*

1) метод обчислення ВВП за потоком витрат:

$$ВВП = C + G + I + NX, \quad (3.1)$$

де C – споживчі витрати;

G – державні закупки;

I – валові приватні інвестиції;

NX – чистий експорт.

2) метод обчислення ВВП за потоком доходів:

$$ВВП = ЗП + ВКП + ЗД + (T_n - TP_B), \quad (3.2)$$

де $ЗП$ – зарплата найманих працівників;

$ВКП$ – валовий корпоративний прибуток;

$ЗД$ – змішаний доход;

T_n – податкові надходження від непрямих податків;

TP_B – виробничі трансферти (субсидії).

3) метод обчислення ВВП за доданою вартістю:

$$ВВП = \sum ДВ = (\sum ВВ - \sum ПС) + (T_{ПРОД} - TP_B), \quad (3.3)$$

де $\sum ДВ$ – сумарна додана вартість в економіці;

$ВВ$ – валовий випуск;

$ПС$ – проміжне споживання (матеріальні витрати);

$T_{ПРОД}$ – податкові надходження від продуктових податків на бізнес та імпорт.

Валовий національний доход (ВНД), – враховує вартість всього обсягу продукції й послуг у національній економіці, незалежно від місцезнаходження національних підприємств (у своїй країні або за кордоном) та розраховується за формулою:

$$ВНД = ВВП + (ЗПФД_o - ЗПФД_c), \quad (3.4)$$

де $ЗПФД_o$ – зовнішні первинні факторні доходи відповідно одержані та сплачені.

Наявний валовий національний доход розраховується за формулою:

$$НВНД = ВНД + (ЗТР_o \times ЗТР_c), \quad (3.5)$$

де $ЗТР_o$ – зовнішні трансферти відповідно одержані та сплачені.

ВВП на душу населення – це співвідношення ВВП до чисельності населення країни у відсотках.

2) показники результатів економічної діяльності, розраховані на чистій основі:

- чистий внутрішній продукт (ЧВП):

$$ЧВП = ВВП - A, \quad (3.6)$$

де A – амортизаційні відрахування;

ВВП – валовий внутрішній продукт.
 - чистий національний дохід (ЧНД):

$$ЧНД = ВНД - А, \quad (3.7)$$

де: *ВНД* – валовий національний дохід.

3) показники перерозподілу результатів економічної діяльності:

- національний дохід (НД):

$$НД = ЧНД - (T_H - TP_B). \quad (3.8)$$

- особистий дохід (ОД):

$$ОД = ЗП - ВСС + P + Ч\% + Д + ЗД + \sum TP_c, \quad (3.9)$$

де *ВСС* – відрахування на соціальне страхування;

P – рента, що належить домогосподарствам;

Ч% – чисті проценти за капітал домогосподарств;

Д – дивіденди;

$\sum TP_c$ – сума зовнішніх та внутрішніх соціальних трансфертів.

- дохід кінцевого використання (ДКВ):

$$ДКВ = ОД - T_{IND} \quad (3.10)$$

де T_{IND} – індивідуальні податки.

Завдання 1

Економіка країни характеризується такими макроекономічними показниками (млрд. євро): валовий випуск – 300; матеріальні витрати – 150; продуктові податки – 60; неприбуткові податки – 75; субсидії – 10; державні закупки – 48; споживчі витрати – 100; зарплата – 80; змішаний дохід – 20; валовий корпоративний прибуток – 35; чисті приватні інвестиції – 30; амортизація – 20; експорт – 12; імпорт – 10. Обчислити методами потоку доходів та витрат валовий внутрішній продукт.

Завдання 2

Розрахувати ВВП і ЧВП за таких умов (млрд. грн.): споживчі витрати – 160, валові інвестиції – 40, державні видатки – 60, трансферти – 20, експорт – 14, імпорт – 12, амортизація – 38.

Завдання 3

Країна має такі макроекономічні показники (млрд. грн.): зарплата становить 156, дохід від індивідуального бізнесу – 48, валовий корпоративний прибуток – 96, неприбуткові податки – 37, субсидії – 12. Розрахувати ВВП методом потоку доходів.

Завдання 4

Розрахувати очікуваний валовий національний дохід за таких умов (млрд. грн.): ВВП очікується одержати у сумі 200, чисті первинні доходи зовнішні – 12, поточні трансферти із за кордону – 8, поточні трансферти іншим країнам – 5.

Завдання 5

Доходи і податки населення країни характеризуються такими даними (млрд. грн.): зарплата – 200, відрахування від зарплати в соціальні фонди – 60, чисті відсотки – 24, рента – 11, змішаний дохід – 17, внутрішні соціальні трансферти – 38, індивідуальні податки – 10; чисті соціальні трансферти – 5, дивіденди – 10. Розрахувати особистий дохід населення та дохід кінцевого використання.

Завдання 6

Розрахувати наявний валовий національний дохід в країні за таких умов (млрд. грн.): зарплата – 210, корпоративний прибуток – 85, неприбуткові податки – 40, субсидії – 15, змішаний дохід – 44, поточні трансферти із-за кордону – 21, поточні трансферти іншим країнам – 17, чисті зовнішні первинні доходи – 18.

Контрольні питання для перевірки знань

1. Розкрийте особливості методології світової економіки як наукової дисципліни.
2. Яким чином наукові та ненаукові методи аналізу можуть бути використані в процесі дослідження світового господарства?
3. У чому полягають відмінності між національними економіками в системі світового господарства?
4. Яка визначна риса найпомітніше відрізняє розвинуті країни від інших?
5. Яким чином можна визначити місце конкретної держави в системі світового господарства?
6. З'ясуйте роль економічних інтересів у міжнародному співробітництві.
7. Доведіть об'єктивний характер економічних законів сучасної міжнародної економічної діяльності.

Тема 4

Теорія міжнародної торгівлі

Плани семінарських занять:

1. Першопричини, що породжують міжнародну торгівлю
2. Основи теорії міжнародної торгівлі
3. Класична теорія міжнародної торгівлі
4. Розвиток класичної теорії та умови торгівлі
5. Роль міжнародної торгівлі в системі міжнародних економічних відносин
6. Сутність міжнародної торгівлі

7. Характеристика принципів міжнародної торгівлі
8. Система показників, що характеризують участь країн у міжнародній торгівлі

Навчальні завдання:

- з'ясувати першопричини, що породжують міжнародну торгівлю;
- розглянути основи теорії міжнародної торгівлі;
- вивчити класичну теорію міжнародної торгівлі;
- дослідити розвиток класичної теорії міжнародної торгівлі;
- надати характеристику умов торгівлі;
- визначити роль міжнародної торгівлі в системі міжнародних економічних відносин;
- надати поняття та сутність міжнародної торгівлі;
- охарактеризувати принципи міжнародної торгівлі;
- навести систему показників, що характеризують участь країн у міжнародній торгівлі.

Форми контролю:

- 1) усне чи письмове опитування;
- 2) розбір конкретних ситуацій;
- 3) розв'язання вправ;
- 4) тестування;
- 5) схематичне зображення матеріалу.

ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Питання для обговорення

1. З'ясуйте першопричини, що породжують міжнародну торгівлю.
2. Як впливають на попит та пропозицію зміни в умовах торгівлі та чому? Аргументуйте свою відповідь.
3. Як здійснюється розвиток конкурентоспроможності експорту в різних країнах світу?

Ситуаційне завдання 1
«Торгівля Шрі-Ланки»

Уважно прочитайте текст кейсу та надайте відповіді на запитання.

Шрі-Ланка, що в перекладі означає «блискуча земля» є острівною державою біля південного краю півострова Індостан, площею 65,5 тис. км² та з населенням понад 16 млн. осіб. Характеризується гарячим тропічним кліматом

з двома періодами мусонів, але в гірських районах досить прохолодно, бувають заморозки. Відома в Європі під назвою Цейлон від початку XVI ст. і до 1972 р. Шрі-Ланка за багатьма аспектами є типовим прикладом більшості країн, що розвиваються: низький дохід на душу населення (близько 420 дол. США на рік), значна залежність від експорту небагатих сировинних товарів, недостатня валютна виручка для закупівлі необхідного споживчого та промислового імпорту й високий рівень безробіття. Але за деякими показниками якості життя вона займає досить високе місце: рівень грамотності (87%) – один із найвищих в Азії; рівень харчування, медичного обслуговування та розподілу доходів – один із найвищих у «третьому світі»; середня очікувана тривалість життя (71 рік) є однією з найвищих у слаборозвинутих країнах (СРК); темпи зростання населення, які становлять в останнє десятиліття 1,5% на рік – серед найнижчих у світі.

Хоча Шрі-Ланка досягла незалежності лише 1948 р., у неї є тривала документована історія міжнародної торгівлі: цар Соломон посилав свої галери у Шрі-Ланку для купівлі дорогоцінних каменів, слонів та павичів, країна посилала своїх послів імператорові Клавдію в Римську імперію, а пізніше встановила торгові відносини з Китаєм. Одна за одною європейські держави завойовували острів, щоб одержувати продукти, яких у них не було (корицю, гвоздику, кардамон, чай, каучук, кокосові горіхи та ін.). З моменту досягнення незалежності Шрі-Ланка розглядала політику міжнародної торгівлі як засіб, що сприяє розв'язанню проблем дефіциту іноземної валюти, надзвичайної залежності від одного продукту та одного ринку і недостатнього росту обсягів виробництва та зайнятості. До 1975 р. понад 1/2 валютної виручки в країну надходило від продажу чаю. Це робило її уразливою з двох боків. По-перше, світовий попит на чай зростав не так швидко, як на багато інших товарів, особливо промислових. По-друге, ціни на чай зазнають значних коливань залежно від урожайності або у зв'язку зі стихійними лихами у будь-якій країні – експортері чаю. Були випадки, наприклад, коли оптова ціна чаю з року в рік змінювалась на 90%. Оскільки Шрі-Ланка колись була англійською колонією, то і після 1948 р. третина її експорту надходила у Великобританію. Це робило країну потенційно уразливою перед англійськими політичними вимогами та економічними спадами. З 1948 р. до 1960 р. Шрі-Ланка майже не намагалася змінити ступеня своєї залежності від експорту чаю, каучуку, кокосових горіхів для оплати імпорту продуктів харчування та промислових товарів. З 1960 р. і до зміни уряду в 1977 р. акцент робився на обмеженні імпорту для стимулювання місцевого виробництва та економії іноземної валюти. Надалі увагу було звернено на розвиток нових галузей, які могли б експортувати частку своєї продукції, і таким чином заробляти валюту.

Рішення про розвиток експорту нетрадиційних товарів ставить питання про те, які це мають бути товари і як змусити фірми продукувати їх для закордонних ринків. У 1977 р. новообраний уряд Шрі-Ланки вжив численних заходів до пом'якшення обмежень на імпорт, щоб визначити, де є конкурентні переваги. Влада вважала, що галузі, які витримали конкуренцію з імпортом, виявляться найбільш конкурентоспроможними на експортних ринках. Відділ розвитку експорту міністерства промисловості досяг значних результатів у

створенні методики визначення продукції, яка придатна для розробки та просування на експорт.

Одним із шляхів вибору товарних груп було виявлення нетрадиційних товарів, які вже експортувалися в незначному обсягу. Відділ розвитку експорту (ВРЕ) намагався також віднайти інші товари, які мали потенційні дані для конкуренції за кордоном. Спочатку було визначено товари, для виробництва яких необхідна велика кількість низько кваліфікованої та кваліфікованої робочої сили, тому що: 1) собівартість робочої сили у Шрі-Ланці була низькою; 2) робоча сила мала досить пристойний освітній рівень; 3) рівень безробіття та неповної зайнятості був високим. ВРЕ звузив цю групу товарів так, щоб до неї входили тільки вироби, для виробництва та упакування яких країна мала місцеві сировинні матеріали. Це розглядалось як важливий показник конкурентоспроможності, оскільки було надто дорого імпортувати матеріали для переробки та експорту.

Нарешті ВРЕ дослідив кон'юнктуру на ринках, де Шрі-Ланка мала найбільші можливості збуту. Дослідження базувалось на аналізі попиту на ринках двох типів: 1) на тих, де країна має особливі ринкові пільги і, таким чином, мінімальні торгові бар'єри; 2) на близько розташованих до Шрі-Ланки ринках, що обслуговуються з мінімальними транспортними витратами. Було виявлено 17 пріоритетних товарів залежно від їх експортного потенціалу та вигод, які передбачалися для країни. До пріоритетних видів товарів було віднесено такі: перероблений чай (у пакетах та розчинний); готовий одяг (сорочки, піжами та сукні); хімічні похідні кокосової олії; харчові жири; велосипедні шини та камери; інші гумові вироби, наприклад автомобільні шини та камери, а також парусинове взуття, консервовані ананаси, керамічні вироби, морепродукти (омари та креветки), вироби місцевих виробників та дорогоцінні камені.

Визначення найбільш конкурентоспроможних галузей спонукало деяких бізнесменів розглянути можливість капітальних вкладень у нові галузі. Крім того, уряд започаткував зони промислового розвитку. Компанії, що займалися виробництвом у цих зонах та експортували з них свою продукцію, могли розраховувати на звільнення від податків протягом 10 років та одержання податкових пільг на 15 років залежно від розміру інвестицій та кількості робітників. Вони могли також ввозити товари та комплектуючі вироби без оплати податків на імпорт у момент везення. Першими промисловцями, які скористалися цими стимулами, були виробники текстильних виробів та взуття, які мали доступ на американський та європейські ринки. Державну підтримку дістали також такі види бізнесу, як виробництво полівінілхлоридної плівки, ковдр, пристроїв введення інформації. Шрі-Ланка також обмежила ввезення великих споживчих товарів, але дозволила безперешкодне ввезення невеликих виробів, наприклад наручних годинників, вважаючи, що їх так чи інакше ввезуть контрабандою.

В результаті у Шрі-Ланці внаслідок появи нових галузей частка обробної промисловості у загальному експорті зросла, а частка виробництва чаю впала, відбулося також розосередження експортних ринків; усе більшого значення стали набувати ринки США, Східно-азійського регіону (САР),

Німеччини та Індії. Якщо колись третина експорту надходила до Англії, то тепер жодна з країн не одержує більше 15 % продукції Шрі-Ланки.

Запитання до кейсу:

1) На які теорії торгівлі спиралися ланкійські посадові особи, розробляючи торгіву стратегію своєї країни?

2) Чому Шрі-Ланці або будь-якій іншій країні недостатньо товарів та послуг, що виробляються на її території? Чому їм взагалі необхідно торгувати?

3) З якими ризиками може стикнутися в майбутньому Шрі-Ланка, якщо вона буде намагатися стати більш незалежною від зовнішнього середовища?

4) Які, на вашу думку, фактори економічного розвитку слід контролювати уряду Шрі-Ланки, щоб запобігти зниженню ролі торгівлі товарами в міжнародному бізнесі?

Методичні рекомендації до виконання завдань

Яка-небудь країна має абсолютну перевагу у виробництві того товару, якого на одиницю витрат вона може зробити більше, ніж інші країни. *Абсолютна перевага* – це можливість країни провадити який-небудь товар більш ефективно (тобто з меншими витратами на одиницю продукції) у порівнянні з іншими країнами, що провадять той же товар.

Відносна (порівняльна) перевага – це здатність провадити товар або послугу з відносно меншими витратами заміщення.

В умовах, коли зовнішня торгівля відсутня, кожна країна може споживати тільки ті товари й тільки ту кількість, що вона виробляє, а відносні (альтернативні) ціни цих товарів на внутрішньому ринку визначаються відносними витратами їхнього виробництва.

Таким чином відносна (альтернативна) ціна товару 1, виражена через вартість товару 2 складе:

$$P = \frac{A_1}{A_2} \quad (4.1)$$

де A_1 й A_2 - відповідно витрати на виробництво товару 1 і витрати на виробництво товару 2 у розглянутій країні.

Якщо альтернативні витрати (поняття тотожно альтернативній ціні) на виробництво тих самих товарів у країні 1 нижче, ніж у країні 2, то формула відносної переваги має вигляд:

$$\frac{A_1}{A_2} < \frac{A_1}{A_2} \quad \text{або } P_1 < P_2 \quad (4.2)$$

$$P_1 = \frac{A_1}{A_2}$$

де P_1 - відносна ціна (альтернативні витрати на виробництво) товару i у країні 1;

$$P_2 = \frac{A_1}{A_2}$$

- відносна ціна (альтернативні витрати на виробництво) товару i у країні 2.

Формула (4.2) показує, що країна 1 має відносну (порівняльну) перевагу у виробництві товару 2.

В умовах вільної торгівлі між країнами напрямок зовнішньоторговельних потоків буде визначатися різницею в співвідношеннях витрат виробництва: країни експортують ті товари, які виробляють із меншими витратами (альтернативна ціна даних товарів нижче, ніж у країнах-партнерах) і імпортують ті товари, які виробляються іншими країнами з меншими витратами (альтернативна ціна даних товарів нижче в країнах-партнерах, чим у розглянутих країнах).

Щоб торгівля була взамовигідною, ціна якого-небудь товару на зовнішньому ринку повинна бути вище, ніж внутрішня ціна рівноваги на той же товар у країні-експортері, і нижче, ніж у країні-імпортері.

Згідно даного твердження, межі, у яких повинне встановлюватися співвідношення світової ціни на товар i між країною 1 і країною 2 (в умовах вільної торгівлі) визначаються нерівністю:

$$P_{oi(експ)} < P_{wi} < P_{oi(імп)} \quad (4.3)$$

де P_{wi} - світова ціна товару i ,

$P_{oi(експ)}$ - відносна (альтернативна) ціна товару i у країні-експортері даного товару;

$P_{oi(імп)}$ - відносна (альтернативна) ціна товару i у країні-імпортері даного товару.

У випадку, якщо задані обсяги виробництва товарів на одиницю витрат, відносна (альтернативна) ціна одиниці товару 1, виражена через вартість товару 2 складе:

$$P_1 = \frac{V_1}{V_2} \quad (4.4)$$

де V_1 й V_2 - відповідно можливий максимальний обсяг виробництва товару 1 на одиницю витрат і можливий максимальний обсяг виробництва товару 2 на аналогічну одиницю витрат у розглянутій країні.

Міра залежності країни від міжнародної торгівлі визначається за наступною формулою:

$$D_{зал.} = \frac{1}{2}(E+I) / ВВП \times 100\%, \quad (4.5)$$

де E - обсяг експорту країни в звітному році;

I - обсяг імпорту країни в звітному році;

$ВВП$ - валовий внутрішній продукт.

За цим показником усі країни можна розподілити на три групи: високо залежні (45-93%), середньо залежні (14-44%) та низько залежні (2,7-13%).

Специфічними показниками розвитку торгівлі є наступні:

1) зовнішньоторговельний оборот – сума вартостей експорту та імпорту країни за певний період часу:

$$ЗТО = E + I \quad (4.6)$$

2) фізичний обсяг торгівлі – оцінка експорту чи імпорту в незмінних цінах одного періоду (як правило, року);

3) генеральна (загальна) торгівля – прийняте в статистиці зовнішньої торгівлі визначення зовнішньоторговельного обігу з включенням транзитних товарів;

4) спеціальна торгівля – чистий зовнішньоторговельний обіг, тобто продукція, ввезена в країну чи вивезена з неї:

$$СТ = ЗТО - \text{реекспорт} - \text{реїмпорт} \quad (4.7)$$

Показники структури торгівлі:

1) товарна структура – це показники розподілу експорту та імпорту за основними товарними позиціями;

2) географічна структура – розподіл товарного потоку за країнами, групами країн та регіонами світу;

3) інституційна торгівля – розподіл торгівлі за суб'єктами і методами товарного обміну;

4) видова структура – розподіл торгівлі за видами товарного обміну.

Показники динаміки торгівлі:

1) *темпи росту:*

– темпи росту експорту:

$$T_{p.e.} = \frac{E_{з.p.}}{E_{б.p.}} \cdot 100\%, \quad (4.8)$$

де $T_{p.e.}$ – темпи росту експорту;

$E_{з.p.}$ – обсяг експорту в звітному році;

$E_{б.p.}$ – обсяг експорту в базисному році.

– темпи росту імпорту:

$$T_{p.i.} = \frac{I_{з.p.}}{I_{б.p.}} \cdot 100\%, \quad (4.9)$$

де $T_{p.i.}$ – темпи росту імпорту;

$I_{з.p.}$ – обсяг імпорту в звітному році;

$I_{б.p.}$ – обсяг імпорту в базисному році.

– темпи росту зовнішньоторговельного обороту:

$$T_{p.зт.об} = \frac{ЗТО_{з.р.}}{ЗТО_{б.р.}} \cdot 100\%, \quad (4.10)$$

де $T_{p.зт.об}$ – темпи росту зовнішньоторговельного обороту;
 $ЗТО_{з.р.}$ – обсяг зовнішньоторговельного обороту за звітний рік;
 $ЗТО_{б.р.}$ – обсяг зовнішньоторговельного обороту за базисний рік.

2) *темпи приросту:*

– темпи приросту експорту:

$$T_{np.e} = \frac{T_{p.e.з.р.}}{T_{p.e.б.р.}} \cdot 100\%, \quad (4.11)$$

де $T_{np.e}$ – темпи приросту експорту;
 $T_{p.e.з.р.}$ – темпи росту експорту за звітний рік;
 $T_{p.e.б.р.}$ – темпи росту експорту за базисний рік.

– темпи приросту імпорту:

$$T_{np.i} = \frac{T_{p.i.з.р.}}{T_{p.i.б.р.}} \cdot 100\%, \quad (4.12)$$

де $T_{np.i}$ – темпи приросту імпорту;
 $T_{p.i.з.р.}$ – темпи росту імпорту за звітний рік;
 $T_{p.i.б.р.}$ – темпи росту імпорту за базисний рік.

– темпи приросту зовнішньоторговельного обороту:

$$T_{np.зт.о} = \frac{T_{p.зт.о.з.р.}}{T_{p.зт.о.б.р.}} \cdot 100\%, \quad (4.13)$$

де $T_{np.зт.о}$ – темпи приросту зовнішньоторговельного обігу;
 $T_{p.зт.о.з.р.}$ – темпи зовнішньоторговельного обігу за звітний рік;
 $T_{p.зт.о.б.р.}$ – темпи зовнішньоторговельного обігу за базисний рік.

Показники результатів:

1) сальдо торгового балансу – це різниця між вартісним обсягом експорту та імпорту товарів окремої країни;

2) сальдо балансу послуг – це різниця між вартістю послуг, які надає країна, і вартістю послуг, які вона імпортує;

3) сальдо некомерційних операцій – це різниця між прибутками від інвестицій, грошових переказів, внесків, переміщення грошових засобів по спадщині, тощо;

4) сальдо балансу поточних операцій – це сума сальдо торгового балансу, балансу послуг, некомерційних операцій;

5) індекс «умови торгівлі» – відношення індексу середніх цін експорту певного товару, країни в цілому, групи країн до індексу середніх цін імпорту за певний період часу.

б) експорт на душу населення:

$$E_{\text{д.н.}} = \frac{E_{\text{з.р.}}}{\text{населення}}, \quad (4.14)$$

де $E_{\text{д.н.}}$ – обсяг експорту на душу населення в звітному році;

$E_{\text{з.р.}}$ – обсяг експорту в звітному році.

7) імпорт на душу населення:

$$I_{\text{д.н.}} = \frac{I_{\text{з.р.}}}{\text{населення}}, \quad (4.15)$$

де $I_{\text{д.н.}}$ – обсяг імпорту на душу населення в звітному році;

$I_{\text{з.р.}}$ – обсяг імпорту в звітному році.

Привабливість показника величини зовнішньоторговельного обороту на душу населення полягає в можливості його розрахунку за окремими регіонами країни, галузями економіки і навіть за конкретними підприємствами та видами продукції, що дає можливість врахувати і зіставити ступінь участі районів, областей, регіонів, фірм, галузей у зовнішньоекономічних зв'язках – виявити резерви і перспективи.

Приклади виконання завдань

Завдання 1

Затрати праці (у годинах) на виробництво печива та цукерок в Україні та Польщі такі:

	Печиво	Цукерки
Україна	12	4
Польща	2	8

А. У виробництві якого товару Україна має відносну перевагу і чому?

Б. Розрахуйте альтернативну ціну цукерок, виражену через ціну печива, для України та для Польщі.

В. В якому інтервалі буде знаходитись ціна рівноваги на цукерки у випадку розвитку торгівлі між двома країнами?

Г. Якщо відносна ціна рівноваги на цукерки внаслідок торгівлі буде дорівнювати 4, на якому з товарів буде спеціалізуватися кожна з країн і чому?

Д. Підрахуйте вигреш Польщі від торгівлі, якщо вона буде спеціалізуватися на виробництві печива.

Розв'язок завдання 1:

А. Україна має відносну перевагу у виробництві цукерок, тому що $(4/12) < (8/2)$.

Б. Для України альтернативна ціна становить $(4/12) = (1/3)$, для Польщі ціна заміщення становить $8/2 = 4$.

В. Ціна рівноваги на цукерки в торгівлі між двома країнами (Р) буде знаходитись у інтервалі між цінами заміщення, які діють в умовах відсутності торгівлі, тобто $(1/3) < P < 4$.

Г. При відносній ціні рівноваги, що дорівнює 4, товар спеціалізації кожної з країн буде визначатися співвідношенням заробітних плат у промисловості, що продукує печиво, і у промисловості, що продукує цукерки. Український робітник, продукуючи цукерки і торгуючи ними з Польщею, зможе заробити $4/4 = 1$ (відносна ціна рівноваги, поділена на затрати праці), тоді як продукуючи печиво і торгуючи ними із Польщею при тій самій ціні рівноваги, він заробить лише $4/12 = 1/3$. Оскільки робітники захочуть отримувати більш високу заробітну плату, то вони перейдуть у промисловість з виробництва цукерок, що приведе до спеціалізації України на цьому товарі.

Д. У розрахунку на 1 год. Польща може виробити $1/2$ печива або $1/8$ цукерки. При повній спеціалізації Польщі на виробництві печива ($1/2$ печива за 1 год) в Україні вона зможе купити за $1/2$ печива $1/4$ цукерки, що у 2 рази більше, ніж якби вона продукувала цукерки самостійно.

Завдання 2

Затрати робочого часу в Україні та Німеччині на виробництво товарів А, Б, В, Г такі:

Товар	Німеччина	Україна
А	3	36
Б	6	54
В	12	72
Г	45	90

А. За якими товарами Німеччина має найбільшу та найменшу абсолютну перевагу перед Україною?

Б. Якщо німецька заробітна плата в 7 разів вище української, які товари будуть продукуватися у Німеччині, а які — в Україні?

В. Покажіть вигідність торгівлі для кожної з країн.

Г. Як зміниться торгівля, якщо різниця у заробітних платах скоротиться до 6 разів.

Розв'язок завдання 2:

А. Німеччина має абсолютну перевагу щодо всіх товарів: найбільшу в товарах А ($36/3 = 12$) і найменшу в товарах Г ($90/45 = 2$).

Б. При співвідношенні заробітних плат України і ФРН $1 : 7$ товари А та Б будуть продукуватися у ФРН, оскільки відносини затрати праці на них вище співвідношення заробітних плат ($36/3 > 7$ і $54/6 > 7$), а товари В та Г в Україні, оскільки відносні затрати праці на них нижчі співвідношення заробітних плат ($72/12 < 7$ і $90/45 < 7$) і там продукувати їх відносно дешевше.

В. Виграш від торгівлі досягається внаслідок відносно дешевого імпорту товару з-за кордону порівняно з місцевим виробництвом. Так, виробництво товару В потребує в Україні 72 год праці порівняно з 12 год. праці у ФРН. Але, враховуючи різницю у зарплаті у 7 разів, відносна вартість товару В у ФРН становитиме $12 \times 7 = 84$, тоді як в Україні тільки $72 \times 1 = 72$. Тому виробництво товару в Україні буде на $84 - 72 = 12$ відносних вартісних одиниць дешевше. Аналогічно щодо усієї решти товарів.

Г. При співвідношенні заробітних плат в Україні й ФРН $1 : 6$ ФРН буде виробляти товари А, Б та В, Україна — товар Г. При цьому через те, що

відносні затрати праці на товар В точно ($72/12 = 6$) збігаються із співвідношенням заробітних плат, товар В буде вироблятися в обох країнах. Приклад показує, що в разі наближення української заробітної плати до німецької без відповідного збільшення продуктивності (зниження трудовитрат на одиницю продукції) Україна може втратити відносну перевагу.

Завдання 3

Українська ферма продукує пшеницю та молоко, для чого максимально може використати 800 год. праці та 1200 га землі. Виробництво 1 т пшениці потребує 20 год. праці та використання 10 га землі. Виробництво 1 т молока потребує 8 год. праці та 16 га землі.

А. Які фактори виробництва відносно більш інтенсивно використовуються для виробництва пшениці? Які — для молока?

Б. Чи може ферма виробити 50 т молока та 90 т пшениці одночасно?

Розв'язок завдання 3:

А. Виробництво пшениці трудомістке, оскільки $20/10 = 2$, що більше ніж $8/16 = 0,5$ для виробництва молока, яке потребує інтенсивного використання землі.

Б. Відповідно до наявної інформації $8 \times 50 + 20 \times 90 < 800$ ($400 + 1800 = 2200 > 800$) та $16 \times 50 + 10 \times 90 < 1200$ ($800 + 900 = 1700 > 1200$), що не дотримується. Тому українська ферма не зможе за наявних ресурсів виробити таку кількість пшениці та молока (не вистачає обох факторів виробництва).

Завдання 4

Затрати праці (у год.) на виробництво шинки і пива в Україні та Чехії такі:

Товар	Україна	Чехія
Шинка (кг/год)	10	2
Пиво (л/год)	2	6

А. У виробництві якого товару Україна має абсолютну перевагу? У виробництві якого товару Чехія має абсолютну перевагу? Чому?

Б. Підрахуйте вигреш від торгівлі відповідно України та Чехії, якщо вони обмінюють 10 кг шинки на 6 л пива.

В. Підрахуйте вигреш від торгівлі відповідно України та Чехії, якщо вони обмінюють 10 кг шинки на 12 л пива.

Розв'язок завдання 4:

А. Україна має абсолютну перевагу у виробництві шинки, оскільки за 1 год. вона продукує 10 кг шинки, тоді як Чехія — тільки 2 кг. Чехія має абсолютну перевагу у виробництві пива, оскільки вона за 1 год. продукує 6 л пива, тоді як Україна — тільки 2 л пива.

Б. В умовах відсутності торгівлі Україна може обміняти 10 кг шинки тільки на 2 л вітчизняного пива. Якщо ж вона торгує з Чехією, то ті ж 10 кг шинки вона зможе обміняти вже на 6 л пива. Тим самим вигреш України становить $6 - 2 = 4$ л пива, або $6/2 = 3$ год. праці.

Чехія, зі свого боку, отримає від України 10 кг шинки, на виробництво якої їй довелося б витратити 5 год. Замість цього вона витрачає ці 5 год. на виробництво $5 - 6 = 30$ л пива. Тим самим виграш Чехії від торгівлі з Україною становить $30 - 6 = 24$ л, або $24 / 6 = 4$ год. праці.

В. Україна виграє $12 - 2 = 10$ л пива. Оскільки в Чехії 10 кг шинки дорівнюють за трудозатратами 30 л пива, а щоб отримати 10 кг шинки з України, Чехії необхідно віддати усього 12 л пива, виграш Чехії становить $30 - 12 = 18$ л пива.

Завдання 5

Магнітофони є відносно трудомістким товаром, вони вимагають для виробництва 30 год. праці та 6 га землі та продаються за 90 дол. США кожний. Авокадо — товар, що потребує відносно більших витрат землі. На виробництво 1 т авокадо необхідно 1,5 год. праці та 6 га землі, при цьому 1 т авокадо можна продати за 6 дол. США.

А. Якщо в США 180 млн. працівників та 300 млн. га землі, а в Мексиці — 60 млн. працівників та 75 млн. га землі, то в якому співвідношенні буде здійснюватись торгівля двома товарами між США та Мексикою?

Б. Чому спеціалізація в реальній торгівлі може бути цілком іншою, ніж випливає з теорії співвідношення факторів виробництва?

Розв'язок завдання 5:

А. Відповідно до теорії Хекшера-Оліна США виявляються краще наділені землею, ніж Мексика (оскільки $300/180 > 75 / 60$) і мають продукувати та експортувати авокадо — товар, що потребує відносного надлишку землі ($6/1,5 > 6/30$), тоді як Мексика краще, ніж США, забезпечена трудовими ресурсами ($60/75 > 180/300$) і має експортувати магнітофони — трудомісткий товар ($30/6 > 1,5/6$).

Умови торгівлі між США та Мексикою:

1 магнітофон — 90 дол. США;

1 т авокадо — 6 дол. США;

$90/6 = 15$;

1 магнітофон = 15 т авокадо.

Б. У реальному житті — усе навпаки відповідно до парадокса В. Леонтьєва. Однією з причин цього може бути помилкове об'єднання в одну категорію кваліфікованої та некваліфікованої праці. Виробництво авокадо потребує більше некваліфікованої праці, тоді як виробництво магнітофонів — більше кваліфікованої праці, яка має розглядатись як категорія капіталу.

Завдання для самостійного вирішення

Завдання 1

Припустимо, що Аргентина й Бразилія виробляють тільки два товари – зерно й цукор, рівень витрат на їхнє виробництво характеризується даними, наведеними в табл. 1, а граничні витрати заміщення залишаються незмінними при будь-яких обсягах виробництва.

Таблиця 1

Країни	Витрати на випуск 1 т. зерна	Витрати на випуск 1 т. цукру
--------	------------------------------	------------------------------

Аргентина	200	150
Бразилія	170	170

Визначити на основі теорій абсолютних і відносних переваг:

- 1) у виробництві якого товару Аргентина має абсолютну перевагу;
- 2) у виробництві якого товару Бразилія має абсолютну перевагу;
- 3) у виробництві якого товару Аргентина має відносну перевагу;
- 4) у виробництві якого товару Бразилія має відносну перевагу;
- 5) які товари будуть експортувати й імпортувати країни в умовах вільної торгівлі;
- 6) у яких межах повинне встановитися співвідношення світових цін на зерно й цукор.

Завдання 2

Припустимо, що Польща й Чехія продукують тільки два товари – телевізори й комп'ютери. Витрати праці на виробництво даних товарів наведені в табл. 2. Граничні витрати заміщення при будь-яких обсягах виробництва залишаються незмінними. Обидві країни використовують загальну валюту.

Таблиця 2

Товари	Витрати праці (трудомісткість), людино-години на одиницю випуску	
	Польща	Чехія
Телевізори	10	30
Комп'ютери	50	90

Використовуючи теорії абсолютних і відносних переваг визначити:

- 1) яка країна має абсолютну перевагу у виробництві телевізорів, а яка – у виробництві комп'ютерів і чому;
- 2) відносні ціни даних товарів в умовах, коли зовнішня торгівля відсутня;
- 3) відносні переваги, тобто яка країна має відносну перевагу у виробництві телевізорів, а яка – у виробництві комп'ютерів і чому;
- 4) напрямки експортно-імпортних потоків, якщо країни почнуть торгувати в умовах вільної торгівлі;
- 5) межі, у яких повинне встановитися співвідношення світових цін на телевізори й комп'ютери.

Завдання 3

Припустимо, що Німеччина й Росія продукують два товари – тенісні м'ячі й ракетки. Обсяги випуску даних товарів на одиницю витрат наведені в табл. 3. Граничні витрати заміщення залишаються незмінними при будь-яких обсягах виробництва.

Виходячи з теорій абсолютних і відносних переваг визначити:

- 1) абсолютні переваги;
- 2) альтернативні витрати виробництва даних товарів в умовах відсутності зовнішньої торгівлі;
- 3) відносні переваги для кожної із країн;

4)напрямки експорту й імпорту, якщо країни почнуть торгувати в умовах вільної торгівлі;

5)межі, у яких повинне встановитися співвідношення світових цін на м'ячі й ракетки в умовах вільної торгівлі.

Таблиця 3

Товари	Обсяги виробництва товарів, шт. на одиницю витрат	
	Росія	Німеччина
М'ячі	50	67
Ракетки	25	100

Завдання 4

Розглянемо виробничі можливості Канади й Іспанії до встановлення зовнішньоторговельних відносин, які показані в табл. 4. Канада й Іспанія продукують два товари – телевізори й сир.

Таблиця 4

Продукт	Виробництво (одиниць на день)	
	Канада	Іспанія
Телевізори (шт.)	8	6
Сир (кг.)	40	20

Визначити, використовуючи теорії абсолютних і порівняльних переваг:

- 1)абсолютні переваги по кожному з товарів;
- 2)відносні ціни даних товарів на внутрішньому ринку в умовах, коли зовнішня торгівля відсутня;
- 3)порівняльні переваги по кожному з товарів;
- 4)на виробництві якого товару вигідно спеціалізуватися Канаді;
- 5)напрямки експортно-імпортних потоків, якщо країни почнуть торгувати в умовах вільної торгівлі;
- 6)межі, у яких повинне встановитися співвідношення світових цін на товари в умовах вільної торгівлі між Канадою й Іспанією.

Завдання 5

Туреччина й Польща продукують по два товари кожна – велосипеди й окуляри. У Туреччині загальна кількість витрат праці на їхнє виробництво становить 1000 годин, а в Польщі загальна кількість витрат праці, що витрачає на їхнє виробництво більше, і становить 1200 годин. У Туреччині необхідно затратити 5 годин на виробництво кожного велосипеда й 2 години на кожні окуляри. У Польщі – і на велосипед і на окуляри потрібно по 3 години.

1)Підрахуйте відносну ціну велосипедів, виражену через ціну окулярів і відносну ціну окулярів, виражену через ціну велосипеда, у Польщі й у Туреччині.

2)Зробіть висновки про порівняльні переваги й напрямки експорту й імпорту (якщо країни почнуть торгувати).

3)Визначте, в якому інтервалі буде знаходитися рівноважна ціна на велосипеди, а також рівноважна ціна на окуляри, якщо країни почнуть торгувати.

Завдання 6

Російські й українські фермери продукують пшеницю й молоко. Росія на одиницю витрат може виробити 60 т. пшениці або 40 т. молока, або будь-яку комбінацію обсягів цих продуктів у зазначених межах, а Україна при аналогічних витратах – 30 т. пшениці або 70 т. молока, або будь-яку їхню комбінацію в зазначених межах. Граничні витрати заміщення залишаються постійними при будь-яких обсягах виробництва. Визначити:

1)у виробництві якого товару Росія має абсолютну перевагу, у виробництві якого – відносну перевагу;

2)у виробництві якого товару Україна має абсолютну перевагу, у виробництві якого – відносну перевагу;

3)які напрямки товаропотоків у випадку розвитку торгівлі між країнами, і в якому інтервалі буде знаходитися рівноважна ціна на пшеницю, а в якому – на молоко;

Завдання 7

Припустимо, що країни Китай та Росія виробляють тільки два товари – цукор і сталь, рівень витрат на їх виробництво характеризується даними, наведеними у табл. 5, а максимальні витрати заміщення залишаються незмінними при будь-яких обсягах виробництва.

Таблиця 5

Країни	Витрати на випуск 1 тони сталі	Витрати на випуск 1 тони цукру
Китай	150	100
Росія	120	120

1)Чи має Китай абсолютну перевагу у виробництві сталі?

2)Чи має Росія порівняльну перевагу у виробництві цукру?

3)Які товари будуть експортувати та імпортувати Китай і Росія в умовах вільної торгівлі?

4)В яких межах повинно встановитися співвідношення світових цін на сталь та цукор в умовах вільної торгівлі між Китаєм і Росією?

Завдання 8

Експорт-імпорт послуг країн світу у 2010-2011 рр. подано у табл. 6 (млн. дол. США).

Таблиця 6

Країни	Експорт		Імпорт	
	2010 р.	2011 р.	2010 р.	2011 р.
Росія	3410,6	3851,6	696,7	894,2
Велика Британія	546,8	695,1	610,5	863,4
Швейцарія	510,2	618,0	174,2	258,0
США	442,6	555,2	437,2	426,3

Кіпр	406,9	637,3	389,8	661,4
Німеччина	380,9	547,1	339,4	511,5
Китай	38,3	70,2	15,3	21,1
Японія	11,8	19,6	9,6	28,3
.
.
.
Світ	9038,9	11741,3	4980,6	6468,0

Визначте показники динаміки торгівлі послугами: темпи приросту експорту, імпорту та зовнішньоторговельного обігу.

Завдання 9

Зовнішня торгівля України у 2012 р. характеризувалась такими даними, табл. 7 (млн. дол. США):

Таблиця 7

Показник	Країни СНД та Балтії	Інші країни	Разом
Експорт товарів	8841	6706	15547
Імпорт товарів	12913	6930	19843

Розрахуйте щодо кожної групи країн:

- 1) торговельний баланс;
- 2) торговельний оборот;
- 3) відносну частку країн СНД та Балтії в українському експорті й імпорті;
- 4) відносну частку інших країн в українському експорті та імпорті.

Контрольні питання для перевірки знань

1. Назвіть основи теорії міжнародної торгівлі.
2. У чому полягає сутність класичної теорії міжнародної торгівлі?
3. На чому заснований подальший розвиток класичної теорії міжнародної торгівлі?
4. Чим відрізняються теорії абсолютних і порівняльних переваг у міжнародній торгівлі?
5. У чому полягає зв'язок між теорією співвідношення факторів виробництва, теорією вирівнювання цін та парадоксом Леонтьєва?
6. Охарактеризуйте історичне місце та значення міжнародної торгівлі у процесі формування світового господарства.
7. Назвіть специфічні особливості міжнародної торгівлі.
8. Розкрийте місце и значення міжнародної торгівлі у розвитку економіки країни.
9. Наведіть систему показників, що характеризують участь країн у міжнародній торгівлі.
10. За якими показниками характеризують зовнішню торгівлю?

Тема 5

Світовий ринок товарів та послуг

Плани семінарських занять:

1. Сутнісна характеристика світового ринку
2. Особливості територіальної структури світового ринку
3. Основні елементи функціональної структури світового ринку
4. Характеристика сучасного світового ринку
5. Товарні класифікації та номенклатури, що використовуються у

МЕВ

6. Механізм здійснення міжнародної торгівлі
7. Систематизація форм міжнародної торгівлі
8. Розвиток міжнародного ринку послуг
9. Основні методи міжнародної торгівлі
10. Інституціональні посередники в міжнародній торгівлі: товарні біржі, аукціони та міжнародні торги
11. Особливості ціноутворення на світових товарних ринках
12. Основні принципи і методи встановлення зовнішньоторговельних цін

Навчальні завдання:

- надати сутнісну характеристику світового ринку;
- визначити особливості територіальної структури світового ринку;
- охарактеризувати основні елементи функціональної структури світового ринку;
- простежити розвиток міжнародного ринку товарів та послуг;
- розглянути товарні класифікації та номенклатури, що використовуються у МЕВ;
- дослідити механізм здійснення міжнародної торгівлі;
- навести систематизацію форм міжнародної торгівлі;
- вивчити основні методи міжнародної торгівлі;
- визначити роль інституціональних посередників в міжнародній торгівлі;

- з'ясувати особливості ціноутворення на світових товарних ринках;
- розглянути основні принципи і методи встановлення зовнішньоторговельних цін.

Форми контролю:

- 1) усне чи письмове опитування;
- 2) тестування;
- 3) розбір конкретних ситуацій та завдань;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Питання для обговорення

1. Товар, який знаходиться на світовому ринку в фазі обміну, виконує інформаційну функцію. Як це пояснити?
2. У чому полягає зворотній вплив світового ринку на виробництво товарів та послуг?
3. У чому проявляється взаємозв'язок між видами і методами міжнародної торгівлі? Наведіть приклади.
4. Які об'єктивні та суб'єктивні чинники зумовлюють зростання обсягів міжнародної торгівлі?
5. Чому поширення електронної торгівлі на сучасному етапі розвитку міжнародної торгівлі стає її провідною рисою? Назвіть особливості електронної торгівлі.
6. У чому полягають якісні відмінності між товаром та послугою?
7. Дайте характеристику змін у світових товарних потоках у другій половині ХХ ст. та розкрийте їхні чинники.

Методичні рекомендації до виконання завдань

Встановлення цін *на базі власних витрат виробництва* означає, що експортна ціна на продукцію визначається, як сума витрат виробництва (вартість сировини, матеріалів, палива, амортизаційну частину вартості машин і споруджень, заробітну плату), середнього прибутку і різних надбавок і знижок, зв'язаних зі станом кон'юнктури, умовами постачання і платежу, комерційними ризиками, вимогами покупця до виготовлення і приймання товару. Облік витрат виробництва здійснюється на основі калькуляції.

Основна відмінність експортної калькуляції від внутрішньої складається в додаткових витратах по збуту, а саме: комісійна винагорода продавців і представників; імпортні митні витрати в країні покупця; транспортні витрати; витрати на фінансування; витрати по страхуванню товару; витрати по упакуванню; резерви, необхідні для покриття непередбачених ризиків; витрати по укладанню контракту, оформленню сертифікатів і інших паперів; податки.

На практиці існують два основних підходи до використання даного методу при визначенні ціни:

1) з використанням повних витрат виробництва – складається у визначенні сукупності витрат на одиницю продукції, тобто повних витрат виробництва. До отриманої суми сукупних витрат додається процентна надбавка у виді прибутку, що фірма розраховує одержати.

2) з використанням граничних витрат виробництва – враховуються тільки ті витрати, що мають безпосереднє відношення до його виробництва.

У загальному виді ціна імпортованого товару з урахуванням внесення комерційних виправлень ($C_{кп}$) буде представлена наступною формулою:

$$C_{кп} = (C + \sum n) \times K_1 \times K_2 \times \dots \times K_n, \quad (5.1)$$

де C – ціна по еталонному конкурентному матеріалі;

n – сума виправлень в абсолютному вартісному вираженні;

K_1, K_2, \dots, K_n – виправлення у вигляді коефіцієнтів.

У світовій торговельній практиці найбільше розповсюдження отримали наступні виправлення.

1. *Виправлення на серійність.* Розрахунок поправочного коефіцієнта на серійність постачання може бути виконаний у такий спосіб:

$$C(1) = C + B + H, \quad (5.2)$$

де $C(1)$ – ціна одиничної машини;

C – вартість проектування і виготовлення оснащення;

B – витрати виробництва з виготовлення машин;

H – незмінна частина ціни (прибуток, амортизаційні відрахування, накладні витрати).

Після цього вартість проектування й оснащення в залежності від кількості машин, що замовляються, (n) рівномірно розподіляється на всю серію, тобто середня ціна при інших незмінних умовах складе

$$C(n) = C/n + B + H. \quad (5.3)$$

2. *Виправлення на термін майбутньої угоди.* Розмір виправлення на термін постачання, тобто облік у витратах виробництва, за період виготовлення знаходяться в прямій залежності від тривалості виробничого процесу замовленого устаткування і темпів інфляції в

країні виробника. Введення поправочного коефіцієнта на терміни постачання може здійснюватися в такий спосіб:

$$K = T_{\text{інф}} \times C_{\text{п}}, \quad (5.4)$$

де: $T_{\text{інф}}$ – темпи інфляції (індекс) в країні виробника;

$C_{\text{п}}$ – строк постачання продукції в роках.

З урахуванням поправочного коефіцієнта ціна пропозиції продукції буде розраховуватися за формулою:

$$Ц_{\text{п}} = K \times Ц_{\text{о}}, \quad (5.5)$$

де ($Ц_{\text{п}}$) – ціна пропозиції;

K – поправочний коефіцієнт;

$Ц_{\text{о}}$ – ціна, що включає витрати виробництва на рівні базисного року

3. *Виправлення на «умови ковзання».*

Під «умовами ковзання» розуміють умови перерахунку базової ціни в кінцеву, за якою замовник розрахується з постачальником. У своїй пропозиції фірма вказує ціну і дату пропозиції (базисна ціна), порядок розкладання цієї ціни на складові елементи; умови ковзання. Залежність кінцевої ціни від зміни цін на матеріали і тарифів заробітної плати встановлюють за формулою:

$$P_1 = P_0(A(a_1/a_0) + B(v_1/v_2) + C), \quad (5.6)$$

де P_1 – кінцева ціна устаткування;

P_0 – базова ціна;

A – частка в ціні витрат на матеріали;

B – частка витрат на заробітну плату;

C – незмінна частина ціни;

a_0 – базова ціна (індекс цін) матеріалів;

a_1 – ціна матеріалів за період ковзання, тобто під час виконання замовлення;

v_0 – базові ставки (індекс) заробітної плати;

v_1 – зміна тарифів зарплати за період виконання замовлення.

Завдання 1

Підприємство укладає зовнішньоторговельну угоду з іноземною фірмою у 2013 р. на експорт хутра. На основі наступних даних необхідно визначити експортну ціну на хутро з використанням методу власних витрат виробництва у міжнародному ціноутворенні (табл. 1).

Таблиця 1 (тис. грн.)

Показники	Розрахунок
1. Собівартість і прибуток підприємства	406,25
2. Сума акцизу за ставкою 35%	?
3. Вільна оптова ціна підприємства без ПДВ	?
4. Сума ПДВ за ставкою 20%	?
5. Вільна оптова відпускна ціна підприємства	?
6. Торговельна надбавка 25%	?
7. Експортна ціна виробу	?

Завдання 2

Підприємство укладає зовнішньоторговельну угоду у 2013 р. з іноземною фірмою на поставку обладнання у 2015 р. за цінами на умовах «ковзання». На дату укладання контракту:

- базисна ціна товару складала 10 млн. ум. од.;
- витрати на сировину – 45%;
- витрати на зарплату – 40%;
- постійні витрати – 15%;
- індекс цін на сировину за період «ковзання» – 1,54;
- індекс цін на заробітну плату за період «ковзання» – 1,2.

На основі наведених даних розрахуйте, яку суму імпортер має сплатити експортеру у 2015 р. за придбання обладнання.

Завдання 3

Українське підприємство має закупити 50 тис. шт. товару за ціною 10 дол. США за 1 шт. Витрати на обслуговування закупівель плануються в розмірі 2 тис. дол. на кожну партію, витрати на створення товарного запасу (у відсотках від середньої вартості товарного запасу) 20%. Розрахувати оптимальну величину партії закуповуваних товарів.

Завдання 4

Підприємство-виробник планує постачання на експорт біноклів за ціною 40 дол. США за шт. Собівартість виробництва одиниці продукції становить 100 грн./шт., а питомі капітальні вкладення 500 грн./шт. Витрати зовнішньоторговельного посередника становитимуть 2 дол. США з одиниці проданої продукції.

Визначити ефективність експорту 1 тис. шт. біноклів для підприємства і посередника, якщо оптова ціна на внутрішньому ринку становить 220 грн./шт.

Завдання 5

Українська фірма обговорює можливість закупівлі телефонів у ФРН. Вартість одного телефону – 20 євро, вартість перевезення 100 штук – 5 євро за штуку, 500 штук – 4 євро за штуку, 1000 штук – 3 євро за штуку, 10000 штук – 2 євро за штуку, 20000 штук – 1 євро за штуку. Такий апарат можна продати в Україні за 23,5 євро за штуку. Якщо уявити, що інших витрат немає, який мінімальний обсяг імпорту забезпечить прибуток у 10%?

Контрольні питання для перевірки знань

1. Надайте сутнісну характеристику світового ринку.
2. Визначте особливості територіальної структури світового ринку.
3. Охарактеризуйте основні елементи функціональної структури світового ринку.

4. Які товарні класифікації та номенклатури використовуються у МЕВ?
5. Назвіть складові механізму здійснення міжнародної торгівлі.
6. Наведіть систематизацію форм міжнародної торгівлі.
7. Що являють собою експортні (реекспортні), імпорнтні (реімпорнтні) операції?
8. Наведіть види та особливості здійснення операцій зустрічної форми торгівлі. З яких причин операції зустрічної торгівлі використовують країни, що розвиваються?
9. Назвіть форми зустрічної торгівлі.
10. Назвіть особливості бартерних угод. Чому бартерні угоди можна назвати «валюто економні» угоди?
11. Що полягає в основі виробничих компенсаційних угод? Назвіть особливості цих угод.
12. В чому полягає сутність операцій з давальницькою сировиною.
13. В яких випадках застосовується прямий метод торгівлі.
14. В яких випадках застосовується непрямий метод торгівлі? Назвіть недоліки та переваги для експортера.
15. Що собою уявляє торгівля через консигнаційні склади посередника?
16. Які основні причини розвитку міжнародної торгівлі послугами? Визначте особливості міжнародної торгівлі послугами.
17. Що уявляє собою оренда? Назвіть види оренди та причини, що обумовили широке розповсюдження лізингових операцій.
18. Які особливості характерні для інформаційного забезпечення на сучасному етапі? Як можна охарактеризувати ринок інформаційних послуг.
19. Які причини обумовили розвиток ф'ючерсної торгівлі?
20. Обґрунтуйте причини, що обумовили розвиток міжнародних торгів, як основної форми розміщення замовлень на виробництво машин та устаткування.
21. У чому полягають переваги посередників на світовому ринку?
22. Яка роль інституціональних посередників в міжнародній торгівлі?
23. Назвіть особливості ціноутворення на світових товарних ринках.
24. Яка існує систематизація цін у міжнародній торгівлі?
25. Назвіть основні принципи та методи встановлення зовнішньоторговельних цін.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

Форми міжнародних економічних відносин

Тема 6

Міжнародний науково-технічний обмін

Плани семінарських занять:

1. Сутність та особливості науково-технічних відносин
2. Основні форми реалізації міжнародних науково-технічних досягнень
3. Форми здійснення міжнародної передачі технологій
4. Інжиніринг, як один із поширених видів науково-технічних послуг
5. Міжнародна практика здійснення орендних операцій, як форми продажу машин і обладнання
6. Сучасні особливості міжнародного регулювання передачі технологій
7. Основні тенденції розвитку міжнародної передачі технологій

Навчальні завдання:

- з'ясувати сутність науково-технічних відносин;
- визначити особливості науково-технічних відносин;
- розглянути основні форми реалізації міжнародних науково-технічних досягнень;
- навести форми здійснення міжнародної передачі технологій;
- розглянути поняття та види інжинірингу, як одного із найпоширених видів науково-технічних послуг;
- дослідити міжнародну практику здійснення орендних операцій, як форми продажу машин і обладнання;
- виявити сучасні особливості міжнародного регулювання передачі технологій;
- проаналізувати основні тенденції розвитку міжнародної передачі технологій

Форми контролю:

- 1) тестування;
- 2) усне чи письмове опитування;
- 3) розбір конкретних ситуацій;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Питання для обговорення

1. Чи може оптимальне використання результатів НТР забезпечити стабільний розвиток країни?
2. Наведіть та охарактеризуйте форми правового захисту міжнародного руху технологій.
3. Охарактеризуйте основні напрями міжнародного руху технологій.

Ситуаційне завдання 1 «Діснейленд» за кордоном»

Уважно прочитайте текст кейсу та надайте відповіді на запитання.

Тематичні парки з'явилися в США, коли 17 липня 1955р. Уолт Дісней побудував і відкрив знаменитий Діснейленд, вклавши в справу 17 млн. дол. Новий парк площею 180 акрів спочатку проектувався як економічний об'єкт, націлений на отримання прибутку. Звичайно, для створення повноцінного тематичного парку потрібні великі площі і величезні капітальні вкладення. Оскільки «Діснейленди» працюють як транснаціональні корпорації за єдиною науково-виробничою та фінансовою стратегією, сформованої в США, то поширення американського «культурного продукту», а разом з ним способу життя і мислення. Діснейленд – американська легенда. Це чарівне простір, в якому діти і дорослі потрапляють в казку. Сила цієї легенди настільки велика, що вона стала унікальним торговим брендом. Зараз торговий знак «Діснейленд» є одним з основних нематеріальних активів компанії, який успішно інвестується в розвиток Дісней-проектів по всьому світу.

Проте успішність бренду на споживчому ринку однієї країни не гарантує його триумф на ринках інших країн. Просування товарного знака вимагає вивчення особливостей національних культур і специфіки ментальності майбутніх споживачів. Більшості проектів необхідна серйозна адаптація до місцевих умов.

Зростання кількості зарубіжних філій тематичного парку «Діснейленд» відбувалося достатньо швидко. У 1984 р. токійський «Діснейленд» підбив підсумки першого року свого функціонування, хоча з моменту укладання угоди між американською корпорацією «Walt Disney» та японською компанією «Oriental Land» минуло 5 років, витрачених на розробку проекту та будівництво. Понад 10 млн. осіб (9% з яких були відвідувачі, які приїхали з

інших азійських країн) ознайомились із парком, витративши 355 млн. дол. США. Ця цифра перевищила очікувану на 155 млн. дол. завдяки тому, що середні затрати в розрахунку на одного відвідувача дорівнювали 30 дол. замість попередньо розрахованих 21 дол. Таким чином, токійський «Діснейленд» (DL) надзвичайно швидко став рентабельним. Потік відвідувачів зростав, і у 1990 р. парк відвідали вже понад 14 млн. осіб, що перевищило рівень відвідування «Діснейленду» в Каліфорнії і становило половину від рівня відвідування парку, розташованого у Флориді.

Токійський парк виявився майже точною копією двох американських парків. Дороговкази виконано англійською мовою, годують переважно стравами американської кухні. Керівництво компанії «Орієнтал ленд» вирішило зробити так, щоб у відвідувачів залишилось почуття перебування не в копії парку, а в його оригіналі. Цьому значно сприяла та обставина, що такі франшизи, як «MC Donald», користуються в Японії величезною популярністю, яка свідчить про те, що японська молодь сприйняла американську культуру. Водночас виявилися необхідними і деякі зміни, наприклад, створення на території парку японського ресторану. Час відкриття токійського «DL» збігся зі збільшенням рівня доходів та вільного часу в японців. Аналогічне підвищення доходів та вільного часу сприяло успішній роботі першого парку в Лос-Анджелесі. Той факт, що парк у Токіо майже ідентичний паркам США, приховує усю різноманітність операційних доробок. Найважливішими з них, очевидно, стали методи реклами. У той час як «Діснейленд» покладає відповідальність за підготовку реклами у США на співробітників власного штату, в Японії корпорація звернулася до послуг місцевих фірм для адаптації до культурної специфіки. Проте культурні відмінності є навіть всередині самої Японії. Наприклад, рекламні оголошення за межами Токіо мають інформативний характер, тоді як у столиці рекламні щити більше відображають розважальний характер парку.

Корпорація «Дісней» не здійснювала фінансування операцій у Токіо. Вона лише надала генеральний план, проекти, виробничі потужності та підготувала кадри для проведення будівельних робіт, а також проводила консультації після закінчення будівництва основних споруд. Корпорація одержувала доходи на етапі будівництва, а зараз отримує 10% роялті за використання авторського права та 5% доходу від продажу продуктів харчування та інших товарів.

Успіх токійського «DL» наштовхнув компанію на думку про розширення ринку та вихід у Європу. 12 квітня 1992 р. відкрився паризький Діснейленд. Він займає 2 тис. га і розташований в 32 км від Парижа. Це величезний розважальний комплекс, що включає два парки розваг – Disneyland Park і Walt Disney Studios Park, зону відпочинку Disney Village з ресторанами, дискотеками, магазинами, нічними клубами і сім'ю готелями, що мають рейтинг від двох до чотирьох зірок. «Дісней» створив світ атракціонів «Діснейленд», базуючись на науковій фантастиці Жюль Верна.

Холодніший клімат Паризького регіону привів до необхідності створення деяких атракціонів у закритих приміщеннях: було продумано розташування камінів, скляних куполів над алеями, захищених місць для черг.

Корпорація «Дісней» погодилась придбати у власність 49,9% парку «Євро-Дісней» («ЄД»), що передбачало інвестиції для забезпечення інфраструктури парку, включаючи готелі, торгові центри, кемпінги та інші споруди. Решту власності було розпродано через міжнародний синдикат банків та дилерів з цінних паперів, при цьому 50% пішло інвесторам у Франції, 25% – у Великобританії, а решта – у різні країни Європи. Будівництво Євродіснейленду обійшлося в 1,5 млрд. дол.

Як показали дослідження ринку тематичних парків, основна частина потенційних відвідувачів повинна жити від них не більш ніж у двох годинах їзди. Однак при проектуванні французького Діснейленду вважалося, що гості будуть добиратися в парк повітряним шляхом. Таким чином, плановане відвідання зросло до 300 млн. осіб на рік. Передбачалося, що в день відкриття в парк прийдуть 500 тис. осіб, але реальне число виявилось в 10 разів менше. Щоденне відвідування при вартості вхідного квитка близько 40 дол. насилу досягало 25 тис. осіб замість очікуваних 60 тис. У результаті готелі парку виявилися незатребуваними. Над Євродіснейленд нависла загроза банкрутства. В якості екстрених заходів було знижено ціни на їжу та проживання, помітно активізувалася рекламна кампанія. У результаті до 1995р. число відвідувачів суттєво збільшилося, парк окупив витрати і навіть отримав прибуток у розмірі 22 млн. дол. З'явилася можливість інвестувати кошти в нові атракціони.

Паризький парк виявив відмінність між європейським і американським споживчим ринками. Виявилось, що жителі Старого Світу зовсім не в захваті від Міккі-Мауса. Незважаючи на підвищення кількості відвідувачів, вкладення в парк виявилися невиправдано великими.

Приклад того, як маркетологи компанії «Уолт Дісней» вчать на своїх помилках, - китайський Діснейленд. Його проект розроблений з урахуванням особливостей національної культури і адаптований до звичаїв цього народу. Діснейленд, відкритий 12 вересня 2005р. в Сянгані, став найменшим у родині Дісней-парків, його площа всього 126 га, а штат – 5 тис. осіб. При проектуванні парку враховувалися прийняті у Фен-шуй уявлення про гармонію, багатство і щастя, тому ландшафти китайського Діснейленду рясніють пагорбами, звивистими доріжками, струмками, фонтанами і водоспадами. Китайсько-американські інвестиції в спільне підприємство склали 3,5 млрд. дол. Владі країни належить 57% пакету акцій. Передбачається, що за 40 років роботи парк принесе дохід у розмірі 19 млрд. дол. Тільки за перший рік роботи його відвідали 5,6 млн. осіб.

Незважаючи на очевидний успіх, маркетологи не задоволені розмірами доходів. Вони вважають, що причина недоотримання запланованого прибутку пов'язана з низкою соціально-економічних причин. Труднощі полягають у тому, що більшість відвідувачів парку є жителями материкового Китаю, які лише 12 років тому познайомилися з героями мультфільмів Уолта Діснея. Для людей середнього і старшого віку американська та європейська культура залишається чужою. Тому прийнято рішення орієнтувати нову рекламну політику парку на успішних 25-30-річних китайців з досить високим рівнем заробітної плати, які вперше побачили Міккі Мауса на початку 90-х рр.

Молоді «європеїзовані» професіонали визнані найважливішими потенційними відвідувачами, тому що вони можуть дозволити собі недешеві тури в Діснейленд, де вартість квитка для дорослих становить 38 дол., у той час як звичайний китайський робітник отримує 70-110 дол. на місяць. Рекламу Діснейленду пішла з білбордів і переміщається в Інтернет – головне середовище спілкування китайських яппі. Компанія «Уолт Дісней» доклала чимало зусиль, щоб гонконзький Діснейленд відповідав звичкам і смакам китайців. У число традиційних персонажів введена китайська дівчина Мулань, футболки, які продаються в парку, підігнані під китайську фігуру, в ресторанах широко представлена національна кухня. Враховано навіть схильність китайців до покупки золотих прикрас, для цього список сувенірних крамниць поповнився ювелірним магазином. Отже, маркетологи «Уолт Дісней» розглядають гонконзький Діснейленд в якості трампліну для виходу на ринок внутрішніх районів КНР.

Запитання до кейсу:

1) Які мотиви, на вашу думку, спонукали корпорацію «Дісней» організувати парки атракціонів за кордоном та що можна віднести до плюсів та мінусів цього підприємства з погляду корпорації «Walt Disney»?

2) Чому, на ваш погляд, корпорація прийняла рішення не купувати власність у своєї японської філії, тоді як у Франції вона стала власником максимально можливої частки власності?

3) Які операційні доробки, крім описаних у конкретному прикладі, можуть знадобитися для забезпечення успіху економічної діяльності компанії за кордоном?

4) Відповідаючи на запитання про можливість відкриття «Діснейленду» в Росії, Рой Е. Дісней, віце-президент корпорації, зазначив, що його організація не в змозі побудувати тут парк у найближчому майбутньому. Які причини «за» та «проти» створення парку в Росії?

5) Чи може корпорація продовжити створення тематичних парків за межами США? Якщо так, то де? Які типи організаційних форм слід було б розглянути при цьому? Що могла б зробити корпорація «Дісней», щоб адекватно реагувати на загрозу конкуренції, що виникла за кордоном?

Методичні рекомендації до виконання завдань

Ціна на ліцензію повинна забезпечувати покупцеві досить стабільний протягом тривалого періоду прибуток, що перевищує прибуток від реалізації на ринку продукції, виготовленої за аналогічними технологіями. *Ціна ліцензії* (C_n) розраховується за формулою:

$$C_n = B_n \times T \times \Pi \times D, \quad (6.1)$$

де B_n – середньорічний випуск продукції за ліцензією, грн.;

T – термін договору, років;

Π – додатковий прибуток, що одержується за ліцензією, грн.;

D – доля ліцензіару в прибутку.

Найбільш розповсюдженими *формами виплати ліцензійної*

угоди є роялті і паушальні платежі.

Роялті – це ліцензійна винагорода у формі періодичних відрахувань (частки від прибутку або суми продажів продукції), що виплачується наприкінці кожного року дії угоди починаючи з моменту випуску готової продукції.

Ціна ліцензії на основі роялті розраховується за формулою:

$$Ц_{\text{л}} = \sum_{i=1}^T B_i \times Ц_i \times \frac{R_i}{100} \quad (6.2)$$

де B_i – середньорічний обсяг продукції за ліцензією в i -му році (в натуральному виразі);

$Ц_i$ – продажна ціна продукції в i -му році, грн.;

R_i – розмір роялті в i -му році, %;

i – розрахунковий рік дії ліцензійного договору;

T – термін дії ліцензійного договору.

Якщо виробничі потужності за ліцензією дають змогу виробити певний обсяг продукції (V) за ціною за одиницю ($Ц$) і розрахунковим рівнем рентабельності (P), а ліцензія є винятковою, то частка ліцензіара в прибутку ліцензіата становитиме ($Ч$). Визначити ціну ліцензії у формі щорічних відрахувань (роялті, R) від вартості виробленої продукції по ліцензії із застосуванням ноу-хау – нової незапатентованої технології, можна за формулою:

$$R = (P \times Ч / 1 + P) \times 100 \quad (6.3)$$

Звідси розмір щорічних відрахувань роялті на користь ліцензіара (MR) становитиме:

$$MR = V \times Ц \times R \quad (6.4)$$

У випадку, коли підприємству необхідно прийняти рішення про доцільність купівлі ліцензії за умовною ціною необмеженого строку її використання та фіксованими відрахуваннями платежів роялті ліцензіару, необхідно врахувати, що воно раніше вже отримало право на тимчасове використання даної ліцензії – нової технології, а її впровадження дало змогу підприємству підвищити рівень рентабельності порівняно з її базовим рівнем. За таких умов розрахункову ставку роялті можна визначити за формулою:

$$R = (P_n \times Ч / 1 + P_n + P_b) \times 100 \quad (6.5)$$

де P_n – перевищення рівня рентабельності над базовим, процентних пунктів;

P_b – базовий рівень рентабельності, %.

Паушальний платіж – одноразовий платіж, що є фіксованою сумою і не залежить від обсягів виробництва (продажу) продукції (товарів, робіт, послуг) з використанням об'єкта права інтелектуальної власності. Паушальний платіж – винагорода за право користування об'єктом ліцензійного договору до одержання прибутку (доходів) від

його використання. Фактично є ціною ліцензії (фактичною ціною купівлі ліцензії), що встановлюється, виходячи з оцінок очікуваної економічної ефективності та майбутніх прибутків покупця ліцензії. Фіксується у договорі між ліцензіаром і ліцензіатом у розмірі чітко обумовленої суми та може здійснюватися одноразово або певними частинами.

Завдання 1

Визначити розрахункову ціну ліцензії, якщо середньорічний випуск продукції за ліцензією складає 360 тис. т., термін дії договору 3 роки. Прибуток від продажу одиниці продукції з використанням ліцензії складає 30 грн., а прибуток від реалізації одиниці продукції за діючою технологією у ліцензіаті – 20 грн. Доля ліцензіару в прибутку становить 30%.

Завдання 2

Обсяг планового випуску продукції за ліцензією в перший рік складатиме 250 тис. шт., який на другий рік планується збільшити на 2%. Строк дії ліцензійного договору – 2 роки. Продажна ціна продукції в перший рік становитиме 100 грн./од., на другий – 120 грн./од. Розмір роялті залишиться на одному рівні і складатиме 5%. Визначити ціну ліцензії на базі роялті.

Завдання 3

Українське підприємство з виробництва меблів хоче придбати у німецької компанії ліцензії на виготовлення певних зразків меблів, які користуються попитом на ринку даної країни. Визначити ціну ліцензії на базі роялті за даними, наведеними у табл. 1.

Таблиця 1 – Розрахунок ціни ліцензії на базі роялті

Рік	Обсяг випуску в рік, шт.	Ріст цін (інфл.)	Ціна за од. продукції, дол. США	Обсяг продажу ліцензіата в рік, дол. США	Ліцензійні відрахування (1,3%), дол.
1	500	1,0000	770	?	?
2	1500	1,0110	778	?	?
3	2500	1,0221	787	?	?
4	7500	1,0334	796	?	?
5	10000	1,0447	804	?	?
6	10000	1,0562	813	?	?
Разом	32000			?	?

Завдання 4

Виробничі потужності по ліцензії дають змогу виробити 5000 ц продукції (V) за ціною центнера 60 грн. (Ц) і розрахунковим рівнем рентабельності 0,4, або 40 % (Р). Оскільки ця технологія не може бути використана іншими суб'єктами господарювання, бо ліцензія є виключною, то частка ліцензіара в прибутку ліцензіата (Ч) становитиме 0,16, або 16 %.

Необхідно визначити ціну ліцензії у формі щорічних відрахувань (рояліті) від вартості виробленої продукції по ліцензії із застосуванням ноу-хау – нової незапатентованої технології.

Також підприємству необхідно прийняти рішення про доцільність купівлі ліцензії за ціною 100 тис. грн. за необмеженого строку її використання та фіксованими відрахуваннями платежів рояліті ліцензіару. При цьому потрібно врахувати, що підприємство ще раніше отримало право на тимчасове використання даної ліцензії – нової технології. Її впровадження дало змогу підприємству виробляти продукцію обсягом 500 тис. грн. і підвищити рівень рентабельності на 30 процентних пунктів порівняно з її базовим рівнем, який становив 14%. Відомо також, що «стандартна» частка відрахувань ліцензіару від додаткового прибутку ліцензіата, як правило, становить 15%, а найбільш реальна ставка капіталізації альтернативних напрямків інвестування – 16% річних (процентна ставка по депозитах у банку).

Завдання 5

Українське підприємство з виробництва меблів хоче придбати у німецької компанії ліцензії на виготовлення певних зразків меблів, які користуються попитом на ринку даної країни. Визначити ціну ліцензії за паушальною оплатою за даними, наведеними у табл. 2.

Таблиця 2 – Розрахунок ціни ліцензії за паушальною формою оплати

Рік	Ліцензійні відрахування на базі рояліті, дол. США	Ріст цін (інфл.)	Банківська ставка (дисконт), %	Коефіцієнт дисконтування	Дисконтовані ліцензійні відрахування, дол. США
1	15543	1,0000	7,50	0,8653	?
2	20450	1,0110	7,58	0,8640	?
3	25579	1,0221	7,67	0,8627	?
4	77580	1,0334	7,75	0,8613	?
5	104 578	1,0447	7,84	0,8600	?
6	105728	1,0562	7,92	0,8586	?
7	106891	1,0678	8,01	0,8572	?
Разом	456348				?

Контрольні питання для перевірки знань

1. У чому сутність та особливості науково-технічних відносин?
2. Дайте визначення поняттю технологія й охарактеризуйте її складові.
3. Розкрийте й охарактеризуйте інституціональні елементи світового ринку технологій.
4. Які фактори обумовлюють особливості технології як об'єкта економічних операцій?
5. Назвіть й охарактеризуйте рівні міжнародного руху технологій.
6. Що таке міжнародні технологічні гранти?

7. У чому особливості та які основні форми міжнародної технічної допомоги?

8. Розкрийте основні напрямки удосконалювання міжнародного технологічного обміну.

9. Назвіть фактори які сприяють активізації процесів міжнародного обміну технологіями.

10. Розкрийте та охарактеризуйте інституційні елементи світового ринку технологій.

Тема 7

Міжнародна торгова політика

Плани семінарських занять:

1. Дві тенденції в міжнародній торгівельній політиці: політика вільної торгівлі та протекціонізму.

2. Форми протекціонізму.

3. Основні аргументи застосування обмежень зовнішньої торгівлі.

4. Тарифне і нетарифне регулювання торговельно-економічних відносин.

5. Рівні регулювання міжнародної торгівлі.

6. Види державного регулювання міжнародної торгівлі.

7. Багатостороннє регулювання торговельно-економічних відносин країн світу на основі заходів Генеральної угоди про тарифи та торгівлю (ГАТТ).

8. Базові принципи торговельних відносин між державами, закріплені статтями ГАТТ.

9. Роль Світової організації торгівлі (СОТ) в регулюванні міжнародної торгівлі.

Навчальні завдання:

- розглянути дві тенденції в міжнародній торгівельній політиці;
- вивчити класичну модель вільного міжнародного обміну;
- визначити форми протекціонізму;
- з'ясувати економічні, соціальні та політичні причини і групи тиску на користь протекціоністських заходів;

- надати основні аргументами обмеження зовнішньої торгівлі;
- вивчити тарифне і нетарифне регулювання торговельно-економічних відносин;

- визначити протиріччя сучасної міжнародної торгівлі;

- розглянути рівні та види регулювання міжнародної торгівлі;

- проаналізувати роль багатостороннього регулювання торговельно-економічних відносин країн світу на основі заходів ГАТТ;
- навести базові принципи торговельних відносин між державами, закріплені статтями ГАТТ;
- дослідити роль Світової організації торгівлі (СОТ) в регулюванні міжнародної торгівлі;
- з'ясувати принципову різницю між СОТ і ГАТТ.

Форми контролю:

- 1) тестування;
- 2) усне чи письмове опитування;
- 3) розбір конкретних ситуацій та вправ;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Питання для обговорення

1. Яку загрозу спричиняє лібералізація зовнішньоторговельних відносин для країн, що розвиваються?
2. Чому митні тарифи є класичним і основним інструментом зовнішньоторговельної політики? Поясніть.
3. До яких позитивних політичних наслідків призводить політика «вільної торгівлі»?
4. За яких причин вводять ембарго? Поясніть.

Методичні рекомендації до виконання завдань

Методика визначення впливу різних ставок мита на зовнішньоторговельну діяльність країн наступна.

1. При здійсненні імпорتنих операцій:

Внутрішня ціна імпортного товару (P_d) після обкладання специфічним тарифом дорівнює, гр. од.:

$$P_d = P_{im} + T_s, \quad (7.1)$$

де P_{im} – ціна, по якій товар імпортується (митна вартість товару), гр. од.;

T_s – ставка специфічного тарифу (мита), гр. од.

Внутрішня ціна імпортного товару (P_d) після обкладання адвалорним митним тарифом (митом) буде дорівнює, гр. од.:

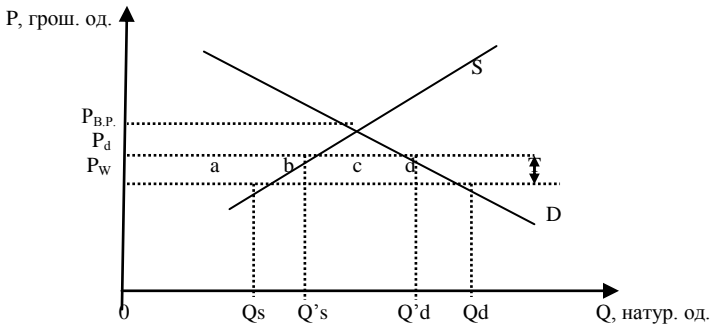
$$P_d = P_{im} \times (1 + T_{av}) \quad (7.2)$$

де T_{av} – ставка адвалорного тарифу (мита).

Для визначення впливу величини митного тарифу на імпорт на добробут різних груп населення (споживачів, виробників), на дохідну частину держбюджету й на добробут країни в цілому (чистий ефект)

необхідно економічні наслідки введення тарифу для розглянутої країни – імпортера представити графічно (схематично або залежно від заданих умов).

У випадку, якщо країна – імпортер є малою країною по побудові імпортованого товару та вводить тариф на імпорт цього товару, економічні наслідки від введення тарифу для даної країни представлені на рис. 7.1.

Умовні позначки на рис. 7.1:

- P – ціна розглянутого товару, гр. од.;
- Q – обсяг розглянутого товару, гр. од.;
- D – крива внутрішнього попиту на товар;
- S – крива внутрішньої пропозиції товару;
- $P_{B.P.}$ – внутрішня рівноважна ціна на товар при відсутності зовнішньої торгівлі (визначається виходячи з умови $D = S - P_{B.P.}$); гр. од.;
- P_W – світова ціна на товар, тобто ціна, по якій товар в умовах вільної торгівлі імпортується розглянутою країною; гр. од.;
- T – митний тариф (мито) на товар, гр. од.;
- P_d – внутрішня ціна товару після введення тарифу;
- Q_s – обсяг внутрішнього виробництва товару до введення тарифу;
- Q_s – обсяг внутрішнього виробництва товару після введення тарифу; нат. од.;
- Q_d – обсяг внутрішнього споживання товару до введення тарифу; нат. од.;
- Q_d' – обсяг внутрішнього споживання товару після введення тарифу; нат. од.

Рисунок 7.1 – Наслідки введення тарифу на імпорт для малої країни

Внутрішня ціна товару після введення тарифу P_d визначається за формулою (гр. од.):

$$P_d = P_W + T \quad (7.3)$$

Обсяг внутрішнього виробництва товару до введення тарифу Q_s визначається виходячи з умови (нат. од.):

$$Q_s = S(P_W) \quad (7.4)$$

Обсяг внутрішнього виробництва товару після введення тарифу Q_s' визначається наступним чином (нат. од.):

$$Q_s' = S(P_d) \quad (7.5)$$

Обсяг внутрішнього споживання товару до введення тарифу Q_d визначається за формулою (нат. од.):

$$Q_d = D(P_w) \quad (7.6)$$

Обсяг внутрішнього споживання товару після введення тарифу Q_d' визначається таким чином (нат. од.):

$$Q_d' = D(P_d) \quad (7.7)$$

Економічні наслідки введення тарифу на імпорт:

1) втрати споживачів у результаті росту ціни на товар і зниження обсягу споживання представлена областю $(a + v + c + d)$, гр. од.:

$$(a + v + c + d) = \left[\frac{1}{2} (Q_d + Q_d') \times T \right] \quad (7.8)$$

2) вигравш виробників у результаті росту ціни на товар і розширення обсягів виробництва, гр. од.:

$$(a) = \left[\frac{1}{2} (Q_s + Q_s') \times T \right] \quad (7.9)$$

3) розмір надходжень у держбюджет (чистий доход держави) митних зборів, гр. од.:

$$(c) = (Q_d' - Q_s') \times T \quad (7.10)$$

г) чисті втрати добробуту країни в цілому, гр. од.:

$$(b + d) = \frac{1}{2} (O_s' - Q_s) \times T + \frac{1}{2} (Q_d - Q_d') \times T \quad (7.11)$$

$$\text{або } (a + c) - (a + b + c + d) = - (b + d);$$

Скорочення обсягу імпорту визначається по формулі (нат. од.):

$$\Delta M = M - M' \quad (7.12)$$

де M – обсяг імпорту після введення тарифу, нат. од.:

$$M = Q_d - Q_s \quad (7.13)$$

M' – обсяг імпорту після введення тарифу, нат. од.

$$M = Q_d' - Q_s' \quad (7.14)$$

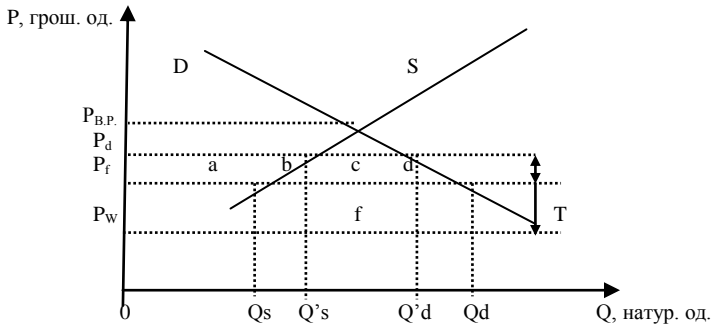
У випадку, якщо країна – імпортер є великою країною по споживанню імпортованого товару (тобто є монопольним покупцем на світовому ринку) і вводить тариф на імпорт, економічні наслідки для даної країни й зміни, що відбуваються на її внутрішньому ринку представлені на рис. 7.2.

Обсяг внутрішнього виробництва до введення тарифу Q_s визначається за формулою (нат. од.):

$$Q_s = S(P_f) \quad (7.15)$$

Обсяг внутрішнього споживання до введення тарифу Q_d визначається виходячи з умови:

$$Q_d = D(P_f) \quad (7.16)$$

Умовні позначки на рис. 7.2:

P – ціна товару, грн. од.;

Q – обсяг товару, нат. од.;

S – крива внутрішньої пропозиції товару;

D – крива внутрішнього попиту на товар;

$P_{B.P.}$ – внутрішня рівноважна ціна на товар при відсутності зовнішньої торгівлі

($D = S - P_{B.P.}$), грн. од.;

P_f – світова ціна на товар в умовах вільної торгівлі, грн. од. (за даних умов внутрішня ціна дорівнює світовій);

P_w – світова ціна товару після введення тарифу, грн. од.;

T – митний тариф (мито) на товар, грн. од.

P_d – внутрішня ціна товару в результаті введення тарифу, грн. од.;

Q_s – обсяг внутрішнього виробництва до введення тарифу, нат. од.;

Q'_s – обсяг внутрішнього виробництва після введення тарифу, нат. од.;

Q_d – обсяг внутрішнього споживання до введення тарифу;

Q'_d – обсяг внутрішнього споживання після введення тарифу.

Рисунок 7.2 – Наслідки введення тарифу на імпорт для країни – імпортера, що є монополієм покупцем на світовому ринку

Економічні наслідки введення тарифу на імпорт для країни – імпортера, що займає монополієне положення на світовому ринку:

1) у бюджет надходить дохід від введення тарифу, грн. од.:

$$(C) = (Q'_d - Q'_s) \times (P_d - P_f) \quad (7.17)$$

2) держава одержує дохід від поліпшення умов торгівлі (зниження світової ціни на товар) грн. од.

$$(f) = (Q_d - Q'_s) \times (P_f - P_w) \quad (7.18)$$

3) споживачі зазнають втрат у результаті росту цін і скорочення обсягів споживання, грн. од.:

$$(a + b + c + d) = \frac{1}{2} (Q_d + Q'_d) \times (P_d - P_f) \quad (7.19)$$

4) доходи місцевих виробників збільшуються в результаті росту цін і розширення виробництва й продажів, грн. од.:

$$(a) = \frac{1}{2} (Q_s + Q_s') \times (P_d - P_f) \quad (7.20)$$

5) у цілому втрати від меншої ефективності внутрішнього виробництва й від скорочення внутрішнього споживання становлять:

$$(a + c) - (a + b + c + d) = - (b + d) \quad (7.21)$$

6) вплив введення тарифу на економічне становище країни в цілому може бути як позитивним (якщо $f > (b + d)$), так і негативним (якщо $f < (b + d)$) і визначається як різниця;

$$(a + c + f) - (a + b + c + d) = f - (b + d) \quad (7.22)$$

Скорочення обсягу імпорту визначається також, як і для малої країни імпорту згідно формул.

2. При здійсненні експортних операцій:

Внутрішня ціна експортного товару (P_d) після обкладання специфічним митним тарифом:

$$P_d = P_X + T_S \quad (7.23)$$

де P_X – ціна, по якій товар експортується (митна вартість товару);

T_S – ставка специфічного тарифу;

Внутрішня ціна експортного товару (P_d) після обкладання адвалорним митним тарифом:

$$P_d = P_X \times (1 - T_{av}) \quad (7.24)$$

де T_{av} – ставка адвалорного тарифу (мита).

Для визначення впливу митного тарифу на експорт на добробут різних груп населення в країні – експорту, на дохідну частину держбюджету й на добробут країни в цілому необхідно економічні наслідки такої зовнішньоторговельної політики для країни – експортера представити графічно (схематично або точно – залежно від заданих умов).

На рис. 7.3 схематично представлені наслідки введення тарифу на експорт у малій країні, що не має монопольну владу як продавець даного товару на світовому ринку.

Внутрішня ціна товару після введення тарифу на експорт P_d визначається за формулою (гр. од.):

$$P_d = P_W - T, \quad (7.25)$$

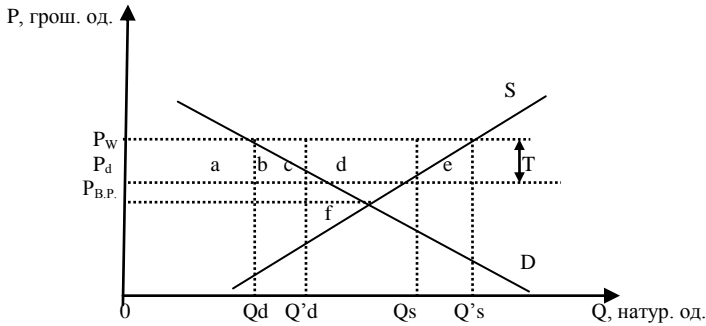
Скорочення обсягу експорту в результаті введення тарифу визначається відповідно до формули:

$$\Delta X = X - X' \quad (7.26)$$

де X – обсяг експорту до введення тарифу, нат. од.:

$$X = Q_s - Q_d \quad (7.27)$$

$$X' = Q_s' - Q_d' \quad (7.28)$$

Умовні позначки на рис. 7.3:

P – ціна товару, гр. од.;

Q – обсяг товару, нат. од.;

S – крива внутрішньої пропозиції товару;

D – крива внутрішнього попиту на товар;

$P_{B.P.}$ – внутрішня рівноважна ціна на товар при відсутності зовнішньої торгівлі ($D = S \rightarrow P_{B.P.}$), гр. од.;

P_W – світова ціна товару, тобто ціна, по якій товар реалізується на світовому ринку (причому, в умовах вільної торгівлі внутрішня ціна товару дорівнює світовій), гр. од.;

T – митний тариф (мито) на товар, гр. од.;

P_d – внутрішня ціна товару після введення тарифу на експорт, гр. од.;

Q_s – обсяг внутрішнього виробництва до введення тарифу;

Q_s' – обсяг внутрішнього виробництва після введення тарифу нат. од.

Q_d – обсяг внутрішнього споживання до введення тарифу, нат. од.;

Q_d' – обсяг внутрішнього споживання після введення тарифу, нат. од.:

Рисунок 7.3 – Наслідки введення тарифу на експорт для малої країни експортера

Економічні наслідки введення тарифу на експорт для малої країни експортера:

1) виграш споживачів від зниження ціни на товар і розширення обсягів споживання, гр. од.:

$$(a + b) = \frac{1}{2} (Q_d' + Q_d) \times T \quad (7.29)$$

2) втрати виробників від зниження ціни на товар і скорочення обсягів продажів, гр. од.:

$$(a + b + c + d + e) = \frac{1}{2} (Q_s + Q_s') \times T \quad (7.30)$$

3) збільшення дохідної частини держбюджету, тобто розмір надходжень у держбюджет від тарифних зборів, гр. од.:

$$(d) = (Q_s' - Q_d) \times T, \quad (7.31)$$

4) чистий ефект від введення тарифу для національного добробуту країни-експортера в цілому, гр. од.:

$$(a + b + d) - (a + b + c + d + e) = - (c + e), \quad (7.32)$$

т.ч. чисті втрати країни в цілому становлять:

$$(c + e) = \frac{1}{2} (Q_d' - Q_d) \times T + \frac{1}{2} (Q_s + Q_s') \times T \quad (7.33)$$

Митний захист являє собою величину (в %), на яку збільшується в результаті функціонування всієї тарифної системи створена в даній галузі додана вартість одиниці продукції й визначається відповідно до формули (%):

$$T_i = \frac{DC'}{DC} \times 100\% - 100\%, \quad (7.34)$$

де DC – величина доданої вартості, створеної при виробництві одиниці продукції в даній галузі до введення тарифу, гр. од.,

$$DC = C - M, \quad (7.35)$$

де C – ціна на товар на внутрішньому ринку до введення тарифу, гр.

од.;

M – вартість матеріальних витрат на внутрішньому ринку на виробництво одиниці товару до введення тарифу, гр. од.;

DC – величина доданої вартості, створеної при виробництві одиниці продукції в даній галузі після введення тарифу, гр. од.:

$$DC = C' - M', \quad (7.36)$$

де C' – ціна на товар на внутрішньому ринку після введення тарифу, гр.

од.;

M' – вартість матеріальних витрат на внутрішньому ринку на виробництво одиниці товару після введення тарифу, гр. од.

Ефективність митного захисту галузі можна розрахувати за формулою:

$$T_i = \frac{T_n - a \times T_{im}}{1 - a} \times 100\%, \quad (7.37)$$

де T_n – номінальний рівень мита на імпорт кінцевого продукту (у частках одиниці);

T_{im} – номінальний рівень мита на компоненти матеріальних витрат (у частках одиниці);

a – частка вартості імпортованих компонентів матеріальних витрат у ціні кінцевого продукту при відсутності митного тарифу.

З даної формули видно, що:

- якщо у виробництві кінцевої продукції не використовують імпортовані компоненти ($a = 0$), ефективний рівень митного захисту дорівнює номінальному ($T_e = T_n$);

- якщо ставка митного тарифу на кінцеву продукцію й на імпортовані компоненти однакова ($T_n = T_{im}$), те ефективний рівень митного захисту знов-таки дорівнює номінальному ($T_i = T_n$);

- якщо ставка митного тарифу на кінцеву продукцію більше, ніж ставка тарифу на імпорتنі компоненти ($T_n > T_{im}$), тоді ефективна ставка на кінцевий товар більше номінальної ($T_i > T_n$); вірно й зворотне;

- ставка ефективного рівня митного тарифу (T_e) зростає в міру збільшення частки імпорتنих компонентів у кінцевій продукції (збільшення коефіцієнта a);

- ставка ефективного рівня митного тарифу (T_e) падає в міру росту тарифу на імпорتنі компоненти (T_{im}); вірно й зворотне;

- номінальна ставка тарифу може бути тільки позитивної, ефективна ставка може бути як позитивної, так і негативної у випадку, якщо тариф на імпорتنі компоненти значно перевершує тариф на кінцеву продукцію.

Розрахунок фактичного рівня митної зашиті дозволяє побачити, кого саме захищає митний тариф, і отже дозволяє приймати правильні рішення в області зовнішньоторговельної політики, захищаючи одні галузі й стимулюючи конкуренцію в інших областях.

Міжнародний картель являє собою монополістичне об'єднання експортерів якого-небудь товару з різних країн, спрямоване на забезпечення контролю за обсягами виробництва й установаження вигідних цін. Можливість картелю одержувати додатковий доход шляхом установаження монополічно високих цін на світовому ринку залежить від еластичності попиту, тим більше надбавка до ціни, що може встановити картель. Оптимальна картельна надбавка до ціни (t^*), як частка цієї ціни, визначається за формулою:

$$t^* = \frac{c}{|d - S_0(1 - c)|} \quad (7.52)$$

де c – частка продажів картелю на світовому ринку;

d – еластичність світового попиту на даний продукт;

S_0 – еластичність поставок продукту з альтернативних картелю джерел;

Таким чином, відповідно до формули (7.52) еластичність попиту на продукцію картелю залежить від трьох основних параметрів: c , d , S_0 . Розглянуті параметри не постійні, тому монополістична влада картелю не може бути довговічною й згодом величина t^* , а відповідно і ступінь монополістичного панування картелю, буде падати.

Приклад вирішення завдання

Завдання 1

Автомобільне колесо коштує в Україні 100 дол. США, у Польщі – 80 дол. США, у Росії – 60 дол. США. Україна – маленька країна, і її зовнішня торгівля не впливає на рівень світових цін.

1) В Україні вводиться 100-відсотковий адвалерний тариф на імпорт коліс із Росії та Польщі. Чи буде Україна продовжувати імпортувати колеса?

2) Якщо після цього Україна утворить митний союз з Росією, чи буде вона сама виробляти або імпортуватиме їх?

3) Який ефект – створення торгівлі чи відхилення торгівлі – виникає при заснуванні митного союзу між Україною і Росією?

4) Припустимо тепер, що в Україні вводиться 50-відсотковий, а не 100-відсотковий адвалерний тариф на імпорт коліс із Росії та Польщі. Чи буде Україна продовжувати імпортувати колеса?

5) Якщо тепер Україна утворить митний союз з Польщею, чи буде вона сама продукувати колеса або імпортуватиме їх?

6) Який ефект – створення торгівлі чи відхилення торгівлі – виникає при заснуванні митного союзу між Україною та Польщею?

Розв'язок завдання 1:

1) Ні, оскільки з урахуванням тарифу ціна колеса, імпортованого з Росії, дорівнює 120 дол. США, а з Польщі – 160 дол., що значно більше вартості коліс, які виготовлені в Україні.

2) Україна буде імпортувати колеса з Росії за ціною 60 дол. США і відмовиться від власного виробництва або імпорту колес з Польщі, які у зв'язку з тарифом коштуватимуть 160 дол.

3) Виникає ефект створення торгівлі, оскільки менш ефективне виробництво України заміщується більш ефективним імпортом із Росії, якого до того не було.

4) Так, оскільки з урахуванням тарифу ціна колеса, імпортованого з Росії – 90 дол. США, що менше собівартості коліс, які виготовлені в Україні або імпортовані з Польщі.

5) Україна припинить власне виробництво і буде імпортувати колеса з Польщі за ціною 80 дол. США, відмовиться від імпорту з Росії, оскільки їх ціна буде 90 дол.

6) Виникають обидва ефекти. Ефективність інтеграції залежить від співвідношення частки кожного з них.

Завдання для самостійного вирішення

Завдання 1

Бразилія вводить тариф на експорт цукру у розмірі 20 дол. за тону. На основі даних, наведених у табл. 1, розрахуйте наступні величини:

Таблиця 1

Показники	Без тарифу	З тарифом
Світова ціна на цукор	300 дол. за 1 т.	300 дол. за 1 т.
Обсяг внутрішнього споживання	6 млн. т.	8 млн. т.
Обсяг внутрішнього виробництва	22 млн. т.	20 млн. т.

- 1) вииграш бразильських споживачів від введення тарифу;
- 2) втрати бразильських виробників від введення тарифу;
- 3) розмір надходжень до державного бюджету від тарифних зборів;
- 4) чистий ефект від введення експортного мита на цукор для національного добробуту Бразилії.

Завдання 2

У Швеції вводять тариф на імпорт телевізорів у розмірі 100 дол. за один телевізор. Світова ціна телевізорів становить 450 дол. за 1 телевізор. Про зміни, що відбулися на внутрішньому ринку Швеції свідчать дані табл. 2.

Таблиця 2

Показники	До введення тарифу	Після введення тарифу
Обсяг внутрішнього попиту, млн. шт.	18	14
Обсяг внутрішньої пропозиції, млн. шт.	8	10

На підставі даних, наведених у табл. 2, розрахуйте наступні величини:

- 1) ціну одиниці продукції на внутрішньому ринку після введення специфічного тарифу;
- 2) як зміниться обсяг імпорту внаслідок введення митного тарифу;
- 3) як вплинуло введення тарифу на добробут споживачів і виробників у Швеції;
- 4) який розмір надходжень у держбюджет від тарифних зборів;
- 5) як змінився добробут країни в цілому.

Завдання 3

Угорщина вводить тариф на експорт рису в розмірі 20 дол. за тону. Світова ціна 1 т. рису становить 300 дол. за тону. Зміна попиту та пропозиції даного товару на внутрішньому ринку наведені в табл. 3.

Таблиця 3

Показники	До введення тарифу	Після введення тарифу
Обсяг внутр. споживання рису, млн. тон	6	8
Обсяг внутр. виробництва рису, млн. тон	22	20

На підставі даних, наведених у табл. 3, визначите:

- 1) ціну рису на внутрішньому ринку після введення тарифу;
- 2) зміна обсягу експорту в результаті введення митного тарифу;
- 3) вплив тарифу на добробут споживачів, виробників, дохідну частину держбюджету;
- 4) чистий ефект від впровадження експортного тарифу на рис для національного добробуту Угорщини.

Завдання 4

Світова ціна на цукор із країн Карибського басейну, що перебуває в порту Нью-Йорка, становить 250 дол. США за 1 т. Мито на імпорт цукру в Казахстан – 20%. Якби імпорт цукру не обкладався тарифом, його річне виробництво в Казахстані становило б 2 млн. т., споживання – 3 млн. т., імпорт – 1 млн. т. Після обкладання імпорту митом внутрішнє виробництво цукру збільшилося до 2,4 млн. т., споживання скоротилося до 2,8 млн. т., імпорт скоротився до 0,4 млн. т. Казахстан по споживанню цукру – мала країна. Розрахуйте:

- 1) виграш казахських споживачів у цілому, якби тариф був установлений;
- 2) втрати казахських виробників цукру від усунення тарифу;
- 3) втрати бюджету від усунення тарифу;
- 4) чистий приріст споживання в результаті усунення тарифу.

Завдання 5

Світова ціна на американську пшеницю становить 120 дол. США за 1 т. Уряд Росії, що в імпорті пшениці є провідною країною, розглядає питання про введення специфічного імпортного тарифу 20 дол. США за 1 т. для поповнення державного бюджету. Внутрішнє річне виробництво пшениці становить 100 млн. т., споживання – 140 млн. т., імпорт – 40 млн. т. По оцінках, у результаті введення тарифу скорочення російського попиту на пшеницю приведе до падіння світової ціни на неї на 5 дол. США за 1 т., її внутрішнє виробництво складе 110 млн. т., споживання скоротиться до 120 млн. т., а імпорт – до 10 млн. т. Розрахуйте:

- 1) розмір доходів бюджету від введення імпортного тарифу;
- 2) доходи, одержувані Росією в результаті поліпшення умов торгівлі;
- 3) втрати російських споживачів;
- 4) зростання доходів місцевих виробників;
- 5) втрати від меншої ефективності внутрішнього виробництва й від скорочення внутрішнього споживання пшениці;
- 6) вплив введення тарифу на економічне становище країни в цілому.

Завдання 6

В умовах вільної торгівлі ціна на автомобільні шини на внутрішньому ринку Таїланду становить 320 дол. США за 1 шт., з яких 230 дол. США припадає на матеріальні витрати (вартість сировини, устаткування й т.д.), а 90 дол. США – на додану вартість, створену власно при виробництві шин. З метою захисту національних виробників Таїланд вводить митний тариф, відповідно до якого ставки мита на різні товари різні: імпорт автомобільних шин обкладається 25%-м адвалерним митом, а ставка мита на імпорт необхідних для виробництва шин елементів матеріальних витрат становить 20%. Який буде в цьому випадку фактичний рівень митного захисту таїландських виробників автомобільних шин?

Завдання 7

США виробляють літаки. Ціна одного літака на внутрішньому ринку – 60 млн. дол. США. 50% матеріалів і комплектуючих деталей, необхідних для виробництва літаків, закуповується за кордоном. Частка вартості імпортних комплектуючих у ціні кінцевої продукції становить 25%. З метою захисту національних виробників і підтримки зайнятості США вводять митний тариф, відповідно до якого ставка мита на імпортний літак становить 15%, а на імпортні матеріали й комплектуючі, використовувані в літакобудуванні – 10%.

Який у цьому випадку фактичний рівень митного захисту літакобудування в країні?

Завдання 8

Німеччина продукує токарські верстати. Ціна одного верстата на внутрішньому ринку – 1200 дол. США. Частка вартості матеріалів і комплектуючих деталей (вітчизняних й імпорتنих у сумі), необхідних для виробництва верстатів, у ціні кінцевої продукції становить 45%. Причому 32% матеріалів і комплектуючих деталей закуповується за кордоном, а інші – у вітчизняних постачальників (в умовах вільної торгівлі світова й внутрішня ціни на товар однакові), з метою захисту національних виробників і підтримки зайнятості Німеччина вводить митний тариф, відповідно до якого ставка мита на імпортний токарський верстат становить 21%, а на імпортні матеріали й комплектуючі, використовувані в машинобудуванні – 9%. Визначте фактичний рівень митного захисту машинобудування в Німеччині.

Завдання 9

Ставка російського імпортного тарифу на іноземний одяг становить 20%, на тканини – 1%. Вартість тканин становить 20% вартості одягу. Розрахуйте ефективний рівень тарифу:

- 1) при умовах, зазначених вище;
- 2) якщо імпортне мито на готову продукцію зростає до 40%;
- 3) якщо мито на тканини збільшується до 10%;
- 4) якщо мито на одяг скоротиться до 10%;
- 5) якщо мито на тканини скоротиться до 0,4%. На базі розрахунків зробіть висновки.

Завдання 10

Ставка російського імпортного тарифу на телевізор становить 30%, на мікросхеми для телевізорів – 60%. Розрахуйте ефективний рівень митного захисту й визначите, про що говорить отриманий результат, якщо:

- 1) вартість мікросхем становить 40% вартості телевізора;
- 2) половину вартості телевізора;
- 3) 60% вартості телевізора.

Завдання 11

Кілька країн-експортерів кави створили картель із метою підвищення світової ціни на каву. Країни члени картелю контролюють 25% світового ринку кави. Еластичність світового попиту на каву становить – 0,7, а еластичність поставок кави із країн, що не входять у картель, дорівнює 0,4. Розрахуйте оптимальне для картелю підвищення світової ціни.

Завдання 12

Припустимо, що країна А імпортує продукцію з країн В і С. З-за політичного конфлікту країна В вводить ембарго (заборону) на торгівлю з

країною А, країна С до ембарго не приєднується. З економічної точки зору можна стверджувати, що:

- 1) країна А програє, а країни В і С виграють;
- 2) країни А і В програють, а країна С виграє;
- 3) країни А і С програють, а країна В виграє;
- 4) усі три країни програють;
- 5) сукупний добробут країн А, В і С не зміниться.

Контрольні питання для перевірки знань

1. Охарактеризуйте основні інструменти державного регулювання міжнародної торгівлі.

2. Що розуміють під зовнішньоторговельною політикою?

3. Які два основних напрями зовнішньоторговельної політики існують?

4. Що являє собою проведення політики «вільної торгівлі»?

5. Що являє собою політика «протекціонізму»?

6. Розкрийте сутність тарифних та нетарифних методів державного регулювання зовнішньої торгівлі.

7. Що таке мито? За якими критеріями можна класифікувати мито?

8. Що представляють собою нетарифні бар'єри? На які групи поділяють нетарифні бар'єри?

9. Що таке «квота»? Коли квота не є обмеженням, а тільки способом контролю за рухом товару?

10. Яку роль у регулюванні міжнародної торгівлі відіграє Світова організація торгівлі (СОТ)? Які результати діяльності СОТ можна відзначити?

Тема 8 Світовий фінансовий ринок

Плани семінарських занять:

1. Сутність, передумови створення та структура світового фінансового ринку.

2. Функції світового фінансового ринку.

3. Характеристика складових світового фінансового ринку

4. Основні форми регулювання світового фінансового ринку.

5. Типи міжнародних фінансових ринків.

6. Основні суб'єкти міжнародного фінансового ринку.

7. Джерела фінансових ресурсів та активи фінансових інститутів.

8. Прямі учасники фінансових операцій складових світового фінансового ринку.

Навчальні завдання:

- з'ясувати сутність світового фінансового ринку;
- визначити передумови створення та структуру світового фінансового ринку;
- вивчити функції світового фінансового ринку;
- надати характеристику ринку грошей, ринку банківських кредитів, ринку короткотермінових фінансових активів, валютного ринку, ринку цінних паперів;
- розглянути основні форми регулювання світового фінансового ринку;
- визначити основних суб'єктів та типи міжнародних фінансових ринків;
- з'ясувати особливості діяльності фінансових інститутів на міжнародному фінансовому ринку;
- визначити інститути інфраструктури, що функціонують на міжнародному фінансовому ринку;
- дослідити джерела фінансових ресурсів та активи фінансових інститутів;
- охарактеризувати основні види прямих учасників фінансових операцій на ринку позичкових капіталів;
- охарактеризувати основні види прямих учасників фінансових операцій на ринку цінних паперів;
- охарактеризувати основні види учасників валютних операцій на валютному ринку;
- охарактеризувати основні види учасників фінансових операцій на ринку золота та нерухомості.

Форми контролю:

- 1) тестування;
- 2) усне чи письмове опитування;
- 3) розбір конкретних ситуацій;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Питання для обговорення

1. Зазначте основні умови функціонування міжнародного фінансового центру. Назвіть відомі вам світові фінансові центри найбільш активного переливання фінансових ресурсів.
2. Проблема зовнішньої заборгованості та можливі шляхи її розв'язання для різних країн.

3. Спробуйте на якісному рівні оцінити потенціальні та реальні умови залучення іноземних інвестицій в економіку України.

4. Визначте основні канали руху світових фінансових потоків, та чинники, що впливають на ці процеси.

Завдання 1

Протягом року були отримані наступні результати економічної діяльності умовної країни, млрд. грн. (табл. 1):

Таблиця 1

Показники	Сума
Фінансовий обіг держави (ФО) становив	185
у т.ч. сума податків (П)	87
Емітовано акцій (А) на суму	42
у т. ч. іменних (АІ)	9
Емітовано облігацій на суму (О)	25
у т. ч. короткострокових (ОК)	7
Реалізовано похідних цінних паперів (ПЦП)	21
Реалізовано товарних цінних паперів (ТЦП)	14

Половина облігацій та ринкових акцій протягом року перепродається.

Визначити величину:

- 1) Фінансового ринку ($ФР = ФО - П$)
- 2) Первинного ринку цінних паперів ($РЦП 1 = А + О + ТЦП$)
- 3) Вторинного ринку цінних паперів ($РЦП 2 = (А - АІ + О) + ПЦП$)
- 4) Ринку фінансових інструментів ($РФІ = (РЦП 1 - ТЦП) + РЦП 2$)
- 5) Фондового ринку ($ФОР = (А - АІ + О - ОК) + ПЦП$)

Завдання 2

Протягом року були отримані наступні результати економічної діяльності умовної країни, млрд. грн. (табл. 2):

Таблиця 2

Показники	Сума
Фінансовий обіг держави (ФО) становив	206
Величина збалансованого бюджету (ДБ)	22
Оборот ринків фінансових послуг, що не пов'язані з обігом цінних паперів (РФП1)	49
Вартість цінних паперів іменних (ЦПІ)	16
Вартість цінних паперів товарних (ЦПТ)	8
Обіг ринку короткострокових цінних паперів (ЦПК)	35
Обіг позабіржового ринку цінних паперів (ЦПП)	25

Визначити оборот ринків:

- 1) Фінансових послуг ($РФП = ФО - ДБ$)
- 2) Цінних паперів ($РЦП = РФП - РФП 1$)
- 3) Вторинного ринку цінних паперів ($РЦП 2 = РЦП - ЦПІ$)
- 4) Ринку фінансових інструментів ($РФІ = РЦП - ЦПТ$)
- 5) Фондового ринку ($ФР = РФІ - ЦПК$)
- 6) Біржового ринку ($БР = ФР - ЦПП$)

Завдання 3

Протягом року були отримані наступні результати економічної діяльності умовної країни, млрд. грн. (табл. 3):

Таблиця 3

Показники	Сума
Емітовано акцій (А) на суму	48
у т. ч. іменних (АІ)	11
Емітовано облігацій (О) на суму	25
у т. ч. короткострокових (ОК)	7
Реалізовано похідних цінних паперів (ПЦП)	21

Половина облігацій та ринкових акцій протягом року перепродається. Комісійні за послугами професійних посередників ринку фінансових послуг становили (у % до вартості відповідних операцій з цінними паперами):

Андеррайтерські послуги (К1) – 1%

Реєстраторські послуги (К2) – 2%

Депозитарні послуги (К3) – 3%

Клірингові послуги (К4) – 4%

Брокерські послуги (К5) – 5%

Визначити величину доходів фінансових посередників на:

1) Первинного ринку цінних паперів (ДРЦП 1 = $(A+O)K1 + AI K2 + (A+O)K3$)

2) Вторинного ринку цінних паперів (ДРЦП 2 = $((A-AI+O) + ПЦП) K5$)

3) Фондового ринку (ДФОР = $((A-AI+O-OK) + ПЦП) K5 + ((A- AI+O-OK) + ПЦП) K4$)

Контрольні питання для перевірки знань

1. Як можна охарактеризувати сучасний стан світового кредитного ринку?

2. У чому полягає специфіка біржової торгівлі на світовому фінансовому ринку?

3. Визначте роль інвесторів та емітентів на світовому ринку фінансових операцій з цінними паперами.

4. У якому стані перебуває сучасний світовий ринок нерухомості?

5. Вкажіть відмінності світових фінансових ринків від національних.

Тема 9

Прямі інвестиції і міжнародне виробництво

Плани семінарських занять:

1. Сутність міжнародних інвестицій
2. Сутність та класифікація прямих іноземних інвестицій (ПІІ)
3. Загальносвітові тенденції прямого іноземного інвестування
4. Поняття та види спільного підприємництва
5. Основні економічні аспекти та особливості розвитку спільного підприємництва
6. Поняття та характеристика міжнародних спільних підприємств (МСП)
7. Чинники, які визначають привабливість прямих інвестицій у формі спільних підприємств для приймаючої країни
8. Стримуючі чинники розвитку іноземної підприємницької діяльності
9. Міжнародна підприємницька інвестиційна діяльність в контексті інтернаціоналізації
10. Транснаціональні корпорації (ТНК): критерії належності, ключові показники для аналізу, характерні риси
11. Роль багатонаціональних корпорацій (БНК) та міжнародних корпоративних спілок у системі МЕН
12. Особливості сучасного етапу розвитку міжнародних корпорацій

Навчальні завдання:

- охарактеризувати міжнародні інвестиції;
- визначити особливості прямих іноземних інвестицій;
- надати класифікацію прямих іноземних інвестицій;
- з'ясувати особливості міграція капіталу у формі прямих інвестицій;
- розглянути загальносвітові тенденції прямого іноземного інвестування;
- визначити основні причини швидкого поширення форм об'єднань і придбання нових капіталовкладень за кордоном;
- вивчити особливості спільного підприємництва;
- охарактеризувати основні види спільного підприємництва;
- дослідити шляхи реалізації форм міжнародного бізнесу;
- з'ясувати характерні особливості міжнародних спільних підприємств та чинники впливу на масштаби, динаміку та результативність їх діяльності;

- визначити показники привабливості прямих інвестицій у формі спільних підприємств для приймаючої країни;
- розглянути міжнародну підприємницьку інвестиційну діяльність в контексті інтернаціоналізації;
- визначити критерії належності, ключові показники та характерні риси транснаціональних корпорацій (ТНК);
- з'ясувати роль багатонаціональних корпорацій (БНК) та міжнародних корпоративних спілок у системі МЕВ;
- навести особливості сучасного етапу розвитку міжнародних корпорацій.

Форми контролю:

- 1) тестування;
- 2) усне чи письмове опитування;
- 3) розбір конкретних ситуацій;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Питання для обговорення

1. Яким чином прямі іноземні інвестиції впливають на соціально-культурний розвиток країни-інвестора та приймаючої країни?
2. Для якої групи країн прямі іноземні інвестиції є найбільш потенційно вигідними?
3. Який потенціал мають прямі іноземні інвестиції для країн, що розвиваються та для країн з перехідною економікою?
4. Що у сучасних умовах спричинює потік перехресних інвестицій?
5. Чи може країна-інвестор зазнати збитків внаслідок відпливу капіталу? Якщо так, то чому?
6. У чому полягає сукупний ефект від прямих іноземних інвестицій?
7. Чи може мати місце негативний вплив прямих іноземних інвестицій на країни, що розвиваються? Якщо так, то який?
8. Які цілі переслідують іноземні компанії, вкладаючи інвестиції в Україну?
9. Порівняйте чинники, які визначають привабливість прямих інвестицій у формі спільних підприємств для приймаючої країни та стримуючі чинники розвитку іноземної підприємницької діяльності.

Завдання 1

Які з наведених прикладів інвестицій вважаються прямими?

- 1) Український банк купив акції російської компанії «Лукойл» на 20 млн. дол. Загальна сума випуску акцій становить 600 млн. дол.
- 2) Польський банк купив будинок у Львові, в якому відкрив свою філію в Україні.
- 3) Харківський тракторний завод збільшив свою частку в статутному капіталі СП, яке зареєстроване в Росії, з 30% до 51%.
- 4) Українська фірма за дорученням клієнта з ФРН купила 11% поточного випуску акцій «Укртрансавто».
- 5) Канадська фірма «МакДональдс» відкрила ще один ресторан у Києві.
- 6) Українсько-американський інвестиційний фонд розмістив 100 млн. дол. США в українських державних короткострокових зобов'язаннях та облігаціях державної позики.
- 7) «Світоч» розміщує 5 млн. дол. на короткостроковому депозиті в американському банку;
- 8) Укрсоцбанк вкладає 50 млн. дол. в облігації американського інвестиційного фонду;
- 9) Американський фонд сприяння конверсії надає пільговий кредит українському оборонному підприємству?

Завдання 2

Американський виробник прохолодних напоїв «Кока-Кола» продає свій концерн у Росії. Однак російський уряд вводить високий імпорتنний тариф на ввіз «Кока-Коли», щоб захистити російського виробника та збільшує податок на прибуток іноземних компаній. Як слід діяти «Кока-Колі», щоб:

- 1) не вступити частку російського ринку місцевим конкурентам;
- 2) скоротити обсяг податків на прибуток, що сплачуються у Росії;
- 3) гарантувати збереження своїх активів у Росії.

Завдання 3

Із міжнародного досвіду можна виокремити ряд причини експорту та імпорту капіталу. Ці причини згруповані нижче, зокрема групу 1 складають фактори, чинники експорту капіталу, групу два – чинники імпорту капіталу:

Група 1: технологічне лідерство; переваги у кваліфікації робочої сили; забезпечення доступу до природних ресурсів; переваги у рекламі; економіка масштабу; розмір корпорації; ступінь концентрації виробництва; забезпечення доступу до природних ресурсів та ін.

Група 2: потреба в капіталі; кількість національних філій; витрати виробництва; рівень захисту внутрішнього товарного ринку; розмір внутрішнього ринку. Необхідно:

1. Визначити вплив кожного чинника відповідно на експорт та на імпорт прямих інвестицій;
2. З'ясувати, які чинники можуть однаково впливати як на експорт так і на імпорт прямих інвестицій

Завдання 4

Зробити висновок про ефективність інвестицій у країнах А і В, спираючись на оцінку факторів, розроблену консультативною фірмою зі США (табл. 1).

Таблиця 1

Оцінка факторів	Країна А	Країна В
1. Політична стабільність (2 – 18)	1. Дуже стабільна тривалий час (18)	1. Стабільна в перспективі (12)
2. Економічна стабільність (0 – 16)	2. Низькі темпи зростання економіки та інфляції (10)	2. Стабільне і помірне зростання (14)
3. Валютна стабільність (2 – 14)	3. Вільно конвертована і стабільна валюта (12)	3. Слабка валюта (8)
4. Оцінка переказу прибутку (2 – 12)	4. Вільний переказ із попереднім дозволом (10)	4. Сильний контроль (6)
5. Захист технології (2 – 10)	5. Сильний захист патентів і торгових марок (10)	5. Захист при реєстрації в цій країні (4)
6. Ставлення до іноземних інвестицій (0 – 12)	6. Незначні заохочення (6)	6. Допуск тільки окремих інвестицій (4)
7. Обмеження і пільги для іноземних інвесторів (0 – 16)	7. Вибіркове позитивне ставлення (10)	7. Дуже ліберальне позитивне ставлення (12)
8. Фактори соціально-культурної взаємодії (0 – 8)	8. Відкрите культурне середовище (8)	8. Помірковано відкрите культурне середовище (6)

Завдання 5

Фірма А, штаб-квартира якої знаходиться у Великобританії, планує відкрити свою філію в якійсь із трьох країн: Німеччині, Чехії або Хорватія. Філія має здійснювати торгівлю устаткуванням з Великобританії. Керівники головної компанії зібрали такі дані.

1. Курси національних валют змінюються так: найстабільніше відносно фунта стерлінгів євро (2,8 євро за 1 ф.ст.), чеська крона схильна до інфляції близько 10% на рік, а хорватська куна стосовно ф.ст. – до 20% на рік.

2. Для одержання кредиту в Німеччині під 15% річних потрібно зареєструватися в ЄС, у Чехії розмір кредиту для малих фірм обмежений 30000 ф.ст. при ставці 16%, в Хорватії для одержання кредиту потрібно створити спільне підприємство за участю національного капіталу розміром 51%.

3. У Німеччині продається устаткування, аналогічне запропонованому з Великобританії. Прогноз обсягу збуту на наступний рік – 500 млн. євро (у поточному році було 490 млн. євро). Є 300 конкурентів. У Чехії можна продати устаткування на 9 млн. ф.ст., тому що є 140 конкурентів із часткою ринку 200 млн. фунтів. В Хорватії сумарний обсяг ринку 300 млн. ф.ст. Його забезпечують 50 конкурентів, задовольняючи 95% всіх потреб.

4. Найнижчі мита в Німеччині, найвищі у Чехії.

5. В Хорватії середня заробітна плата становить 300 ф.ст., у Німеччині – 1500 ф.ст., Чехії – 500 ф.ст.

6. Дохідність іноземного інвестування в Чехії становить 22-24% річних, в Хорватії – 20, у Німеччині – 18%.

7. Вартість оренди 1 м² офісного приміщення найвища в Німеччині, у Чехії – вдвічі нижча, у Хорватії – у 2,5 рази нижча.

8. У Німеччині є відділення англійського банку, який обслуговує фірму А, у Чехії в нього є банк-кореспондент, у Хорватії банки не є членами SWIFT.

3. Ризик державного перевороту в Німеччині і Чехії близький до нуля, а в Хорватії вищий.

Оберіть країну, найбільш привабливу для відкриття філії ТНК.

Контрольні питання для перевірки знань

1. Назвіть основні форми руху чинників виробництва.
2. Дайте визначення поняття «міжнародні інвестиції».
3. Охарактеризуйте економічні чинники міжнародного руху капіталу.
4. Дайте визначення прямим закордонним інвестиціям. Які чинники впливають на обсяги ПЗІ?
5. Назвіть чинники, що впливають на інвестиційну активність.
6. Охарактеризуйте форми ПЗІ можливі їх наслідки ПІІ для РК.
7. Як особливості господарського комплексу впливають на ПІІ в Україні?
8. Надайте поняття та види спільного підприємництва.
9. Визначте особливості розвитку спільного підприємництва.
10. Дайте визначення міжнародних спільних підприємств (МСП).
11. Визначте критерії належності компанії до транснаціональної корпорації (ТНК).
12. Яка роль багатонаціональних корпорацій (БНК) та міжнародних корпоративних спілок у системі МЕВ?
13. Які особливості сучасного етапу розвитку міжнародних корпорацій?

Тема 10

Міжнародне портфельне інвестування

Плани семінарських занять:

1. Портфельні інвестиції, як форма вивозу капіталу за кордон
2. Міжнародні операції з цінними паперами
3. Класифікація учасників ринку цінних паперів
4. Види та характеристика основних цінних паперів
5. Види і характеристика вторинних цінних паперів
6. Похідні фінансові інструменти (деривативи)
7. Основні тенденції світових фондових ринків
8. Інвестиційний портфель: поняття, мета і критерії формування

9. Типова послідовність дій з формування інвестиційного портфеля, стратегії та методи інвестування.

Навчальні завдання:

- надати поняття портфельних інвестицій, як форми вивозу капіталу за кордон;
- охарактеризувати міжнародні операції з цінними паперами;
- навести класифікацію учасників ринку цінних паперів;
- вивчити фінансові інструменти світового ринку портфельних інвестицій;
- розглянути види та характеристику основних цінних паперів;
- розглянути види і характеристику вторинних цінних паперів;
- визначити та охарактеризувати похідні фінансові інструменти;
- з'ясувати основні тенденції світових фондових ринків;
- надати поняття, мету і критерії формування інвестиційного портфеля;
- дослідити типову послідовність дій з формування інвестиційного портфеля;
- вивчити стратегії та методи інвестування.

Форми контролю:

- 1) тестування;
- 2) усне чи письмове опитування;
- 3) розбір конкретних ситуацій;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Питання для обговорення

1. Зробити порівняльну характеристику видів основних цінних паперів.
2. Чому у сучасних умовах фондові біржі змушені виходити за національні межі функціонування ринку цінних паперів та пропонувати свої послуги на зовнішньому ринку?
3. Зробити порівняльну характеристику вторинних цінних паперів.

Ситуаційне завдання 1

«Діяльність фондових бірж»

Уважно прочитайте текст кейсу «Діяльність фондових бірж», та надайте відповіді на запитання.

Міжнародний ринок цінних паперів є механізмом, який сприяє встановленню контактів між покупцями та продавцями цінних паперів на світовому рівні. Ринок цінних паперів поділяється на первинний та вторинний. Первинний ринок – це ринок перших та повторних емісій цінних паперів, на котрому відбувається їх початкове розміщення серед інвесторів. Вторинний ринок – це ринок, на якому відбувається купівля-продаж цінних паперів, випущених в обіг раніше.

Вторинний ринок складається з неорганізованого («вуличного ринку») та організованого, біржового ринку, про який і піде мова далі.

Фондова біржа є організованим і регулярно функціонуючим ринком цінних паперів, а також центральним ринком акцій найбільших монополій. Всього у світі налічується приблизно 200 бірж у більше ніж 60 країнах світу. Найбільші з них: Нью-йоркська, Токійська, Лондонська, Середньозахідна (США) та ряд інших.

За останні 15 років, у роботі фондових бірж відбулися значні зміни, котрі повністю змінили облік бірж. Так, на більшості бірж торговельний зал по собі відсутній, а угоди здійснюються через віддаленні термінали персональних ЕОМ, що мають доступ до центрального комп'ютера фірми. Лише на нью-йоркській фондовій біржі як основний метод використовується вигук; на токійській біржі від нього відмовились у 1999 р.; на франкфуртській біржі хоча торговельний зал діє, але кількість угод невелика. Основна частина угод укладається за допомогою електронної системи, завдяки якій можна торгувати на тій чи іншій біржі з будь-якої точки земної кулі, а в міру розвитку Інтернету це стає ще простіше.

На американських біржах третина всього обороту припадає на угоди через Інтернет. На електронну систему торгівлі переходять деривативні біржі. Першою з таких стала німецька біржа строкових контрактів під назвою DTB у Франкфурті (1990 р.). Слід відмітити, що вона з самого початку була електронною. Окремі біржі сьогодні починають переходити на технологію провідних організаторів торгів, що створило передумови для їх злиття. Інституціональним проявом цього процесу є інтеграція лондонської та франкфуртської бірж, об'єднання паризької, амстердамської і брюссельської бірж, котрі діють як одна міжнаціональна – Euronext (нині в об'єднання увійшла біржа Португалії), формування «Глобального фондового ринку», який об'єднує десять величезних бірж світу з сукупною капіталізацією в 20 трлн дол. (Нью-Йорк, Токіо, Париж, Брюссель, Амстердам, Мельбурн, Торонто, Сан-Паулу, Мехіко та ін.).

Інтеграція фондових бірж сприяє формуванню інвестиційного простору, який функціонує за уніфікованими правилами. На об'єднаних біржах торгують не лише акціями і облигаціями, а й ф'ючерсами та опціонами. Прикладом може бути Німецька Deutsche Borse, що об'єднує фондову (FWB) і строкову (DTB-EUREX) біржі; об'єднання сингапурської фондової біржі за строковою (SIMEX).

Суттєвою зміною у роботі міжнародних фондових бірж є процес їх перетворення у відкриті акціонерні товариства. Відкритими акціонерними товариствами стали фондові біржі Стокгольма (1993 р.), Гельсінкі (1996 р.),

Копенгагена (1997 р.), Амстердама (1997 р.), Мілан (1997 р.), австралійська фондова біржа (1998 р.), лондонська фондова біржа (2000 р.). Акціонувалась американська торговельна система NASDAQ. В оборот на позабіржовому ринку NASDAQ можуть надійти 45% її акцій, а виручка піде на розширення бізнесу в інших країнах і модернізацію технологій.

З кожним роком фондові біржі все ширше відкривають доступ на свої майданчики іноземним учасникам торгів, проводять лістинг і ведуть торгівлю іноземними цінними паперами. Так, на лондонській фондовій біржі в торгівлі беруть участь понад 170 міжнародних інвестиційних організацій і понад 200 іноземних банків. Акції міжнародних компаній понад 60 країн пройшли лістинг на лондонській фондовій біржі. Ще однією особливістю у системі обліку бірж є злиття депозитарних організацій. У 1999 р., наприклад, виникла нова організація Clear-stream, яка створилась шляхом злиття депозитарно-клірингової системи Deutsche Borse і міжнародної системи Cedel. У 200 р. відбулася злиття французького депозитарію (SICOVAM) з провідною розрахунково-депозитарною організацією на міжнародному ринку Euroclear. Слід відмітити, що розвиток депозитарно-клірингової системи в Україні сьогодні є одним з основних факторів розвитку національного ринку цінних паперів та його інтеграції в міжнародний фінансовий ринок.

Запитання до кейсу:

- 1) Чому більшість фондових бірж сьогодні відмовилися від використання основного в минулому методу ведення торгів – вигуку?
- 2) Яку суттєву перевагу в роботі має німецька біржа строкових контрактів під назвою DTB у Франкфурті?
- 3) У чому полягає суть активізації процесів глобалізації на фондових ринках?
- 4) Що свідчить про об'єднання класичних фондових і деривативних бірж. З якою метою це відбувається?
- 5) У чому переваги процесу перетворення фондових бірж у відкриті акціонерні товариства?

Методичні рекомендації до виконання завдань

Облігації – боргові зобов'язання, що випускаються позичальником при отриманні довгострокової позики на євrorинку. Вони розміщуються одночасно на ринках декількох країн і номіновані у валюті, яка є для кредитора іноземною.

Доходність до дати погашення (кінцева доходність облігації) характеризує не тільки поточний дохід за облігацією, а й вигреш (збиток), який отримує інвестор, погашаючи облігацію за ціною, вищою або нижчою за ціну купівлі. Повна доходність розраховується за формулою:

$$D_k = \frac{(P_1 - P_0) / n + C}{P_0} \times 100\%, \quad (10.1)$$

де P_1 – вартість реалізації (номінал) облігації;

P_0 – ціна купівлі облігації (поточна вартість на момент оцінки);
 n – кількість років обігу облігації;
 C – річний купонний дохід, ставка, %.

Акції – інтернаціональні розміщення свідоцтв про власність. За умови постійних виплат дивідендів поточна ринкова вартість акцій визначається за формулою:

$$P_a = \frac{D}{r}, \quad (10.2)$$

де P_a – поточна ринкова вартість акцій;

D – річна сума дивідендів;

r – норма дохідності акцій подібного класу ризику (десятковий дріб).

Для розрахунку поточної вартості акцій з постійним приростом дивідендів використовується так звана «модель Гордона»:

$$P_a = \frac{D_0 \cdot (1 + g)}{r - g}, \quad (10.3)$$

де g – річний темп приросту дивідендів, (десятковий дріб); ($g = \text{const}$; $g < r$);

D_0 – дивіденди, сплачені компанією протягом року.

Поточна дохідність (ПД) цінних паперів (акцій) розраховується за формулою:

$$ПД = \frac{Ц_K - Ц_П}{Ц_П} \times 100, \quad (10.4)$$

де $Ц_K$ – ціна цінного паперу на кінець періоду;

$Ц_П$ – ціна цінного паперу на початок періоду.

Завдання 1

Інвестор придбав акції ВАТ «Інвестбуд» на суму 20000 дол. за курсом один долар за акцію. Біржовий збір складає 0,55% суми угоди, комісійна винагорода брокерові встановлюється в розмірі 1,5% від ціни акції, брокерська контора стягує на свою користь 50% комісійної винагороди. Визначити:

- 1) суму комісійної винагороди брокерові;
- 2) розмір біржового збору;
- 3) суму комісійної винагороди брокерській конторі;
- 4) суму трансакційних витрат;
- 5) частку трансакційних витрат.

Розмір всіх платежів перевести у гривні за курсом 8,08 грн. за долар.

Завдання 2

Компанія сплачує річні дивіденди в розмірі 17 грн. на акцію, норма поточної дохідності за акціями даного типу становить 14%. Яка має бути вартість акції?

Завдання 3

Компанія протягом року виплатила дивіденди в розмірі 15 грн. на акцію. Щорічно дивідендні виплати зростають на 12,6 %, норма поточної дохідності за акціями даного типу становить 14%. Яка має бути вартість акції?

Завдання 4

На ринку реалізуються облігації кількох емітентів: облігації «SPC» з номіналом 100 грн. і купонною ставкою 22% річних реалізуються за курсом 107%, строк до погашення 3 роки; облігації «Крам» з номіналом 80 грн. та купонною ставкою 18% річних реалізується за курсом 92%, строк до погашення 2 роки; облігації «Аква» реалізуються за номіналом в 90 грн., мають купонну ставку 20%, строк до погашення – 2 роки. Яку з облігацій купить інвестор, урахувуючи рівень доходу кожного фінансового активу?

Завдання 5

Японський інвестор придбав на Нью-Йоркському фондовому ринку акції п'яти найкрупніших за капіталізацією американських компаній: 500 акцій General Electric, 300 акцій Exxon Mobil, 200 акцій Wall-Mart Stores, 100 акцій Citigroup і 400 акцій Microsoft. Вартість акцій на початок чергового дня торгів склала: 36,21 дол. США – акції General Electric; 38,33 дол. США – акції Exxon Mobil; 55,80 дол. США – акції Wall-Mart Stores; 44,80 дол. США – акції Citigroup і 61,15 дол. США – акції Microsoft. На кінець цього ж дня вартість акцій становила: 36,96 дол. США – акції General Electric; 38,91 дол. США – акції Exxon Mobil; 55,88 дол. США – акції Wall-Mart Stores; 44,00 дол. США – акції Citigroup і 60,40 дол. США – акції Microsoft.

Визначити поточну дохідність портфеля акцій в валюті інвестицій (дол. США) та в ієнах за день та за рік, якщо курс дол. США до ієни за день зміниться з 124,27 до 124,15 ієн за долар. В якій валюті дохідність портфеля буде вищою та чому?

Завдання 6

Американський інвестор придбав 16 травня 2012 р. на ММВБ звичайні акції Ощадбанку РФ, які на початку року показали високе зростання на російському фондовому ринку, за ціною 5478 руб. за акцію при обмінному курсі біржі 31,25 руб. за дол. США. 14 червня 2012 р. ринкова ціна акцій склала 5620 руб. за акцію при обмінному курсі біржі 31,40 руб. за дол. США.

Розрахувати поточну дохідність акцій в доларах США та в рублях за даний період та за рік.

Завдання 7

Німецький інвестор вирішив інвестувати на самому великому за капіталізацією національному фондовому ринку США в акції телекомунікаційних компаній. На основі аналізу фінансової звітності інвестор включив до портфеля акції американських компаній AT&T та SBC

Communications. На початок та кінець звітнього місяця курс євро до долара США був 0,868 та 0,865 дол. за євро. Дані про ринкову вартість портфеля акцій на початок та кінець звітнього місяця наведено в табл.:

Таблиця

Акції	Кількість	Курс акцій	
		початок місяця	кінець місяця
AT&T	500	15,50	14,40
SBC Communications	300	34,49	33,25

Визначити поточну дохідність кожного виду акцій та в цілому портфеля акцій в доларах та євро за місяць та рік.

Контрольні питання для перевірки знань

1. Дайте визначення портфельних інвестицій, як форми вивозу капіталу за кордон.
2. Охарактеризуйте основні форми портфельних інвестицій.
3. Охарактеризуйте міжнародні операції з цінними паперами.
4. Наведіть класифікацію учасників ринку цінних паперів.
5. Які є фінансові інструменти світового ринку портфельних інвестицій?
6. З'ясуйте основні тенденції світових фондових ринків.
7. Визначте критерії формування інвестиційного портфеля.
8. Наведіть типову послідовність дій з формування інвестиційного портфеля.

Тема 11 Міжнародний кредит

Плани семінарських занять:

1. Поняття, умови та вартість кредиту
2. Класифікація кредитів у зовнішній торгівлі
3. Особливості та порядок надання комерційних кредитів
4. Банківське кредитування зовнішньої торгівлі
5. Порівняльна характеристика кредитних операцій, їх переваги та недоліки
6. Поняття та особливості факторингу. Механізм здійснення факторингової операції
7. Поняття та особливості форфейтингу. Механізм здійснення форфейтингової операції
8. Поняття, суб'єкти та особливості лізингу. Види лізингових операцій та їх характеристика
9. Проектне фінансування як засіб сприяння експорту. Інвестиційна спрямованість проектного фінансування

10. Порівняльна характеристика нестандартних форм кредитування, їх переваги та недоліки

11. Формування і розвиток світового ринку позичкових капіталів.

12. Функціональна структура: світовий грошовий ринок і світовий ринок капіталів

13. Географічна та інституціональна структура ринку позичкових капіталів

14. Основні міжнародні фінансові центри, передумови їх виникнення та особливості функціонування

Навчальні завдання:

- надати сутність міжнародного кредиту;
- визначити основні функції міжнародного кредиту;
- охарактеризувати чинники поширення кредитних відносин у міжнародній сфері;
- навести основні критерії класифікація кредитів у зовнішній торгівлі;
- з'ясувати специфіку кредитування зовнішньої торгівлі;
- вивчити основні форми кредитування експорту та імпорту;
- розглянути нові методи фінансування експорту;
- визначити особливості фінансування зовнішньоторговельних операцій на основі факторингу;
- визначити особливості кредитування зовнішньоекономічних операцій у формі форфейтингу;
- охарактеризувати лізинг, як один з кредитно-фінансових засобів стимулювання експорту;
- з'ясувати роль проектного фінансування у загальній структурі фінансування експорту;
- навести суть довгострокових кредитів за компенсаційними угодами в міжнародній практиці надання кредитів;
- надати характеристику світового ринку позичкових капіталів;
- розглянути структуру світового ринку позичкових капіталів;
- дослідити особливості сучасного світового ринку капіталів.

Форми контролю:

- 1) тестування;
- 2) усне чи письмове опитування;
- 3) розбір конкретних ситуацій;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Питання для обговорення

1. У чому полягають актуальні проблеми функціонування та розвитку ринку євровалют?
2. Яким чином пов'язаний міжнародний кредитний ринок та сучасні фінансові кризи?
3. Визначте переваги використання євровалют, як валют позики.
4. Яким чином вибір валюти кредиту може впливати на можливі доходи чи збитки кредитора?
5. Чи можна однозначно сказати, що міжнародний кредитний ринок – це міжнародний ринок боргових зобов'язань?

Завдання 1

Позичальник одержує від кредитора 15000 грн. на 1 рік під 25% річних. Річні темпи інфляції склали 6%. Розрахувати втрати кредитора, викликані інфляцією.

Завдання 2

Внесок у сумі 10000 грн. прийнятий банком 1 квітня під 20% річних. Яку суму одержить вкладник 16 жовтня того ж року?

Завдання 3

Фірма «Асоль» уклала угоду з банком про надання позики в сумі 150 тис. грн. терміном на 2 роки за такими умовами: за перший рік плата за позику становить 20% річних, а в кожному наступному півріччі позичковий відсоток зростає на 5%. Розрахувати суму боргу на кінець року.

Завдання 4

Визначити суму відсотків і кінцевого платежу, що має сплатити позичальник, якщо позику 200 тис. грн. надали під 25% річних на 6 місяців.

Завдання 5

Припустимо, що житель Німеччини, який відкрив доларовий депозит у німецькому банку, приймає рішення про переказ 50 тис. дол. США в американський банк. Як дана операція відіб'ється на пропозиції євродоларів, на грошових базах двох країн?

Завдання 6

Нехай українській компанії необхідне виробниче обладнання німецького виробництва вартістю 300 тис. євро, яке експлуатуватиметься протягом п'яти років. Після завершення даного терміну залишкова вартість обладнання становитиме 30 тис. євро. Виробник обладнання пропонує

компанії комісію за технічне обслуговування обладнання в сумі 5 тис. євро щороку. Податки компанії – 40%. Орендодавець забезпечує компанії технічне обслуговування. Це саме обладнання можна придбати і за умови залучення банківського кредиту на суму 250 тис. євро на п'ять років під 15% річних.

Обґрунтуйте, яка форма кредиту буде вигіднішою для компанії – банківський кредит чи лізинг.

Завдання 7

Одна з країн Латинської Америки планує провести модернізацію своєї системи залізничних доріг, для чого необхідно придбати новий рухомий состав. Витрати в іноземній валюті становлять, за оцінками, 950 млн. дол. У результаті модернізації залізниці очікується підвищення щорічного прибутку до 140 млн. дол. на рік. Можливі два альтернативні шляхи фінансування:

1. Кредит на 20 років за ставкою 13%.

2. Кредит на 10 років за ставкою 11%.

Який варіант кращий? Чому? Основна сума має виплачуватися рівними частками щорічно.

Контрольні питання для перевірки знань

1. У чому полягає відмінність міжнародного кредиту від міжнародних інвестицій?

2. Назвіть особливості міжнародного кредиту як форми міжчасової торгівлі.

3. Перелічіть чинники, які впливають на вибір міжчасових пріоритетів у міжнародному кредитуванні.

4. Назвіть та охарактеризуйте основні функції міжнародного кредиту.

5. Які форми кредитування застосовуються у міжнародних кредитних відносинах?

6. Назвіть та розкрийте передумови виникнення та особливості сучасних форм міжнародного кредитування.

7. Які країни належать до основних кредиторів?

8. Назвіть країни, що належать до основних одержувачів кредитів на світовому ринку кредитного капіталу.

9. Які показники впливають на умови отримання міжнародного кредиту?

10. У чому полягає принципова особливість міжнародного кредиту та як вона позначається на відносинах між кредитором та позичальником?

МОДУЛЬ II
ФОРМИ МІЖНАРОДНОГО ЕКОНОМІЧНОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3
Міжнародні трудові та валютно-фінансові відносини

Тема 12
Світовий ринок праці

Плани семінарських занять:

1. Характерні особливості світового (міжнародного) ринку праці
2. Особливості міжнародного ринку робочої сили
3. Передумови формування сучасного міжнародного ринку праці
4. Сегментація міжнародного ринку праці
5. Специфіка сучасного етапу розвитку міжнародної міграції робочої сили
6. Тенденції сучасного етапу розвитку людської цивілізації
7. Особливості постійних ринків робочої сили
8. Характеристика Північно- і Південноамериканський ринків робочої сили
9. Характеристика Західноєвропейський ринку робочої сили
10. Характеристика Азіатського ринку робочої сили
11. Характеристика Африканського ринку робочої сили
12. Специфічні особливості сучасного ринку праці
13. Суть європейської (континентальної), англосаксонської та китайської моделей трудових відносин

Навчальні завдання:

- надати загальну характеристику світовому ринку праці;
- визначити структуру міжнародного ринку праці;
- дослідити особливості формування міжнародного ринку праці;
- з'ясувати специфіку сучасного етапу розвитку міжнародної міграції робочої сили;
- охарактеризувати існуючі моделі трудових відносин.

Форми контролю:

- 1) розбір конкретних ситуацій;
- 2) тестування;
- 3) усне чи письмове опитування;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Питання для обговорення

1. Яким чином розвиток ТНК та НТП впливає на формування сучасного міжнародного ринку праці?
2. Чим зумовлена сегментація сучасного етапу розвитку світового ринку праці?
3. Які перспективи має така особливість сучасного ринку праці, як розширенні практики поєднання професій?
4. Чим виправдана політика держави, спрямована на стримуванні росту заробітної плати?
5. Якщо людина схвалює вільне переміщення робочої сили в межах США, чи буде логічно з її боку схвалювати обмеження для міжнародного переміщення робочої сили?
6. Дайте оцінку твердженню: «Якби ми депортували 1 млн. нелегальних емігрантів із Америки то загальна кількість безробітних у нашій країні зменшилася б на 1 млн.»

Ситуаційне завдання 1 «Ринок праці в Україні»

Уважно прочитайте текст кейсу та надайте відповіді на запитання.

Формування, розвиток і використання трудового потенціалу суспільства значною мірою залежить від інтеграції України до світового ринку праці. Цивілізоване входження України до світового ринку праці є обмеженим і недостатнім. Цей процес віддзеркалюється передусім в угодах, укладених Україною з іншими державами.

Відповідно до офіційної статистичної звітності, яку подають до Державної служби зайнятості суб'єкти господарської діяльності, що здійснюють діяльність, пов'язану з працевлаштуванням громадян за кордоном, протягом 2007 р. за кордоном працювало 36329 громадян України. Із загальної кількості працевлаштованих за кордоном 31069 – трудящі мігранти, лише 419 – сезонні працівники. Але, як свідчить практика, ці дані містять інформацію лише про незначну частину тих громадян України, які працюють за кордоном. А це означає, що ті, які залишилися поза угодами, не мають захищеності своїх прав. Як впливає з дослідження, яке базується на даних Держкомстату України стосовно перетину кордону, щорічно громадяни України здійснюють за кордон приблизно 1,4 млн. трудових поїздок та близько 3 млн. комерційних. Оскільки йдеться про перетин кордону нерідко одними й тими самими особами, то реальна кількість працюючих на виїзді має бути меншою. Проте існують і інші оцінки, що значно перевищують дані Держкомстату України. Наприклад, Мінпраці України оцінює трудову міграцію за кордон у 3-4 млн. Деякі економісти називають цифру 5 і навіть 7 млн. Проте неважко дійти висновку, що в будь-якому разі, коли виходити з названих цифр, відсутність на

батьківщині від 15 до 30% економічно активного населення, кваліфікованого й освіченого, створює потенційну загрозу нормальному економічному розвитку України.

Стосовно розподілу по країнах, то дані такі: у Польщі на заробітках – 300 тис. громадян України, в Італії та Чехії по 200 тис., у Португалії – 15 тис., Іспанії – 100 тис., Туреччині – 35 тис., США - 20 тис. Кількість заробітчан на виїзді в Росії, за оцінками посольства України, сягає 1 млн., однак у сезонний пік ця цифра може потроюватися. Незважаючи на різноманітність указаних оцінок, всі вони свідчать про те, що трудова й комерційна міграція за кордон є вельми поширеною. Проте порівнюючи офіційні дані з даними досліджень та експертними оцінками, слід зробити і такий висновок, що значна частина міграції не є організованою, а ситуація з прикордонною міграцією взагалі неврегульована, а тому такі мігранти – громадяни України – покинуті напризволяще і не можуть позитивно впливати на інтеграцію України у світовий ринок праці. Слід сказати також про соціальну незахищеність зовнішніх трудових мігрантів. Переважна більшість зовнішніх трудових мігрантів (81,8 %) та членів їхніх сімей за період роботи за кордоном за медичною допомогою не зверталися; 1,3 % за медичною допомогою зверталися, однак не отримали. Ніхто з них не отримував якихось соціальних виплат по хворобі, сімейної допомоги тощо. Трудові мігранти з України в інших країнах майже не звертаються по захист своїх прав, а також не намагаються створити для такого захисту громадських організацій.

Щодо умов праці та побуту в період роботи за кордоном, то слід відмітити, що переважна кількість (69,5 %) трудових мігрантів з України за кордоном працювали за усною домовленістю. Тобто фактично вони не мали жодних юридичних гарантій щодо оплати праці, її умов, режиму праці й відпочинку тощо; не мали основи для захисту своїх громадянських прав. Тим часом, за даними соціологічних досліджень Інституту соціології НАН України, середня тривалість робочого часу за кордоном у зовнішніх трудових мігрантів становила 11,5 години, а 3,4 % з них працювали 17 та більше годин на день.

Отже національний ринок праці для збереження та розвитку трудового потенціалу потребує специфічних заходів щодо його захисту. Урядом України здійснюються заходи щодо поліпшення ситуації. Так, порушено питання про розробку програми співробітництва між Радою Європи, Європейською Комісією та Україною, до якої планується включити заходи щодо співробітництва з імплементації Європейської соціальної хартії (переглянутої).

Запитання до кейсу:

1) На вашу думку, на що мають бути спрямовані угоди що підтверджують входження України до світового ринку праці та укладені Україною з іншими державами?

2) У чому полягає потенційна загрозу нормальному економічному розвитку України пов'язана з відсутність на батьківщині певного відсотку економічно активного населення?

3) Чому більшість мігрантів з України в інших країнах майже не звертаються по захист своїх прав?

4) Яких специфічних заходів щодо свого захисту потребує національний ринок праці та з якою метою?

Завдання 2

Оцініть наступні дані з економічної точки зору. На земній кулі у 2011р. проживало понад 6,98 млрд. осіб. Щорічне збільшення населення на планеті складає приблизно 86 млн. осіб. Населення у світі розподілене нерівномірно: найбільше населення проживає в зарубіжній Азії – понад 60% населення світу, в Африці – 12%, в Західній Європі – 10%, в Латинській Америці – 8%, в країнах СНД та Балтії – 6%, в Північній Америці – 5%, Австралії і Океанії – 0,5%. Згідно із середнім варіантом прогнозів, чисельність населення світу становитиме 7 млрд. у 2012 р., 8 – у 2025 р. і 9 млрд. – у 2045 р.

Контрольні питання для перевірки знань

1. У чому полягають основні тенденції сучасного ринку праці?
2. Що являють собою сучасні центри притягання робочої сили?
3. Назвіть характерні особливості світового ринку праці.
4. Які особливості світового ринку робочої сили?
5. Які передумови формування сучасного світового ринку праці?
6. У чому полягає специфіка сучасного етапу розвитку світового ринку робочої сили?
7. Які характерні особливості постійних ринків робочої сили?
8. У чому суть європейської, англосаксонської та китайської моделей трудових відносин?

Тема 13

Міжнародна трудова міграція

Плани семінарських занять:

1. Зміст поняття міграції
2. Спонукальні причини міграції населення
3. Характерні особливості трудової міграції населення
4. Основні соціально-економічні причини міжнародної трудової еміграції
5. Особливості еміграції та імміграції робочої сили
6. Види міжнародної міграції робочої сили
7. Офіційні джерела інформації про міграцію робочої сили
8. Сучасні потоки міграції робочої сили
9. Основні економічні наслідки міграції
10. Економічні наслідки міграції робочої сили для приймаючої країни
11. Економічні наслідки міграції робочої сили для країни еміграції

12. Некономічні наслідки трудової міграції
13. Основні засади регулювання трудової міграції
14. Основні напрямки регулювання міграційних процесів
15. Особливості державної міграційної політики
16. Особливості міграційної політики України

Навчальні завдання:

- визначити поняття та спонукальні причини міграції населення;
- з'ясувати особливості трудової міграції та її види;
- з'ясувати напрямки та наслідки міжнародної міграції робочої сили;
- визначити поняття державної міграційної політики;
- дослідити особливості регулювання процесів трудової міграції.

Форми контролю:

- 1) розбір конкретних ситуацій;
- 2) тестування;
- 3) усне чи письмове опитування;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Питання для обговорення

1. Чим, на вашу думку, зумовлене виділення чималої кількості видів міжнародної міграції робочої сил?

2. Якщо розглядати робочу силу не як фактор виробництва, а як товар, і міжнародну міграцію не як переміщення фактора виробництва, а як звичайну міжнародну торгівлю, у чому полягає специфіка такої торгівлі? В чому схожість і в чому відмінність між міжнародною трудовою міграцією і міжнародною торгівлею товаром «робоча сила»?

3. Як відомо, введення імпортного тарифу великою країною здатне вплинути на рівень світових цін, може збільшити її добробут. Що відбудеться з рівнем добробуту країни, якщо місцеві галузі виробництва, котрі конкурують з імпортом, почнуть активно використовувати дешеву іноземну робочу силу, доходи якої не включаються до складу національного доходу країни?

4. Перед керівництвом великого підприємства виникла дилема: створити додаткове виробництво аналогічної продукції в країні, що розвивається, з дешевою робочою силою за рахунок власних прямих інвестицій чи спробувати розширити власне виробництво за рахунок

залучення зовнішніх інвесторів. Яке буде ставлення профспілок даного підприємства до розв'язання цієї дилеми і чому?

5. Чи справедливе твердження: дія імміграції на добробут громадян країни, що приймає робочу силу, не залежить від розміру цієї країни? Чому?

6. Якщо мігранти є висококваліфікованими робітниками, чи є якісь підстави у країни, що випускає, оподатковувати емігрантів за «відплив інтелекту»?

7. Які ви знаєте програми країни-експортера робочої сили щодо стимулювання економічного зростання? Які їх плюси та мінуси? Які є державні програми з використання мігрантів у власній країні?

8. Які є програми матеріального стимулювання мігрантів до повернення їх на батьківщину? Чи вони реальні? В яких випадках?

Завдання 1

Міжнародна трудова міграція являє собою багатомірний процес, який неоднозначно впливає на різні компоненти й окремі параметри економічної життєдіяльності суспільств, що залучають іноземну робочу силу. Крім того, сучасна імміграція складається з далеко не однорідних потоків, що визначає диференційованість їх соціально-економічного впливу на національні економіки приймаючих країн. У табл. 1 подано дані, які характеризують чисельність міжнародних мігрантів протягом 1990-2010 рр. та їх розподіл за регіонами світу.

1) Розрахуйте темпи приросту чисельності міжнародних мігрантів протягом 1990-2000 рр. та 2000-2010 рр., а також питому частку різних регіонів світу в залученні іноземної робочої сили.

2) Проаналізуйте динаміку міжкрайових переміщень міжнародних мігрантів та поясніть різноспрямованість цих процесів у різних регіонах світу.

Таблиця 1 – Географічний розподіл міжнародних мігрантів (тис. чол.)

Регіони	1990 р.	2000 р.	2010 р.
Світ у цілому	153956	174781	185267
Розвинуті країни	81424	105119	118784
Менш розвинуті країни	72532	70662	69248
Африка	16221	16277	16309
Азія	48 856	49 781	49 571
Європа	48 437	56 100	60 027
Латинська Америка	6994	5944	5525
Північна Америка	27 597	40 844	49 421
Австралія і Океанія	4751	5835	6416

Завдання 2

На рубежі тисячоліть у більшості постіндустріальних країн спостерігається загальний і структурний дефіцит трудових ресурсів. Скорочення чисельності і старіння населення, зміна пропорцій між його

працездатною і непрацездатною частиною на користь останньої – це процеси, які визначатимуть демографічний портрет розвинутих країн у найближчому майбутньому. У табл. 2 наведено дані, які характеризують трудовий потенціал розвинених країн світу.

Таблиця 2 – Чисельність іммігрантів у основних країнах-реципієнтах іноземної робочої сили у 2010 р., млн. чол.

Країна	Чисельність населення	Чисельність економічно активного населення	Чисельність іноземних громадян	Чисельність іноземної робочої сили
Австралія	19,9	9,7	4,6	2,4
Австрія	8,1	3,9	0,9	0,4
Бельгія	10,4	3,9	0,9	0,4
Великобританія	59,3	29,0	2,4	1,3
Італія	57,6	22,4	1,4	0,3
Канада	31,6	14,9	5,1	2,9
Нідерланди	16,2	8,1	1,7	0,3
США	290,8	140,3	28,6	17,5
Німеччина	82,5	38,9	7,4	3,5
Франція	59,8	25,8	6,0	1,6
Швейцарія	7,4	3,9	1,4	0,8
Японія	127,6	77,5	1,7	0,2

1) Розрахуйте частку національної робочої сили та іммігрантів у загальній чисельності економічно активного населення розвинутих країн світу.

2) Які країни найбільшою мірою залежать від трудової імміграції і які наслідки для їх національних економік матиме така залежність в середньо- і довгостроковій перспективі?

Завдання 3

Які кроки уряду США приведуть до більшого зростання міжнародної міграції і чому (розкрийте зміст та суть кожного кроку):

- 1) лібералізація правил виїзду громадян зі своєї країни за кордон;
- 2) лібералізація правил в'їзду в країну з-за кордону;
- 3) прийняття програми економічної допомоги країнам, що розвиваються;
- 4) прийняття програми диверсифікації географічної структури імміграції?

Завдання 4

Відомо, що в 2012 р. з країни А емігрувало 5000 чол. а іммігрувало 6000. Визначте, чому дорівнювали в 2012 р. показники валової та чистої міграції у країні А.

Контрольні питання для перевірки знань

1. Дайте визначення понять міграції робочої сили, еміграції, імміграції, рееміграції, міграційного сальдо, «відпливу інтелекту».
2. У чому полягають економічні наслідки міграції для міжнародної економіки в цілому?
3. Сформулюйте визначення таких вартісних показників міграції:
а) трудовий дохід і виплата зайнятим; б) переміщення мігрантів;
в) перекази робітників.
4. У чому полягає вплив еміграції на економіку країни-експортера робочої сили?
5. У чому полягає вплив імміграції на економіку країни, яка приймає іноземну робочу силу?
6. Назвіть країни і регіони, які є особливо привабливими для мігрантів з-за кордону.
7. Назвіть основні категорії бажаних іммігрантів для більшості країн, що приймають.
8. Яким чином політика держави може впливати на міграційні потоки?
9. Назвіть основні особливості державного регулювання імміграції.
10. Які є способи державного стимулювання рееміграції?
11. Які обмежувальні заходи вживаються в різних країнах щодо стримання зростання чисельності іммігрантів?
12. Які організації займаються регулюванням міграції? Як вони це здійснюють?
13. Які основні риси імміграційного законодавства країн, що приймають?

Тема 14

Теорії валютних курсів

Плани семінарських занять:

1. Визначення поняття «валюта»
2. Загальна класифікація видів валют
3. Характеристика валют в залежності від статусу
4. Характеристика валют в залежності від ступеню конвертованості
5. Особливості оборотності та конвертованості валюти
6. Визначення поняття «паритет купівельної спроможності» (ПКС)
7. Загальна характеристика валютний курсу

8. Основні види валютних курсів
9. Сучасні режими валютних курсів

Навчальні завдання:

- визначити поняття «валюта» та її місце в міждержавних відносинах;
- надати загальну класифікацію видів валют;
- охарактеризувати види валют залежно від статусу;
- охарактеризувати види валют залежно від ступеню конвертованості;
- з'ясувати основні характеристики валюти: оборотність та купівельна спроможність;
- надати поняття «валютний курс»;
- охарактеризувати основні режими валютних курсів;
- надати поняття «валютне котирування» та визначити його методи;
- обґрунтувати теорії валютного курсу.

Форми контролю:

- 1) розбір конкретних ситуацій;
- 2) тестування;
- 3) усне чи письмове опитування;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Питання для обговорення

1. У загальних рисах охарактеризуйте основні позитивні та негативні моменти, пов'язані з великим зовнішньоторговим дефіцитом або дефіцитом за поточними операціями. Поясніть твердження: «Дефіцит за поточними операціями означає, що ми отримуємо більше товарів та послуг з-за кордону, ніж вивозимо з країни». Чому така ситуація може бути охарактеризована як «несприятлива»?

2. Правильне, помилкове чи невизначене таке твердження: «Відмова від фіксованих валютних курсів після 1973 р. означала, що країни проводять більш незалежну монетарну політику».

3. Вважається, що вибираючи режим валютного курсу, необхідно брати до уваги такі чотири параметри: його вплив на зростання ефективності використання факторів виробництва; його потенційну дію на темп інфляції; наскільки він добре захищає національну економіку від небажаних зовнішніх макроекономічних шоків; чи є він

зручним для здійснення тих заходів економічної політики, які планує уряд. Виходячи з цих критеріїв, оцініть:

- уніфікацію валютного курсу України 1992 р.;
- наступний перехід до плаваючого валютного курсу;
- введення валютного коридору в 1995 р.;
- перехід до фіксованого курсу гривні в 1998 р.

4. Останніми роками в літературі оновився інтерес до множинної валютної практики у формі роздільних курсів за торговими операціями і щодо руху капіталу. Система подвійного валютного курсу вважається надійним захистом зовнішньоторгових угод, а також національних заробітних плат і цін від коливань валютного курсу. За яких умов це справедливо і з якими проблемами може бути пов'язано?

5. До переходу на єдину валюту країни Європейського Співтовариства фіксували курси своїх валют одна до одної і використовували плаваючий режим валютного курсу у відносинах з третіми країнами. Які переваги і недоліки такої схеми з погляду:

- України, яка не входить до ЄС;
- Нідерландів (невелика країна-член ЄС);
- ФРН (велика країна-член ЄС)?

6. Уряд Узбекистану підтримує валютний курс. Офіційний курс становить 1 дол. США = 100 сумів. Реальний ефективний валютний курс зріс за рік на 50%. Який з показників ви би використали як орієнтир для масштабу можливої девальвації сума?

7. Девальвація знижує міжнародну вартість нагромадженого національного багатства, реальну вартість національних фінансових активів і реальну заробітну плату. В результаті сукупний попит в економіці знижується. Але, з іншого боку, девальвація розширює сукупну пропозицію. Яким чином, у якому випадку і на якому часовому відрізьку?

8. Чому в чистій системі гнучких валютних курсів немає прямих впливів зовнішнього валютного ринку на пропозицію грошей? Чи це означає, що зовнішній валютний ринок не впливає на монетарну політику?

9. Чи має сенс спробувати визначити, недооцінено чи переоцінено валюту в період гіперінфляції в одній з країн? Чому?

10. Процентна ставка за 3-місячними позиками у Швеції вища, ніж в Англії на 0,05, а за 6-місячними на 0,03 процентних пункту. Оцініть перспективи курсу SEK з погляду теорії паритету процентних ставок на три і на шість місяців уперед.

11. Президент України повідомляє про пакет заходів для реформування економіки, включаючи заходи щодо зниження рівня

інфляції. Якщо народ вірить президенту, що має трапитися з курсом УАН і чому?

12. В Узбекистані номінальна процентна ставка зростає, але реальна падає. Як має реагувати курс сума і чому?

13. Чи збільшує інфляція попит на гроші і як вона впливає на валютний курс?

Методичні рекомендації до виконання завдань

Фіксований валютний курс – коли країна встановлює ціну своєї валюти відносно будь-якого стандарту (товару (у т.ч. золота), валюти іншої країни (наприклад, долари США), розрахункової грошової одиниці або валютного кошику).

Плаваючий валютний курс – ставить вартість національної валюти в залежність від ринкових вільно конкуруючих сил та визначається через зіставлення паритетів купівельної спроможності валют, тобто оцінки в національних грошах вартості однойменного «кошика» товарів.

Багатосторонній валютний курс – це законодавче встановлене використання ефективних курсів національної валюти залежно від видів валютних операцій, учасників цих операцій та валют, в яких вони здійснюються.

Спот-курс – курс обміну на протязі не більше 2 робочих днів з моменту досягнення угоди про курс – це курс на ринку на певну дату. Ринок спот – ринок негайної поставки валюти (протягом двох робочих днів).

Терміновий (форвардний) курс – узгоджений курс, обмін за яким здійснюється в майбутньому, понад 3 дня після узгодження. Терміновий валютний курс складається зі спот-курсу на момент укладання угоди й премії або дисконту, тобто надбавки або знижки, залежно від процентних ставок у цей момент. Валюта з більш високою процентною ставкою буде продаватися на форвардному ринку з дисконтом стосовно валюти з більш низькою процентною ставкою, і навпаки, валюта з більш низькою процентною ставкою буде продаватися на форвардному ринку із премією стосовно валюти з більш високою процентною ставкою. Отже, різниця між форвардним валютним курсом і спот-курсом обчислюється за формулою:

$$F - e_s = \frac{e_s (iB - iA)t}{100 \times 360} \quad (14.1)$$

де F – форвардний валютний курс;

e_s – курс-спот (кількість національної валюти на одиницю іноземної);

iA, iB – процентні ставки по депозитах в іноземній і національній валюті;

t – строк форварду (в днях).

Ринковий валютний курс – встановлюється на валютних біржах або в міжбанківських розрахунках при здійсненні міжнародних платежів, формуючи, таким чином, попит та пропозиція інвалют.

Курси валют, що встановлюються для безготівкової або наявної купівлі-продажу на біржі чи комерційних банках, називають *курсами покупки і продавця*.

- курс покупця – це курс, по якому банк купує валюту (BR);
- курс продавця – це курс, по якому банк продає валюту (AR);
- середній курс – це середнє арифметичне курсів продавця і

покупця.

Різниця між курсом покупця та курсом продавця складає *маржу* (спред) або прибуток банку.

Абсолютна маржа = $(AR - BR)$

Відносна маржа – $BAS = ((AR - BR) / AR) \times 100\%$

Валютне котирування – це визначення валютного курсу на основі вибраних ринкових механізмів. Повне котирування передбачає визначення курсу покупки. Котирування валюти буває прямим і непрямим.

Пряме котирування – це визначення валютного курсу одиниці іноземної валюти через певну кількість одиниць національної валюти. Таке співвідношення можна показати формулою:

$$P_F = P_H \times R, \quad (14.2)$$

де P_F – іноземна валюта;

P_H – національна валюта;

R – валютний курс або курс котирування іноземної валюти (F) до національної валюти (H).

Непряме (зворотне) котирування – це визначення валютного курсу одиниці національної валюти через певну кількість одиниць іноземної валюти. Таке співвідношення можна показати формулою:

$$P_H = P_F \times R, \quad (14.3)$$

де P_H – національна валюта;

P_F – іноземна валюта;

R – валютний курс або курс котирування національної валюти (H) до іноземної валюти (F).

Пряме котирування своєї валюти використовується більшістю країн світу. Непряме котирування застосовується у Великобританії, оскільки історично фунт стерлінгів був основною валютою міжнародних розрахунків і більшість інших валют світу

прирівнювалася до нього. Також у зворотному котируванні виражають курси австралійського долара, канадського долара та СДР.

Крос-курс – це визначення курсів двох валют одна до одної через курс кожної з них відносно третьої валюти, переважно до долара США. Існує базова валюта, відносно якої котирується інші валюти, і валюта котирування – валюта, що котирується.

Теорія паритету купівельної спроможності ґрунтується на ідеї про те, що валютні курси пов'язані з внутрішніми цінами на товари. Розходження в обмінних курсах валют прагнуть до рівня, що відповідає розходженню середніх цін на товари в цих країнах. Вихідна гіпотеза – в умовах вільної конкуренції ціни на товари повинні вирівнюватися за рахунок перетікання їх між країнами.

Закон однієї ціни – в умовах досконалої конкуренції один і той же товар у різних країнах має однакову ціну, якщо вона виражена в одній і тій же валюті. Отже для кожного товару справедливо наступне вираження:

$$P_i(t) = S(t) \times P'_i(t), \quad (14.4)$$

де $P_i(t)$ – ціна товару в національній валюті;

$S(t)$ – поточний обмінний курс;

$P'_i(t)$ – ціна товару в іноземній валюті.

В рамках теорії ПКС виділяють два напрямки: теорія абсолютного та теорія відносного паритету купівельної спроможності.

Теорія абсолютного ПКС – обмінний курс між валютами двох країн дорівнює співвідношенню рівня цін у цих країнах.

Валютний курс на основі ПКС – курс, що зрівнює ціну кошика однакових товарів у двох країнах.

Теорія відносного ПКС – зміна обмінного курсу між валютами двох країн пропорційна відносній зміні рівня цін у цих країнах. Відносний ПКС може бути таким валютним курсом, який зазнає змін залежно від цінових змін в обох країнах:

$$E = p - p_0, \quad (14.5)$$

де E – процентні зміни курсу;

p, p_0 – процентні зміни індивідуальних цін.

Недооцінена валюта – валюта, реальний курс якої росте швидше / повільніше, ніж курс, що розраховується на основі ПКС. В разі, якщо офіційний курс національної валюти є недооціненим (реальний курс валюти росте повільніше, ніж курс, що розраховується на основі ПКС), то слід чекати укріплення національної валюти і навпаки, якщо курс по ПКС є переоціненим (реальний курс валюти росте швидше, ніж курс, що розраховується на основі ПКС), то слід очікувати послаблення валют.

Теорія паритету процентних ставок передбачає урахування у процесі аналізу коливань валютних курсів динаміки процентних ставок у середині країни й за кордоном. Теорія стверджує, що процентні ставки на активи у відкритій економіці взаємозалежні із процентними ставками на аналогічні активи в інших країнах, таким чином, при перерахуванні в одну валюту вони будуть мати рівну прибутковість. Теорія встановлює взаємозв'язок між коливанням процентних ставок і динамікою курсу валют:

$$I_{i+1} = I_i \times (r_h - r_f + 1), \quad (14.6)$$

де, I_{i+1} – валютний курс у майбутньому періоді;

I_i – поточний валютний курс;

r_h – процентна ставка усередині країни;

r_f – процентна ставка за кордоном.

Відповідно до теорії паритету процентних ставок, валютний ринок двох країн буде знаходитися у рівновазі тоді, коли між ними існує паритет процентних ставок.

Номінальний валютний курс – курс між двома валютами, ціна одиниці національної валюти, виражена в одиницях іноземної валюти, що розраховується за формулою:

$$e = \frac{C_a}{C_h}, \quad (14.7)$$

де C_a – іноземна валюта;

C_h – національна валюта.

Реальний валютний курс – це номінальний валютний курс, перерахований з урахуванням зміни рівня цін у своїй країні та країні, до валюти якої котирується національна валюта:

$$RER = e \frac{P_a}{P_h}, \quad (14.8)$$

де P_a – рівень цін в інших країн;

P_h – рівень національних цін.

Реальний валютний курс розраховується на базі середніх цін в країнах, які є головними партнерами даної країни та свідчить про конкурентоспроможність національних товарів відносно імпортних.

Завдання 1

Процентна ставка в Україні становить 50%, а у США – 5% річних. Поточний курс – 5 UAN/USD. Виходячи з теорії паритету процентних ставок, яким має бути курс UAN через рік?

Завдання 2

Процентна ставка в Росії становить 40% річних, а в Латвії – 10%. Прогнозується, що за рік курс рубля відносно лата впаде з 10 руб./лат до 14 руб./лат. За інших рівних умов в якій з двох країн вигідніше інвестувати гроші?

Завдання 3

В Україні товар коштує 3500 грн., у США – 500 дол. З'ясуйте рівень реального валютного курсу, якщо номінальний курс – 1 дол. США = 8 грн. Якій з країн вигідно експортувати товар?

Завдання 4

Обмінний пункт надає такі котирування доларів США: USD/UAH – 8,05/8,08. Один клієнт продав 1000 дол., а інший купив 1000 дол. Який прибуток отримав банк на цих двох угодах?

Завдання 5

Валютний дилер купив 1 млн. євро за долари за курсом 1,34. Наприкінці дня він продав євро за курсом 1,36. Яким буде результат цих угод для дилера?

Завдання 6

Американський імпортер купує 2 млн. євро для того, щоб виконати платіж за товар. Скільки йому потрібно доларів, якщо банк котирує USD/EUR = 1,179/1,181?

Завдання 7

На початку року курс становив: 1 USD = 12 JPY, а наприкінці – 1 USD = 130 JPY. При цьому темп інфляції у США за рік сягнув 10%, а в Японії – 5%. Недооцінений чи переоцінений USD з погляду його паритету купівельної спроможності (ПКС)?

Завдання 8

Визначити крос-курс гривні до японської ієни на основі таких даних: курс (пряме котирування, курс покупки) гривні до долара США (R_{HFI}) становить 0,198; курс (пряме котирування, курс продажу) долара США до японської ієни (R_{FIF2}) становить 117, 26.

Завдання 9

В 1978-1985 рр. реальний валютний курс сингапурського долара зріс на 12%, тоді як номінальний – на 30%. За той же час реальний ефективний валютний курс зріс на 40%.

1) Що можна сказати про інфляцію в Сінгапурі порівняно з темпами інфляції в країнах – його торгових партнерах?

2) Якщо для розрахунку реального ефективного валютного курсу застосовувався індекс середньої заробітної плати в Сінгапурі, чи мав він бути більшим або меншим зміні індексу реального ефективного валютного курсу?

3) Що можна сказати про конкурентоспроможність сінгапурських товарів на світовому ринку в 1985р. порівняно з 1978р.?

4) Якщо вважати економічну ситуацію 1978р. стабільною і збалансованою, на скільки відсотків необхідно девальвувати сінгапурський долар для поповнення торгового балансу?

5) На підставі наявної інформації визначте, який ще захід міг би посилити ефект девальвації?

Завдання 10

У колонці 2 табл. 2 показано композицію євро – відносну частку кожної валюти в євро, у колонці 3 – курс кожної валюти до долара на вказане число. Курс усіх валют виражений у кількості одиниць національної валюти за 1 дол. США, крім ірландського фунта і фунта стерлінгів, які, навпаки, показані в кількості доларів за їх одиницю.

Таблиця 2

Національна валюта	Частка кожної валюти в євро	Курс кожної валюти до дол. США	Показник
1	2	3	4
Бельгійський франк, BEF	3,301	35,1	
Датська крона, DKK	0,197 6	6,536 3	
Німецька марка, DM	0,624 2	1,705 5	
Французький франк, FRF	1,332	5,772 5	
Грецька драхма, GRD	1,44	177,0	
Ірландський фунт, IEP	0,008 552	1,566 4	
Італійська ліра, ITL	151,8	1269,33	
Люксембурзький франк, LUF	0,13	35,1	
Голландський гульден, NLG	0,219 8	1,922 4	
Португальське ескудо, PTE	1,303	149,55	
Фунт стерлінгів, GBP	0,087 84	1,740 5	
Іспанська песета, ESP	6,885	105,71	
Євро за 1 дол. США			

У колонці 4 розрахуйте:

- 1) доларовий еквівалент кожної валюти;
- 2) курс євро до дол. США.

Завдання 11

Склалися такі значення обмінних курсів дол. США (табл. 3).

Таблиця 3

Іноземна валюта	Пряме котирування	Обернене котирування
Британський фунт, GBP	1,8	
Південнокорейський чон, KRW		700,0
Канадський долар, CAD	0,86	
Швейцарський франк, CHF		1,9
Ріал Саудівської Аравії, SAR		3,5
Японська єна, JPY	0,0052	
Мексиканське песо, MXN	0,042	
Норвезька крона, NOK		5,85
Бразильське крузейро, BRL	0,0092	
Шведська крона, SEK		6,5
Венесуельський болівар, VEB		4,5

Заповнити пусті клітини табл. 3.

Завдання 12

У табл. 4 подано дані щодо курсів національних грошових одиниць країн світу.

Таблиця 4 – Курси валют країн світу, нац. грош. од. / дол. США

Країни, найменування грошових одиниць	Середній за 2009 р.	У 3-у кв. 2009 р.	У 4-у кв. 2009 р.	У січні 2010 р.
Країни-члени ОЕСР				
Австралія, дол.	1,282	1,201	1,101	1,096
Канада, дол.	1,141	1,097	1,056	1,043
Чеська Республіка, крони	19,050	17,877	17,551	18,277
Данія, крони	5,359	5,203	5,039	5,210
Угорщина, форинти	202,062	189,366	183,297	188,419
Ісландія, крони	123,665	126,343	124,322	125,628
Японія, єни	93,572	93,513	89,787	91,124
Республіка Корея, вони	1274,947	1237,076	1166,164	1138,752
Мексика, нові песо	13,504	13,258	13,063	12,818
Нова Зеландія, долари	1,600	1,484	1,374	1,376
Країни, найменування грошових одиниць	Середній за 2009 р.	У 3-у кв. 2009 р.	У 4-у кв. 2009 р.	У січні 2010 р.
Норвегія, крони	6,290	6,109	5,684	5,735
Польща, злоті	3,119	2,930	2,824	2,845
Швеція, крони	7,653	7,279	7,006	7,142
Швейцарія, франки	1,086	1,062	1,021	1,033
Туреччина, нові ліри	1,547	1,492	1,481	1,467
Велика Британія, фунти стерлінгів	0,641	0,610	0,612	0,618
База розрахунку				
Євро	0,720	0,699	0,677	0,700
SDR (СПЗ)	0,649	0,640	0,629	0,639

Джерело: ОЕСР

За даними табл. 4 знайти крос-курси валют та дати відповіді на запитання:

- 1) Що відбувалося з курсами валют (девальвація чи ревальвація, % за періодами часу, вказаними в таблиці) і чим це можна пояснити?
- 2) Якою, на Вашу думку, була динаміка взаємної торгівлі країн, курси яких Ви досліджували (з точки зору динаміки їх валютних курсів)?

Контрольні питання для перевірки знань

1. Дайте визначення валюті та її різновидів під кутом зору належності.
2. Для чого необхідні СДР та як визначається їх вартість?
3. Яка роль євро в міжнародній валютно-фінансовій системі?
4. Що робить валюту резервною? В яких основних валютах країни тримають свої валютні резерви?
5. Які валюти вважаються вільно використовуваними? У чому полягають основні передумови для широкого застосування валют у міжнародних платежах?
6. У чому схожість і різниця твердих і конвертованих валют?
7. У чому полягає конвертація за поточними операціями? Скільки країн мають валюту, яка конвертується за такими операціями?
8. Чи достатня для повної конвертації валюти її конвертованість за поточними і капітальними операціями?
9. Які макроекономічні передумови переходу до конвертації національної валюти?
10. Чим відрізняється внутрішня і зовнішня конвертованість?
11. Що таке валютний (обмінний) курс, спот-курс, форвард-курс?
12. Чим відрізняються номінальний і реальний валютні курси?
13. Як розраховуються номінальний ефективний і реальний ефективний валютні курси?
14. У чому причини виникнення множинної валютної практики і в яких формах вона виявляється?
15. Які основні способи фіксації валютного курсу?
16. Якими основними способами встановлюється обмежено гнучкий валютний курс?
17. Які різновиди плаваючого валютного курсу вам відомі?
18. Що визначає попит і пропозицію на іноземну валюту?
19. Як визначається рівноважний валютний курс?
20. Як відбувається адаптація валютного курсу в умовах плаваючого валютного курсу?
21. Як відбувається адаптація валютного курсу в умовах фіксованого валютного курсу?
22. Як зростання або падіння валютного курсу впливає на ціни вітчизняних та іноземних товарів?

23. Які види валютних котирувань вам відомі? У чому їх відмінності?

24. Що означає паритет купівельної спроможності? У чому зміст, сильні та слабкі сторони теорії абсолютного ПКС?

25. В яких випадках теорія відносного ПКС є прийнятним засобом розрахунку валютного курсу?

Тема 15

Світовий валютний ринок

Плани семінарських занять:

1. Валютний ринок та його характерні особливості
2. Функціональне забезпечення валютних ринків
3. Основні особливості сучасних валютних ринків
4. Структура валютного ринку
5. Особливості світових валютних ринків
6. Особливості функціонування регіональних валютних ринків
7. Особливості функціонування національних валютних ринків
8. Особливості функціонування національного біржового валютного ринку України

Навчальні завдання:

- визначити особливості міжнародної системи організації валютних ринків;
- надати поняття валютного ринку визначити та його характерні принципи;
- навести основні особливості сучасних валютних ринків;
- надати структуру сучасного валютного ринку;
- з'ясувати особливості функціонування світових, регіональних та національних валютних ринків;
- охарактеризувати функціонування національного біржового валютного ринку України;
- надати поняття валютної операції;
- охарактеризувати види валютних операцій.

Форми контролю:

- 1) розбір конкретних ситуацій;
- 2) тестування;
- 3) усне чи письмове опитування;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Питання для обговорення

1. Якщо рівень цін у Франції зростає на 5% відносно рівня США, що, за прогнозом теорії паритету купівельної спроможності, відбудеться з вартістю євро щодо долара?

2. Із середини до кінця 70-х років ієна подорожчала щодо долара, хоча темп інфляції в Японії був вищим, ніж у США. Як це можна пояснити через підвищення продуктивності японської промисловості порівняно з американською економікою?

3. Президент США заявляє, що зменшить темп інфляції за допомогою нової антиінфляційної програми. Якщо громадськість повірить йому, то спрогнозуйте, що станеться з валютним курсом долара США?

4. Якщо центральний банк Великобританії друкує гроші, аби зменшити безробіття, що станеться з вартістю фунта в коротко-строковому та довгостроковому періодах?

5. Якщо номінальні процентні ставки у США зростають, але реальні процентні ставки падають, спрогнозуйте, що відбудеться з валютним курсом долара США?

6. Якщо американські автомобільні компанії зроблять прорив у автомобільній технології і будуть здатні виробляти автомобіль, що споживає галон палива на 60 миль порівняно із 50 милями на даний час, що станеться з курсом долара?

7. Якщо американці почнуть більше витратити на розваги, купувати вдвічі більше французьких парфумів, японських телевізорів, англійських светрів, швейцарських годинників та італійського вина, що відбудеться з вартістю долара США?

8. Якщо темп очікуваної інфляції в Європі падає і процентні ставки також падають, то що станеться з обмінним курсом долара США?

9. Якщо Федеральна резервна система (ФРС) США купує долари на валютному ринку, але проводить відповідні операції на відкритому ринку, щоб нейтралізувати втручання, як це впливатиме на валютні резерви, пропозицію грошей і обмінний курс?

10. Якщо ФРС купує долари США на валютному ринку, але не нейтралізує інтервенції, яким буде вплив на валютні резерви, пропозицію грошей і обмінний курс?

11. Західні аналітики з російського ринку іноземної валюти стверджують, що він перебуває під сильним впливом цін на Державні

короткострокові облигації (ДКО). В якому випадку це твердження справедливе і які основні напрямки цього впливу?

12. РІА «Росбізнесконсалтинг» періодично публікує в газеті «Фінансові відомості» котирування ф'ючерсних і форвардних контрактів на долар США. Дані про ф'ючерсні контракти – це середньозважені котирування на наступний день за всіма біржами Москви і Санкт-Петербурга на момент закриття останньої торгової сесії, а дані про форвардні контракти – середні котирування за найбільшими операторами лише Москви. Враховуючи інституційні відмінності між двома видами контрактів, визначте, наскільки відрізняються форвардні та ф'ючерсні котирування курсу долара на одну й ту саму дату в майбутньому? Яка з них швидше за все буде вищою і чому?

Завдання 1

Американська корпорація поставляє сировину для виробництва кормів англійської компанії. З 1 січня курс фунта стерлінгів виріс з 2,4 дол. до 2,8 дол. США за фунт стерлінгів. Сума невиконаних контрактів американськими експортерами перед партнерами становить 40 млн. фунтів стерлінгів. Визначити, які доходи або збитки одержують американські експортери.

Завдання 2

У травні 2012 р. офіційний курс долара США щодо української гривні знизився з 8,3 грн. до 8,01 грн. за дол. США

1) Визначити процент ревальвації гривні і девальвації американського долара.

2) Якими будуть наслідки ревальвації для українських експортерів і імпортерів?

3) Якщо сума невиконаних контрактів щодо експорту США в Україну становила 100 млн. грн., яких збитків зазнають українські імпортери в разі відсутності захисних застережень?

4) Якщо сума невиконаних контрактів з експорту України у США становила 200 млн. грн., суб'єкти господарювання якої країни дістають вираш і в якому розмірі?

Завдання 3

Американська компанія «Life» зі штаб-квартирою в Чикаго одержала позику в розмірі п'ять мільйонів канадських доларів у банку міста Торонто для побудови нового заводу в Монреалі. На момент одержання кредиту курс обміну становив 75 американських центів за один канадський долар. До кінця місяця курс обміну знизився до 70 центів за канадський долар. У результаті цього американська компанія одержала прибуток чи зазнала збитків? Якщо збитків, то яких саме?

Завдання 4

Ціна GBP у доларах і відповідний обсяг попиту на GBP наводяться в табл. 1:

Таблиця 1

Ціна GBP, дол.	2	2,1	2,2	2,3	2,4	2,5
Обсяг попиту, млн. GBP	200	190	180	170	160	150

Припустимо, що уряд Англії встановив валютний курс $1 \text{ GBP} = 2,4 \text{ USD}$. Кількість запропонованих на ринку GBP дорівнює 180 млн. Чи має у цій ситуації англійський уряд купувати або продавати GBP?

Контрольні питання для перевірки знань

1. Вкажіть шляхи використання операцій на валютних ринках у комерційних та фінансових операціях.

2. Поясніть функціонування чорного, або паралельного, ринку в багатьох країнах, які жорстко контролюють або регулюють конвертованість своїх валют.

3. Які форми міжнародної торгівлі валютою вам відомі?

4. Яка структура міжнародного валютного ринку і які його обсяги?

5. Торгівля якими валютами відіграє основну роль на міжнародному валютному ринку? Хто виступає основними партнерами з торгівлі?

6. Що таке валютний арбітраж, як і для чого він здійснюється? Які його основні форми?

7. Які ризики належать до валютних і які способи захисту від цих ризиків є в ринковій практиці?

8. Чим незахищений процентний арбітраж відрізняється від захищеного?

9. Правильне, неправильне чи невизначене таке твердження: «Країна завжди відчуває себе у гіршому становищі, коли її валюта слабка (падає вартість валюти)?»

10. Перевірте у газеті обмінні курси для іноземних валют, що подані в додатку фінансових новин. Яка з цих валют подорожчала і яка знецінилася?

11. Якщо попит на експорт країни зменшується і водночас мито на імпорتنі товари збільшується, то валютний курс у довгостроковому періоді виявлятиме тенденцію до знецінення чи подорожчання?

Тема 16

Світова валютна система

Плани семінарських занять:

1. Визначення поняття «валютна система»
2. Особливості функціонування національна валютна система
3. Особливості функціонування міжнародної валютна система
4. Характеристика світової валютної системи
5. Головні завдання світової валютної системи
6. Функції світової грошової системи
7. Основна відмінність функціонування світової грошової системи від національної
8. Зв'язок та відмінності національних та світової валютних систем
9. Ключові вимоги, які необхідні для успішного функціонування світової грошової системи
10. Основні складові світової валютної системи
11. Основні етапи створення світової валютної системи
12. Спонукальні причини кризи світової валютної системи
13. Характеристика Паризької валютної системи – системи золотомонетного стандарту
14. Характеристика Генуезької валютної системи – системи золото-девiзного стандарту
15. Характеристика Бреттон-Вудської валютної системи – системи золотовалютного стандарту
16. Характеристика Ямайської валютної системи (Кінгстонської)
17. Характеристика Європейської валютної системи

Навчальні завдання:

- визначити поняття «валютна система»;
- вивчити особливості функціонування світової валютної системи;
- з'ясувати суть та взаємозв'язки національних, міжнародних та світової валютних систем;
- надати основні завдання світової валютної системи;
- навести функції світової валютної системи;
- визначити ключові вимоги, які необхідні для успішного функціонування світової грошової системи;
- розглянути основні етапи створення та причини кризи світової валютної системи;
- навести характеристику Паризької валютної системи – системи золотомонетного стандарту;
- охарактеризувати Генуезьку валютну систему – систему золото-девiзного стандарту;

- надати характеристику основних елементів Бреттон-Вудської валютної системи – системи золотовалютного стандарту;
- охарактеризувати функціонування Ямайської (Кінгстонської) валютної системи;
- дослідити особливості функціонування Європейської валютної системи.

Форми контролю:

- 1) розбір конкретних ситуацій;
- 2) тестування;
- 3) усне чи письмове опитування;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Питання для обговорення

1. Яка була система міжнародних валютних відносин у кожному із зазначених чотирьох періодів:

- 1) золотий стандарт (1870-914 рр.);
- 2) міжвоєнний період;
- 3) дія Бреттон-Вудської системи (1944-1971 рр.);
- 4) епоха плаваючих валютних курсів з 1971р. (включаючи період зростання курсу дол. США на початку 80-х рр.)?

У кожному періоді зазначте:

- основні струси міжнародної валютної системи;
- докази стабілізуючої або дестабілізуючої ролі окремих спекулятивних операцій;
- роль країни ключової валюти в успіху або невдачах валютної системи.

2. Деякі вчені вважають, що золотий стандарт є найкращим за сучасних умов способом організації міжнародної валютної системи. На їхню думку, прив'язка основних валют до золота дала б можливість уникнути різких коливань валютних курсів, на які можна було б впливати за допомогою купівлі-продажу золота. Інші вважають, що поновити золотий стандарт неможливо, оскільки це вимагало б ліквідації будь-якого регулювання цін, заробітних плат і процентних ставок та створення єдиного міжнародного валютного центру, такого, яким був Лондон на початку століття. Яка ваша думка?

3. Яким чином у рамках Бреттон-Вудської валютної системи країна могла застрахувати себе від неочікуваного припливу або

відпливу короткострокового спекулятивного капіталу? Чи діють ці механізми в рамках сучасної валютної системи?

4. Одна з ідей реформи міжнародної валютної системи, про яку вів мову ще Кейнс, полягає у створенні світового центрального банку. Для цього частка валютних резервів країн-учасниць мала бути розміщена у світовому ЦБ, який міг би регулювати світовий попит грошей шляхом купівлі/продажу державних казначейських векселів на відкритому ринку. Крім того, світовий ЦБ міг би надавати позики країнам-учасникам, котрі відчувають труднощі з зовнішніми платежами, а також випустити світову валюту. Критики цієї ідеї вважають, що без ефективної координації макроекономічної політики здійснити її неможливо. Що ви думаєте про це?

5. Після входження країн ЄС до валютного союзу як ви уявляєте собі систему валютних курсів і валютно-економічних відносин між членами ЄС і Україною?

6. Правильне, помилкове чи невизначене таке твердження: «Інфляція неможлива за золотого стандарту»?

7. Якби за золотого стандарту Великобританія була продуктивнішою порівняно зі США, що сталося б з пропозицією грошей у цих двох країнах? Чому зміни пропозиції грошей допомагали зберегти фіксований валютний курс між США і Великобританією?

8. Докладно поясніть, як дефіцит платіжного балансу буде урегульовано в умовах дії:

- золотого стандарту;
- Бреттон-Вудської системи;
- вільно плаваючих валютних курсів.

Які переваги та недоліки кожної із систем?

Завдання 1

У 1996 р. загальний розмір резервів усіх країн світу становив близько 947 млрд. СДР (1 дол. США = 1,45 СДР). Розрахуйте розмір резервів у доларах.

Завдання 2

У табл. 1 наведена карта попиту та пропозиції на ринку фунтів стерлінгів.

Таблиця 1

Показники	Дані					
	2,00	2,10	2,20	2,30	2,40	2,50
Ціна фунта (у дол. США)	2,00	2,10	2,20	2,30	2,40	2,50
Обсяг пропозиції фунтів (у млн.)	160	170	180	190	200	220
Обсяг попиту на фунти (у млн.)	200	190	180	170	160	150

Федеральна Резервна Система США встановлює валютний курс на рівні 1 фунт стерлінгів = 2,10 дол. США.

1) Чи повинна ФРС у цій ситуації купувати або продавати фунти? Якщо так, то яка кількість?

2) Що відбудеться в цьому випадку з офіційними валютними резервами США?

Контрольні питання для перевірки знань

1. Яка основна мета створення світової валютної системи?

2. Чому необхідною умовою ліквідності грошової системи є необхідність комерційних банків, які діють в якості дилерів, що торгують іноземною валютою, мати достатні її резерви?

3. Що сприяє підтриманню збалансованої міжнародної системи платежів?

4. Яким чином уряду країни забезпечити впевненість інвесторів приватного сектору у міжнародній грошовій системі?

5. Дайте визначення золотого стандарту і коротко опишіть його історію.

6. Чим золотодевізний стандарт відрізняється від золотого?

7. Які ключові елементи Бреттон-Вудської угоди?

8. Дайте характеристику Ямайської валютної системи та назвіть її основні елементи.

9. У чому полягає сенс європейської валютної системи (ЄВС) і які її основні параметри?

10. Охарактеризуйте механізм регулювання валютних курсів у рамках ЄВС.

11. Назвіть етапи руху країн ЄС до валютно-економічного союзу.

12. У чому полягає вимога конвергенції основних макро-економічних показників і які це показники?

13. У чому полягають функції Європейського валютного інституту в рамках переходу до валютно-економічного союзу?

14. Як здійснюється нагляд за використанням критеріїв конвергенції?

15. У чому полягають потенційні вигоди для країн, які користуються загальною валютою? Як встановлюється курс євро?

16. На якому етапі перебуває процес переходу до валютно-економічного союзу на даний момент?

17. Як деякі уряди контролюють доступ до своєї валюти?

Тема 17

Міжнародні розрахунки

Плани семінарських занять:

1. Загальна характеристика міжнародних розрахунків
2. Основні суб'єкти міжнародних розрахунків
3. Особливості системи міжнародних розрахунків
4. Типи міжнародних розрахунків
5. Види міжнародних розрахунків
6. Найпоширеніші умови міжнародних розрахунків
7. Фактори впливу на вибір форми міжнародних розрахунків
8. Основні форми розрахунків
9. Ризики, що виникають при міжнародних платежах
10. Особливості інкасової форми розрахунків
11. Особливості акредитивної форми розрахунків
12. Особливості банківських переказів
13. Авансовий платіж, як форма банківського переказу
14. Особливості розрахунків по відкритому рахунку
15. Вексель та особливості його використання у міжнародних розрахунках
16. Чек та особливості його використання у міжнародних розрахунках
17. Особливості організації міжнародних експрес-переказів та їх різновиди
18. Валютна політика та її особливості
19. Елементами поточної валютної політики держави та їх особливості
20. Система міжнародних валютно-кредитних інститутів

Навчальні завдання:

- надати загальну характеристику міжнародних розрахунків;
- визначити основних суб'єктів міжнародних розрахунків;
- з'ясувати особливості та сферу застосування міжнародних розрахунків;
- визначити типи, форми та найпоширеніші умови здійснення міжнародних розрахунків;
- дослідити техніку здійснення основних форм міжнародних розрахунків;
- вивчити особливості інкасової форми розрахунків;
- вивчити особливості акредитивної форми розрахунків;
- визначити особливості банківського переказу та його різновидів;
- розглянути засоби платежу, що використовуються при здійсненні міжнародних розрахунків (вексель, чек, міжнародні експрес-переказ та ін.);

- дослідити особливості функціонування міжнародних платіжних систем;
- з'ясувати особливості валютної політики та її різновидів;
- розглянути систему міжнародних валютно-кредитних інститутів.

Форми контролю:

- 1) розбір конкретних ситуацій;
- 2) тестування;
- 3) усне чи письмове опитування;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Питання для обговорення

1. Чому банки відіграють важливу роль у фінансуванні зовнішньоторговельних операцій?
2. Проаналізуйте існуючі форми розрахунку у кредит (з розстроченням).
3. Як Ви розумієте схему фінансування, що здійснює МВФ?
4. Порівняйте значимість безготівкових та готівкових розрахунків.
5. Проаналізуйте алгоритм платежу по імпортній операції в національній валюті при банківському переказі.
6. Проаналізуйте алгоритм платежу по імпортній операції в іноземній валюті при банківському переказі.

Ситуаційне завдання 1

«Застосування акредитиву в міжнародних формах розрахунків на прикладі банку «Укрсиббанк»

Уважно прочитайте текст кейсу та надайте відповіді на запитання.

Товариство з обмеженою відповідальністю «Ефект» (Україна, м. Київ) звернулося до акціонерного комерційного агропромислового банку «Укрсиббанк» з проханням відкрити відкличний покритий акредитив для розрахунку з іноземним партнером по експортованій в Україну продукції (обладнання для переробки сільгоспсировини). Сума акредитиву складає 150000 доларів США.

Відповідно до договору купівлі-продажу № 14 від 01.01.2007 р. між ТОВ «Ефект» та зарубіжним партнером з Росії – фірма «Ізраел» передбачено акредитивну форму розрахунків за поставлене до 01.03.2007 р. в Україну обладнання. Поставка обладнання буде здійснюватися авіаційним транспортом з м. Москви до м. Києва після повідомлення фірми «Ізраел» авіауючим банком

про відкриття на користь фірми безвідкличного покритого акредитиву в сумі 150000 доларів США. Банк-емітент після розгляду питання дає згоду на виставлення акредитиву, про що і було повідомлено АКБ «Мосбізнесбанк» (Росія, м. Москва).

Умовами виставлення документарного акредитиву, про які повідомлено авізуючий банк є:

1. Депонування на окремому рахунку в банку-емітенті суми коштів наказодавача акредитиву в розмірі 150000 дол. США.

2. Перерахування коштів до авізуючого банку буде здійснено лише після отримання всіх перерахованих нижче документів, серед яких обов'язковими є авіанакладна та страховий поліс .

3. Авізуючий банк зобов'язаний слідкувати за дотриманням умов акредитиву і лише після їх виконання бенефіціаром має право перерахувати на його розрахунковий рахунок зазначену суму коштів.

4. Використання акредитиву коштує наказодавачу 0,15 % від суми відкритого акредитиву та 0,15 % від суми відкритого акредитиву на користь авізуючого банку

Банк-емітент (ЗАТ «Укрсиббанк», Україна, м. Київ) звернувся до авізуючого банку (АКБ «Мосбізнесбанк», Росія, м. Москва) з проханням про надання додаткового підтвердження акредитиву, на що було отримано згоду.

Відповідно до заяви на акредитив всі затрати по виставленню акредитиву взяв на себе наказодавач акредитиву – ТОВ «Ефект» (Україна, м. Київ).

До авізуючого банку бенефіціаром було надано авіанакладну № 3 від 05.02.2007р. , копію рахунку-фактури № 71 від 05.02.2007 р. , окрім того страховий поліс від 05.02.2007 р., укладеного між фірмою «Ізраел» та Російською страховою компанією «Росстрах» (м. Москва) на суму 150000 доларів США.

Після перевірки вищезазначених документів авізуючий банк направляє їх до банку-емітента. Останній перерахував депоновану суму до «Мосбізнесбанку».

Запитання до кейсу:

1) Визначте яку суму в результаті здійснених операцій бенефіціар отримав за поставлену імпортеру продукцію?

2) Скільки коштувало наказодавачу використання акредитиву?

3) Які додаткові витрати отримав наказодавач?

Завдання 1

Компанії з України запропоновано здійснення двох варіантів оплати при продажу обладнання вартістю 100000 дол. США до США. Термін угоди постачання та обслуговування обладнання – 3 роки. Поточний валютний курс складає 8,02 грн. за долар. Варіанти:

1) Отримувати кошти за векселем рівномірними частками під 7% річних, кінець року;

2)Отримувати кошти за чеком рівномірними частками на початку кожного календарного року.

Оберіть кращий варіант розрахунку, врахувавши, що динаміка валютного курсу складає – на 1-й рік – від 8,02 грн./дол. до 8,4 грн./дол., на 2-й – від 8,4 до 8,6 грн./дол., на 3-й – від 8,6 до 8,3 грн./дол. Компанія може розмішувати отримані від контрагента кошти на депозитних рахунках. Депозитний дохід складає – в грн. еквіваленті відповідно по роках: 17%, 15%, 16%, в дол. еквіваленті – 13%, 12%, 12%. Вважається, що компанія буде закривати депозит в кінці кожного року і конвертувати кошти за курсом кінця року. Депозит не продовжується на наступні роки.

Завдання 2

4 березня поточного року ВАТ «Оптвиробторг» одержало товаросупровідні документи від фірми «АВС» (США) про відвантаження товару. 5 березня обслуговуючому банку АКБ «Національний кредит» було надано інкасове доручення щодо перерахування грошових коштів в іноземній валюті на рахунок експортера у сумі 5000 дол. США. Після чого АКБ «Національний кредит» передав ВАТ «Оптвиробторг» документи на право власності на товар. 6 березня товари надійшли на підприємство. Курси НБУ на дату здійснення операцій наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Дата	Курс, грн./дол. США
04.03	8,11
05.03	8,12
06.03	8,11

Визначте, яку суму було перераховано з поточного валютного рахунку експортеру після перевірки товарів на відповідність умовам контракту?

Завдання 3

ВАТ «Оптвиробторг» 4 січня поточного року повідомило фірму «Мау» (США) про відвантаження продукції. Сума згідно контракту 2000 дол. США, собівартість продукції 7000 грн. 11 січня на валютний рахунок надійшла виручка. Комісійні банку за здійснення операції по інкасо склали 200 грн. Курси НБУ на дату здійснення операцій наведені у табл. 2.

Таблиця 2

Дата	Курс, грн./дол. США
04.01	8,11
11.01	8,12

Визначте, на яку суму було відвантажено продукцію імпортеру – фірмі «Мау»?

Завдання 4

ВАТ «Оптвиробторг» експортує готову продукцію фірмі «REF». Продукцію відвантажено 11 січня поточного року. Вартість поставки 5000 дол. США. За згодою сторін розрахунки проводяться банківським переказом.

Собівартість продукції 9500 грн. Виручку від реалізації отримано 21 січня. Курси НБУ на дату здійснення операцій наведені в табл. 3.

Таблиця 3

Дата	Курс, грн./дол. США
11.01	8,11
21.01	8,12

Визначте, суму, на відображення гарантій щодо зарахування переказу від фірми «REF», надані виконуючим банком у разі пред'явлення транспортних документів.

Контрольні питання для перевірки знань

1. Які фактори впливають на ефективність міжнародних розрахунків?
2. Які труднощі виникають під час міжнародних розрахунків?
3. Який вплив мають уніфіковані правила і звичаї на організацію міжнародних розрахунків?
4. Чи використовується в міжнародних розрахунках золото? Якщо так, то який воно має статус?
5. Яка основна мета вибору форм міжнародних розрахунків?
6. Оцініть вигідність проведення відомих вам форм розрахунків окремо для експортера та для імпортера.
7. Що зумовило необхідність введення у міжнародну практику розрахунків такого цінного паперу як вексель?
8. Визначте основний елемент валютної політики та його значення в системі міжнародних розрахунків?

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 4

Процеси міжнародної економічної інтеграції

Тема 18

Платіжний баланс та макроекономічна рівновага

Плани семінарських занять:

1. Баланси міжнародних розрахунків та їх типи
2. Загальна характеристика платіжного балансу
3. Критерії та принципи розрахунку платіжного балансу
4. Характерні особливості рахунок поточних операцій
5. Характерні особливості рахунок операцій з капіталом і фінансових операцій
6. Активне та пасивне сальдо платіжного балансу
7. Основні відмінності між розрахунковими і платіжними балансами
8. Основні джерелами інформації про платіжний баланс
9. Стандартні компоненти платіжного балансу (по методології МВФ)
10. Особливість місця компенсуючих статей в платіжному балансі
11. Макроекономічні фактори впливу на платіжний баланс
12. Загальна характеристика основних (автономних) та балансувальних статей платіжного балансу
13. Поняття дефіцити та надлишку платіжного балансу

Навчальні завдання:

- надати поняття балансів міжнародних розрахунків та їх типів;
- охарактеризувати платіжний баланс;
- визначити особливості відображення міжнародних розрахунків у платіжному балансі країни;
- з'ясувати критерії та принципи розрахунку платіжного балансу;
- надати основні джерелами інформації про платіжний баланс;
- визначити структуру та взаємозв'язок рахунків платіжного балансу (по методології МВФ);
- охарактеризувати особливості рахунку поточних операцій платіжного балансу;
- навести характерні особливості рахунку операцій з капіталом і фінансових операцій;
- надати основні відмінності між розрахунковими і платіжними балансами;
- визначити роль і місце компенсуючих статей в платіжному балансі;
- висвітлити макроекономічні фактори впливу на платіжний баланс;
- надати загальну характеристику основних (автономних) та балансувальних статей платіжного балансу;
- вивчити методи врівноваження теорії платіжного балансу;

- надати поняття дефіциту та надлишку платіжного балансу;
- дослідити стан платіжного балансу України.

Форми контролю:

- 1) розбір конкретних ситуацій;
- 2) тестування;
- 3) усне чи письмове опитування;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Питання для обговорення

1. Яка основна мета укладання платіжного балансу?
2. Які умови повинні виконуватися, щоб платіжний баланс країни знаходився в стані рівноваги?
3. За рахунок чого країни має можливість фінансувати дефіцит свого платіжного балансу, залишаючи валютний курс незмінним?
4. Визначте три основні варіанти відновлення рівноваги платіжного балансу.
5. Чому застосування такого варіанту відновлення рівноваги платіжного балансу, як встановлення жорсткого валютного курсу, вважається практично неприйнятним?
6. Яку основну характеристику мають валютні резерви країни?
7. Назвіть представлені у платіжному балансі чинники, що сприяють збільшенню попиту на іноземну валюту та що збільшують пропозицію іноземної валюти.

Методичні рекомендації до виконання завдань

Платіжний баланс – це систематизований запис підсумків всіх економічних угод між резидентами даної країни й іншим миром протягом певного періоду часу, як правило, року.

Резидент – фізична або юридична особа, що проживає в даній країні більше року, незалежно від його громадянства й паспортного статусу.

Економічна угода-будь-який добровільний обмін вартості, при якому передається право власності на товар, послугу або актив від резидента даної країни до резидента іншої країни.

Відповідно до стандартної класифікації, розробленої МВФ, платіжний баланс включає два основних рахунки й має такий вигляд.

Платіжний баланс

<i>Кредит</i>	<i>Дебет</i>
---------------	--------------

I. Рахунок поточних операцій	
1. Експорт товарів	2. Імпорт товарів
Сальдо балансу зовнішньої торгівлі	
3. Експорт послуг	4. Імпорт послуг
5. Чисті доходи від інвестицій	
6. Чисті поточні трансферти	
Сальдо балансу по поточних операціях	
II. Рахунок операцій з капіталом і фінансовими інструментами	
7. Чисті капітальні трансферти	
8. Отримані довгострокові й короткострокові кредити	9. Надані довгострокові й короткострокові кредити
10. Чисті пропуски й помилки	
Сальдо рахунку операцій з капіталом і фінансовими інструментами	
Сальдо балансу офіційних розрахунків	
	11. Чисте збільшення офіційних валютних резервів

До кредиту відносяться ті угоди, у результаті яких відбувається відтік цінностей і приплив валюти в країну (вони записуються зі знаком «+»).

До дебету відносяться ті угоди, у результаті яких країна витрачає валюту в обмін на здобувають цінності, що (вони записуються зі знаком «-»).

Торговельний баланс – розділ платіжного балансу, що відображає вартість експорту товарів за винятком їхнього імпорту.

Рахунок (баланс) поточних операцій – рахунок поточного балансу, що відображає всі надходження від продажу товарів і послуг нерезидентам і всі витрати резидентів на товари й послуги, надавані іноземцями, а також чисті доходи від інвестицій і чисті поточні трансферти. Т.ч. рахунок поточних операцій фіксує експорт й імпорт товарів, експорт й імпорт факторних і нефакторних послуг, а також включає чисті поточні трансферти.

До нефакторних послуг відносяться платежі за використання інтелектуальної власності, витрати, пов'язані з міжнародним туризмом, трансфертом, страхуванням.

До факторних послуг відносяться чисті доходи від інвестицій (пов'язані з наданням кредитних послуг). У цю статтю включаються властиво доходи на інвестиції, відсотки по боргових зобов'язаннях, оплата праці резидентів, що працюють за кордоном. Якщо національний капітал за рубежем приносить більший обсяг відсотків і дивідендів, чим іноземний капітал, інвестований у даній країні, то чисті доходи від інвестицій виявляться позитивними, у протилежному випадку – негативними.

Баланс офіційних розрахунків – це частина платіжного балансу, що не включає зміни офіційних резервів іноземної валюти.

Баланс офіційних розрахунків одержують доповненням балансу поточних операцій, балансом руху капіталу (куди входять статті рахунку операцій з капіталом і фін. інструментами: надання й одержання кредитів, і чисті капітальні трансферти) і статтею «Чисті пропуски й помилки».

Стаття «Чисті пропуски й помилки» відображає загальну суму неврахованих потоків економічних цінностей.

Платіжний баланс, що становить за принципом подвійного рахунку, по визначенню рівняється нулю, а це значить, що всі борги країни повинні бути оплачені.

Торговельний оборот країни розраховується як сума вартісних обсягів експорту та імпорту за певний період часу.

Сальдо торговельного балансу розраховується як різниця між експортом та імпортом країни. Позитивне сальдо платіжного балансу буде в точності дорівнює чистим закупівлям іноземної валюти Центральним банком.

Приклад вирішення завдання

Завдання 1

Українське підприємство «Укртелетех» на 100% належить американській фірмі «Моторола». «Моторола» також володіє 100% капіталу підприємства «Чехокан» в Чехії. В 2012 р. між цими трьома підприємствами відбуваються такі операції. «Моторола» вносить до статутного капіталу «Укртелетеху» обладнання вартістю 50 тис. у.о. «Укртелетех» надає кредит у 100 тис. у.о. «Чехокану», за яким «Чехокан» платить процент в розмірі 5 у.о. «Чехокан» продає «Укртелетеху» товари вартістю 50 тис. у.о. на умовах торгового кредиту, за яким «Укртелетех» сплачує 4 у.о. у вигляді процентів. «Укртелетех» купує облігації на суму 80 у.о., які випущені «Моторолою», і отримує від неї 8 у.о. у вигляді процентів за цими облігаціями. Прибуток «Укртелетеху», який весь розподіляється у вигляді дивідендів, становить 25 у.о. Як в українському платіжному балансі будуть відображені всі ці операції?

Розв'язок завдання 1:

Статті	Кредит	Дебет
Товари		100
Дохід		
Прямі Інвестиції		
Дохід на участь у капіталі		
Дивіденди		25
Доходи за борговими зобов'язання	13	
Прямі Інвестиції в Україну		

В акціонерний капітал-пасив	50	
Інший капітал-пасив	50	
Вимоги до прямого інвестора		80
Прямі Інвестиції за кордон		
Інший капітал	209	100
Фінансовий рахунок	13	
Всього:	322	322

Завдання для самостійного вирішення

Завдання 1

Економіка країни характеризується такими показниками:

- сальдо поточних рахунків (+1610) млн. дол. США;
- сальдо руху капіталів (- 1800) млн. дол. США

Проаналізуйте стан платіжного балансу. Визначте шляхи його балансування, якщо центральний банк володіє офіційними валютними резервами у розмірі 400 млн. дол. Як це вплине на курс національної валюти країни?

Завдання 2

У відкритій економіці фірми розраховуються з сімейними господарствами за спожиті ресурси, сплачуючи їм 940 млн. грн. Домогосподарства витрачають на споживання 760 млн. грн., заощаджують 170 млн. грн. Фірми перераховують в амортизаційний фонд 65 млн. грн., одержують інвестиції в розмірі 240 млн. грн. Країна імпортує продукції на 135 млн. грн., експортує – на 140 млн. грн., перераховує за кордон інвестицій 50 млн. грн., одержує з-за кордону інвестицій на 40 млн. грн. проміжне споживання 300 млн. грн. Визначте сальдо платіжного балансу.

Завдання 3

В яких статтях платіжного балансу України буде відображено такі операції:

1. Українське підприємство «АТЕК» закупило в японської компанії електронне устаткування для виробництва тракторів.
2. Американська транснаціональна корпорація заснувала дочірнє підприємство в Україні і розпочала будівництво заводу з метою використання потенціалу українського споживчого ринку.
3. Українська промислово-фінансова група «Індустріальний Союз Донбасу» приватизувала польський металургійний комбінат «Huty Czestochowa», а запорізький АвтоЗАЗ викупив 20% акцій Варшавського автомобільного заводу FSO, що належав корейській компанії «Daewoo».
4. Російська фірма виплатила дивіденди 5 тис. руб. українському власникові її акцій.
5. Російська компанія «Група Альянс» поставила 2 млн. т сирої нафти на Херсонський нафтопереробний завод, а виготовлений бензин експортує до Білорусі.

6. Російська Федерація здійснила поставку в Україну 2,5 млрд. м³ газу як оплату за транспортування газу в Європу.

7. Українська сім'я купила три авіаквитки компанії «Lufthansa», щоб відвідати родичів у США.

8. Студент українського університету вирішив протягом року навчатись у Великобританії. Вартість його навчання сплатили батьки.

9. Український трудовий емігрант, який працює в Російській Федерації, переказав через платіжну систему «Western Union» 200 дол. США своїй родині в Україні.

10. У IV кварталі 2012 р. Україна здійснила виплати з обслуговування зовнішнього боргу перед міжнародними фінансовими організаціями.

11. У 2012 р. Київська міська державна адміністрація через уповноважені Citibank і Credit Suisse First Boston розмістила єврооблігації на 250 млн. дол. США

Завдання 4

За кредитом і дебетом яких рахунків і в яких розділах платіжного балансу США відобразатимуться такі операції:

1. Громадянин США купує акції німецької компанії, виписуючи чек на швейцарський банк, в якому відкрито його рахунок.

2. Громадян США купує авіаквиток на «Українські міжнародні авіалінії».

3. Швейцарський уряд здійснює офіційні валютні інтервенції, використовуючи долари, що зберігаються в американському банку, для купівлі франків у своїх громадян.

4. Американський «Citibank» надає кредит Мексиці.

5. Турист з Детройта оплачує вечерю у ресторані м. Києва, розплачуючись кредитною картою «VISA».

6. Винороб зі штату Каліфорнія відправляє ящик кращих сортів власних червоних вин до Лондона для дегустації.

7. Американська транснаціональна корпорація купує українську компанію за 100 тис. дол. США

8. Американська компанія продає частину акцій німецькій компанії?

Завдання 5

Торговельний баланс країни А (у млрд. дол. США) становить – 110, баланс поточних операцій – 105, збільшення офіційних резервів іноземної валюти становить – 5. Надайте та обґрунтуйте відповіді на поставлені питання:

1. Чи вірно, що позитивне сальдо балансу офіційних розрахунків становить +5?

2. Чи вірно, що сума чистих (факторних і нефакторних) послуг і чистих поточних трансфертів становить позитивну величину, і яка ця величина?
3. Чи вірно, що в країну А відбувається приплив капіталу й у якому обсязі?
4. Чи вірно, що в країні А національні заощадження перевищують національні інвестиції? Яка різниця між національними заощадженнями й національними інвестиціями?

Завдання 6

Платіжний баланс країни Б характеризується такими даними (табл. 1):

Таблиця 1 (млрд. дол. США)

Статті платіжного балансу	Значення
Товарний експорт	+80
Товарний імпорт	-60
Експорт нефакторних послуг	+30
Імпорт нефакторних послуг	-20
Чисті доходи від інвестицій	-10
Чисті поточні трансферти	+20
Приплив капіталу	+20
Відтік капіталу	-80
Зменшення офіційних валютних резервів	+20

Визначте на основі даних табл. 1:

- 1) величину торговельного балансу;
- 2) величину балансу поточних операцій;
- 3) величину балансу руху капіталу;
- 4) сальдо балансу офіційних розрахунків.

Завдання 7

Для кожної з наведених у табл. 2 ситуацій розрахуйте сальдо рахунку поточних операцій, сальдо рахунку руху капіталу й сальдо балансу офіційних розрахунків. Зробіть висновки.

Таблиця 2 – Вихідні дані системи національних рахунків, млрд. дол. США

Ситуація	Величина сукупного випуску продукції (товарів, послуг) у країні	Внутрішні витрати		
		Споживання	Інвестиції	Державні витрати
1	5000	3000	700	1000
2	5000	3000	900	1000
3	5000	3200	900	900
4	6000	2800	1100	1350
5	7000	3500	3000	850

Завдання 8

Львівський автобусний завод володіє 50% акцій у капіталі нафтопереробного заводу «Туркменбензин» у Туркменістані. Прибуток «Туркменбензину» становив 200 тис. у. о., з яких 100 тис. було реінвестовано у виробництво і 100 тис. виплачено як дивіденди. ЛАЗ надав «Туркменбензину» довгостроковий кредит на 500 тис. у. о. під 10% річних. Але зі свого боку «Туркменбензин» надав ЛАЗу короткостроковий торговий кредит на 100 тис.

у. о. під 15% річних для закупівлі в нього бензину. З метою залучення позикових коштів ЛАЗ випускає корпоративні облігації на 100 тис. у. о. під 8% річних, які купив «Туркменбензин». Зареєструйте ці операції в платіжному балансі України.

Завдання 9

Дані платіжного балансу країни А за 2012 р. наведено в табл. 3.

Таблиця 3

№ з/п	Індикатор	Сума, млрд. дол. США
1	Експорт товарів	+ 80
2	Імпорт товарів	-60
3	Експорт послуг	+ 30
4	Імпорт послуг	-20
5	Чисті доходи від інвестицій	-10
6	Чисті трансферти	+ 20
7	Експорт капіталу за кордон	-80
8	Імпорт капіталу	+ 20
9	Офіційні резерви	+ 20

Використовуючи дану інформацію, розрахуйте:

- 1) суму торговельного балансу;
- 2) суму балансу поточних операцій;
- 3) суму балансу руху капіталів;
- 4) суму балансу офіційних розрахунків.

Як було профінансовано сальдо платіжного балансу?

Контрольні питання для перевірки знань

1. Назвіть основні види балансів міжнародних розрахунків і охарактеризуйте кожен з них.

2. Що відображає платіжний баланс держави? Чому платіжний баланс завжди знаходиться в рівновазі?

3. У чому різниця між балансом поточних операцій і торговельним балансом?

4. Для чого і чому в платіжному балансі виділена стаття «Помилки і пропуски»?

5. Назвіть і охарактеризуйте методи регулювання платіжного балансу.

6. Які є методи покриття дефіциту платіжного балансу?

Тема 19

Розвиток міжнародної економічної інтеграції

Плани семінарських занять:

1. Економічна інтеграція та її специфічні риси
2. Механізм інтеграції та його характерні методи

3. Особливості міжнародної економічної інтеграції
4. Основні фактори, що забезпечують господарський ефект інтеграції
5. Особливості вирізнення інтеграції на макрорівні
6. Структура інтеграційного процесу
7. Особливості функціонування зони преференційної торгівлі
8. Особливості функціонування зони вільної торгівлі
9. Особливості функціонування митного союзу
10. Особливості функціонування спільного ринку
11. Особливості функціонування економічного союзу
12. Вихідними критеріями віднесення будь-яких територіально-господарських формувань до вільних економічних зон
13. Основна мета створення вільних економічних зон
14. Закономірності функціонування вільних економічних зон
15. Основні групи пільг, що використовуються у вільних економічних зонах
16. Різновиди вільних економічних зон
17. Активізація процесів по формуванню міжнародних вільних економічних зон
18. Створення економічного інтеграційного угруповання
19. Шляхи формування економічних інтеграційних угруповань країн
20. Взаємозв'язок процесів інтеграції, дезінтеграція та реінтеграції
21. Основні рівні розвитку інтеграція
22. Найважливіші об'єктивні передумови регіональної економічної інтеграції
23. Особливості класифікації існуючих інтеграційних угруповань за цілями їх утворення
24. Концепції розвитку європейського інтеграційного угруповання
25. Особливості початку західноєвропейської економічної інтеграції
26. Основні етапи розширення Європейського Союзу
27. Основні цілі створення Європейського Союзу
28. Особливості створення Північноамериканською угодою про вільну торгівлю (НАФТА)
29. Інтеграційні процеси, що відбуваються в Азійсько-тихоокеанському регіоні
30. Сучасні нові інтеграційні угруповання
31. Сучасні моделі латиноамериканської інтеграції
32. Особливості африканської інтеграції

33. Інтеграційним процеси арабських країн

34. Особливості інтеграційного розвитку в пострадянському просторі

Навчальні завдання:

- надати поняття економічної інтеграції та визначити її специфічні риси;
- дослідити механізм інтеграції та його характерні методи;
- надати поняття та особливості міжнародної економічної інтеграції;
- визначити основні чинники, що забезпечують господарський ефект інтеграції;
- з'ясувати структуру та форми міжнародної економічної інтеграції;
- обґрунтувати необхідність, порядок створення та різновиди вільних економічних зон;
- охарактеризувати основні групи пільг, що використовуються у вільних економічних зонах;
- визначити взаємозв'язок процесів інтеграції, дезінтеграція та реінтеграції;
- висвітлити основні риси, об'єктивні передумови та особливості розвитку регіональної економічної інтеграції;
- надати класифікацію існуючих інтеграційних угруповань за цілями їх утворення;
- дослідити шляхи та особливості розвитку інтеграційних процесів у регіонах світу.

Форми контролю:

- 1) розбір конкретних ситуацій;
- 2) тестування;
- 3) усне чи письмове опитування;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Питання для обговорення

1. Чим зумовлений динамічний розвиток процесів міжнародної економічної інтеграції?
2. За рахунок чого досягається ефективність міжнародної економічної інтеграції?

3. Які риси характерні для зрілих інтеграційних угруповань (спільного ринку, економічного та політичного союзів)?

4. Які основні чинники зумовлюють виникнення та існування складного переплетіння політичних і соціально-економічних проблем таких проблем у яких перебігають процеси міжнародної економічної інтеграції?

5. Чи має економічна інтеграція негативні наслідки свого розвитку? Якщо так, то які саме?

6. Як пов'язані між собою мікро- та макрорівні економічної інтеграції?

7. На що сьогодні має бути направлена стратегія зовнішньоекономічної діяльності України?

Ситуаційне завдання 1 ***«Як управляти процесом інтеграції?»***

Уважно прочитайте текст кейсу та надайте відповідь на запитання.

Утворення єдиного європейського ринку тільки підігріло дискусії, що існували і раніше, про те, хто є найбільш конкурентоспроможним в умовах інтеграції – глобальна організація, регіональні структури або сильні національні компанії, які чутко реагують на відмінності в уподобаннях і смаках споживачів на ринках різних європейських країн. Але яку б стратегію не обрала компанія, перед нею постає питання про те, як управляти цими складними організаціями, як від організації, яка розташована і діє в межах однієї країни, перейти до інтегрованих європейських мереж.

Аналіз сучасного стану світового бізнесу показує, що за прибутковістю і конкурентоспроможністю європейські компанії відстають від світових лідерів. Причини такого відставання полягають у їх національній роздробленості, дублювання функцій, недостатнє використання новітніх досягнень як в технології виробництва, так і у менеджменті. Багато аналітиків вважають, що важливим етапом в процесі глобалізації є формування сильних регіональних (в даному випадку європейських) компаній.

Інтеграцію організацій в такі регіональні блоки легше спланувати, ніж здійснити. Але інтеграція - це не просто зміна організаційної схеми компанії на папері. Крім того, така інтеграція обходиться компаніям недешево. Багато компаній, зробивши спробу централізувати свої функції в європейському масштабі, були змушені знову повернутися до попередніх національних схем діяльності. Питання тут в тому, як управляти процесом інтеграції. І приклад компанії Procter&Gamble може багато чого пояснити в цьому питанні.

Компанія P&G прийшла на європейський ринок у 1932 р., коли придбала спочатку одну фірму у Великій Британії, а в середині 50-х рр. поширила свою діяльність й на континентальну Європу. В ті роки кожний філіал компанії в точності копіював американську материнську організацію, повторюючи всі функції. Менеджери національних філіалів повинні були

адаптувати затверджені продукти компанії для місцевого ринку, використовуючи систему управління торговими марками P&G для досягнення лідируючого положення на даному ринку.

У 60-х рр., коли єдиний європейський ринок тільки почав формуватися, P&G мала свої філіали в кожній європейській країні. В той час національні особливості кожного ринку були занадто важливі для діяльності компанії через те, що поїздки по Європі були обмежені, а телебачення ще не згладило регіональні особливості. Тому P&G продовжувала адаптувати американські продукти, технології та стратегію до місцевих ринків. Європейський офіс компанії займався виключно відстеженням торгових марок P&G в Європі.

В 70-ті рр., незважаючи на успіхи, яких компанія досягла на всіх західноєвропейських ринках, політичні зміни, що відбувалися, заставили її замислитися про необхідність більшої регіональної координації. Нафтова криза 1974 р. загострила ситуацію більш жорсткими фінансовими обмеженнями, бо компанія використовувала різні нафтопродукти у своєму виробництві. Компанія створила Європейський Технічний Центр, завданням якого була розробка загальних програм розвитку. При цьому всі місцеві філіали зберегли свої науково-дослідні відділи, у Великій Британії продовжував діяти технічний центр в Ньюкаслі. Ця перша спроба була невдалою, розроблені центром програми викликали критику місцевих відділень компанії. Скоро довелося повернутися до попередньої схеми роботи. З того часу компанія більше не намагалася силою примусити місцевих менеджерів до співробітництва. Замість цього ставка була зроблена на добровільну інтеграцію, яка реалізовувалася шляхом створення проектних команд, які створили в компанії матричну структуру управління. Першим на шлях європейської інтеграції встав відділ досліджень і розвитку компанії. Спільні загальноєвропейські програми розроблялись для цілої низки продуктів, але разом з тим працівники відділу працювали у місцевих філіалах й були підпорядковані місцевим менеджерам, які виплачували їм зарплату.

На початку 80-х рр. до процесу інтеграції підключився відділ маркетингу. Європейські команди представників різних національних філіалів розробляли загальні програми для конкретних торговельних марок. Такі програми потім ратифікувалися місцевими філіалами, які несли відповідність за реалізацію програми на місцевому ринку і сплачували зарплату своїм учасникам європейської команди.

Ці європейські проектні команди, які створили матричну організаційну структуру, були проміжним етапом на шляху до більш формальної інтеграції компанії. Один з менеджерів компанії пригадував, як нелегко було йому працювати. Менеджер європейської команди чекав, що він зможе залучити генерального директора місцевого філіалу на свій бік, але той вимагав від нього триматися подалі від «безглуздих» ідей європейців. Працівників, яким вдалося спрацюватися в таких європейських проектних командах, зазвичай переводили на різні посади, але вони продовжували працювати в проектах, тим самим реалізуючи ідею інтеграції на новій посаді.

Наступним кроком була поступова централізація деяких функцій компанії, за які тепер відповідали не місцеві менеджери, а європейські

представники. Так трапилося з дослідженнями і розвитком у 1977 р., а до 1989р. централізація всіх функцій компанії була в цілому завершена.

В маркетингу як і раніше орієнтувалися на місцевий ринок, але від географічного принципу управління перейшли до управління продуктом. В середині 80-х рр. в Європі було три вищих регіональних менеджери, кожний з яких одночасно відповідав за певні продукти. В 1985 р. у кожного такого керівника з'явилися підпорядковані менеджери торгових марок (бренд-менеджери).

В результаті цих процесів генеральні директори національних філіалів компанії поступово втратили багато функцій, і натомість зосередилися на зв'язках з місцевою владою, а також на збуті товарів компанії на даному ринку.

Процес інтеграції в компанії Procter&Gamble зараз вбачається закономірним і логічним, а в свій час кожна зміна викликала сумніви і бурхливі суперечки. Те, що, незважаючи на ці сумніви і суперечки, процес успішно розвивався, підтверджує, що він відображував об'єктивну європейську тенденцію, яку своєчасно помітила і використала компанія. В результаті були розроблені та успішно реалізовано кілька програм створення європейських продуктів, найбільш відомими з яких є «Памперси» (1985р.) та «Аріель Ультра» (1989р.).

Запитання до кейсу:

1) Використовуючи історію інтеграції компанії P&G, яка тривала два десятиріччя, визначте, які чинники слід враховувати під час вибору темпів інтеграції. В яких випадках ефективною є «шокова терапія», а в яких поступовий і повільний розвиток?

2) В яких напрямках йшла інтеграція в компанії P&G? Які ще напрямки інтеграції можливі?

3) Як вплинули інтеграційні процеси в Європі на поведінку компаній на ринку?

Завдання 1

Стратегія розширення Європейського Союзу передбачає надання фінансової підтримки країнам-аплікантам на вступ до даного інтеграційного блоку. Обсяги такого фінансування становлять на сьогодні близько 40 млрд. євро на період 2000-2006 рр. (рис. 1).

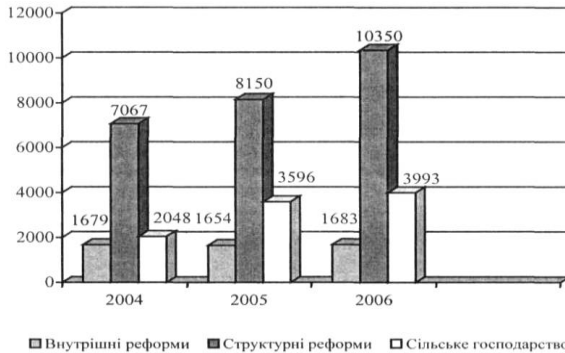

Рисунок 1 – Витрати ЄС на розширення

Ця стратегія здійснюватиметься через два нові інструменти, запропоновані Європейською Комісією у «Програмі 2000», та через програму PHARE, яка зосереджується на підтримці пріоритетів інституційної розбудови та інвестування. Перший пріоритет передбачає допомогу в розвитку інституційного та адміністративного механізму, людських ресурсів та адміністративних навичок, 30 % коштів PHARE спрямовується на виконання вимог політичного критерію вступу.

1) Визначте динаміку загальних витрат Європейського Союзу на розширення їх відповідних статей (внутрішні реформи, структурні реформи та сільське господарство) за останні три роки.

2) Обчисліть питому частку витрат ЄС на розширення за кожним напрямом та обґрунтуйте їх різноспрямовану динаміку.

3) На підставі яких критеріїв здійснюється фінансування національних економік країн – нових членів ЄС за даними напрямками?

Контрольні питання для перевірки знань

1. Охарактеризуйте зміст поняття «міжнародна економічна інтеграція».

2. Які процеси відбиває глобалізація світової економіки?

3. Що таке регіоналізація?

4. Назвіть та охарактеризуйте основні рівні міжнародної економічної інтеграції.

5. Охарактеризуйте погляди на процеси міжнародної інтеграції представників ринкової школи інтеграції.

6. У чому зміст теоретичних концепцій структурної школи міжнародної інтеграції?

7. Розкрийте особливості поглядів на процеси міжнародної інтеграції представників неокейнсіанського напрямку теорій міжнародної інтеграції.

8. Охарактеризуйте відмінності між класичною теорією федералізму та неофедералізмом.

9. У чому сутність інтеграційної концепції функціоналізму?

10. Назвіть економічні та соціально-психологічні умови формування інтегрованого співтовариства у комунікаційній теорії.

11. Охарактеризуйте основні рівні міжнародної економічної інтеграції.

12. Що таке зона вільної торгівлі?

13. Дайте визначення поняттю митний союз.

14. У чому відмінність спільного ринку та економічного й валютного союзу?

15. Охарактеризуйте історію становлення, сучасний стан та перспективи розвитку ЄС.

16. Коли було створено і які держави входять у регіональний союз НАФТА?

17. Наведіть загальну характеристику об'єднання МЕРКОСУР.

18. В чому особливості об'єднань АСЕАН та АТЕС?

19. Охарактеризуйте особливості та перспективи розвитку СНД?

20. Назвіть внутрішні проблеми, що перешкоджають більш швидкій інтеграції України у ЄС.

Тема 20

Європейська економічна інтеграція

Плани семінарських занять:

1. Історія виникнення ЄС
2. Етапи створення Європейського Союзу
3. Структура та етапи розширення ЄС
4. Цілі та принципи функціонування Європейського Союзу
5. Інституціональна структура ЄС
6. Зовнішні відносини ЄС
7. Зовнішня політика ЄС

Навчальні завдання:

- вивчити історію виникнення ЄС;
- розглянути етапи створення Європейського Союзу;
- визначити структуру та етапи розширення ЄС;
- з'ясувати цілі та принципи функціонування Європейського Союзу;
- вивчити інституціональну структуру ЄС;
- розглянути основні напрями зовнішніх відносин ЄС;

- визначити особливості зовнішньої політики ЄС.

Форми контролю:

- 1) розбір конкретних ситуацій;
- 2) тестування;
- 3) усне чи письмове опитування;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Питання для обговорення

1. Які умови та цілі існували на початку процесу європейської інтеграції? Чи зберігають зараз свою актуальність чинники, які впливали на розгортання процесу європейської інтеграції відразу після закінчення II Світової війни?

2. Обговоріть з урахуванням мети Європейського Союзу – створення спільного ринку – можливі напрямки розвитку екологічної політики ЄС (транскордонне забруднення навколишнього середовища, виникнення торгових перешкод, пов'язаних із запровадженням екологічних стандартів).

3. Чи не потерпає свобода дій та суверенні права окремих країн-членів ЄС від інтеграційних процесів? Чи не страждають малі країни від диктату великих країн-членів ЄС?

4. Порівняйте відповідні інституції Європейського Союзу та будь-якої федеральної держави (наприклад, Росії чи України).

5. Чи заважає міжнародна конкуренція добрим партнерським стосункам ЄС з іншими країнами світу? Відповідь обґрунтуйте.

Ситуаційне завдання 1

«Європейська політика сусідства»

Європейська політика сусідства (ЄПС) являє собою новий підхід Європейського Союзу до сусідніх країн з метою зміцнення відносин між ЄС і країнами-сусідами ЄС та співробітництва по створенню зони безпеки й добробуту, «кільця дружніх країн» на кордонах Європейського Союзу. Проте Європейська політика сусідства не надає країнам-партнерам перспективи приєднання до Європейського Союзу, лише пропонує привілейовані відносини з ЄС і сприяння в досягненні цілей у різних сферах співробітництва.

ЄПС адресована нинішнім сусідам ЄС, а також тим, хто став ближче до ЄС у результаті розширення. В сферу Європейської політики сусідства включені такі країни: у Східній Європі – Україна, Білорусь і Молдова; на Південному Кавказі – Вірменія, Азербайджан і Грузія; у Середземноморському регіоні – Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Марокко, Сирія, Туніс, а також Палестинська Автономія. Стратегічне

партнерство ЄС з Російською Федерацією здійснюється шляхом створення чотирьох загальних просторів відповідно до рішень Санкт-Петербурзького саміту 2003 р.

Для кожного партнера розроблений індивідуалізований план дій, де визначений шлях уперед на наступні 3-5 років. ЄПС також покликано надати країнам-сусідам ЄС можливість більш тісного співробітництва з ЄС в області політики, безпеки, економіки й культури. Плани Дій містять ряд пріоритетних цілей, виконання яких є найважливішим елементом відносин ЄС із партнерами:

- політичний діалог – припускає питання зовнішньої політики й політики безпеки, включаючи регіональні й міжнародні питання, запобігання конфліктів і врегулювання криз, а також загальні загрози безпеки (тероризм, поширення зброї масового знищення, незаконний експорт наркотиків і зброї, регіональні конфлікти, тощо);

- політика економічного й соціального розвитку – припускає наявність просунутих преференційних торговельних відносин і розширення фінансової й технічної допомоги; надання перспектив виходу на внутрішній ринок ЄС на основі зближення нормативно-правової бази, участі в ряді програм ЄС і поліпшення комунікацій і фізичної інфраструктури, що зв'язує їх з ЄС;

- торгівля – передбачає значніше відкриття європейського ринку відповідно до принципів СОТ і стандартів ЄС;

- юстиція та внутрішні справи – передбачає співробітництво в галузі міграції, надання притулку, візової політики, заходи щодо боротьби з глобальними загрозами безпеки, відмиванням грошей, а також фінансовими й економічними злочинами; здійсненні конкретних кроків по зміцненню судової системи й розширенню співробітництва між поліцейськими й судовими органами, у тому числі в області сімейного права, та співробітництво між Європолом і Євроюстом.

Відправною крапкою Планів дій є загальний набір питань, які відповідають цілям ЄПС та залежать від конкретних обставин: географічного місця розташування країни; політичної й економічної ситуації; відносини з Європейським Союзом і сусідніми країнами; програм реформ (у відповідних випадках) тощо.

Плани Дій спираються на взаємну прихильність загальним цінностям ЄС в області верховенства закону, належного управління, дотримання прав людини, включаючи права меншин, розвитку добросусідських відносин і принципах ринкової економіки й сталого розвитку. Передбачається також, що країни-партнери беруть на себе зобов'язання у відношенні деяких найважливіших аспектів зовнішньої діяльності ЄС, включаючи, зокрема, глобальні загрози безпеки, дотримання норм міжнародного права й зусилля з розв'язання конфліктів. Наступним кроком можуть стати переговори з укладення нових привілейованих договорів, - Європейських Угод про Сусідство, які можуть замінити нинішнє покоління двосторонніх угод після виконання індивідуалізованих планів дій.

Питання до кейсу:

1. В чому полягає головна мета Європейська політика сусідства?
2. Охарактеризуйте сфери співробітництва, визначені ЄПС в індивідуалізованих планах дій.
3. Чи надає ЄПС країнам-партнерам перспективу приєднання до ЄС?

Ситуаційне завдання 2 ***«Перегляд Європейської політики сусідства як вікно можливостей для «Східного партнерства»***

Прагнучи до всебічної активізації відносин із сусідніми країнами, в яких тривають системні перетворення, влітку 2010 р. ЄС почав стратегічний перегляд Європейської політики сусідства (ЄПС), який дозволив оновити підходи ЄС до своїх партнерів – як південних, так і східних. До роботи Євросоюзу уперше залучив країни-партнери. Результати дискусії знайшли своє відбиття в Комунікації «Нова відповідь мінливому сусідству», оприлюдненої 25 травня 2011р., яка була схвалена міністрами закордонних справ ЄС у своїх висновках від 20 червня 2011 р.

Новий підхід ЄС до сусідів базується на принципах взаємної відповідальності й загальної прихильності універсальним цінностям волі, демократії, поваги до прав людини, основним свободам і верховенству права, яких дотримуються всі держави-члени Євросоюзу. Для східних партнерів особливо важливо, що перегляд ЄПС закріпив право кожного з них обирати підтримку й стратегічний напрям розвитку своїх відносин з ЄС. Разом із загальними цінностями, що лежать в основі відносин ЄС із усіма партнерами, країни-партнери самостійно будуть визначати кінцевий результат цих відносин – залишатися партнерами або домагатися в перспективі стати членами ЄС. Поряд із принципом спільної власності принцип диференціації залишається однією з визначальних рис оновленої ЄПС. Партнерство, засноване на цих принципах, буде доповнювати зусилля країн, які мають намір і здатні просуватися далі на шляху більш тісної політичної асоціації й усе більш глибокої економічної інтеграції у внутрішній ринок ЄС.

Актуальним завданням є сприяння з боку ЄС прискоренню економічного розвитку країн-партнерів як східного, так і південного виміру ЄПС. ЄС визнає необхідність підсилити підтримку партнерів, що стали на шлях розвитку стійкої демократії, яка буде залежати від прогресу на шляху реформ, тобто підтримка буде надаватися відповідно потребам кожного партнера, що має намір проводити реформи й ефективно співробітничати з ЄС на всіх можливих напрямках, і може бути зупинена у випадку відмови від реформ. Цей підхід лежить в основі принципу «більше за більше», згідно з яким практична допомога ЄС сусіднім державам буде визначатися не географічним положенням, а винятково прогресом у проведенні реформ. Це створить умови для чесної конкуренції, при яких свідомий вибір на користь політичних, економічних і соціальних реформ буде сприяти досягненню стратегічних цілей обох сторін – як ЄС, так і країн-партнерів.

Що стосується «Східного партнерства», слід виділити дві головні ідеї, які наповнюють змістом це вікно можливостей.

1. «Східне партнерство» покликано сприяти формуванню політичної асоціації й поглибленню економічної інтеграції між Європейським Союзом і державами-партнерами. Політика «Східного партнерства» буде підтримувати політичні й соціально-економічні реформи в країнах-партнерах, сприяючи їх зближенню з ЄС. ЄС продовжує сприяти економічній інтеграції створенням поглиблених і всеосяжних зон вільної торгівлі зі своїми партнерами. На цьому шляху спереду йде Україна, яка разом з ЄС планує завершити переговори щодо Угоди про асоціацію між Україною і ЄС, включаючи поглиблену й всеосяжну зону вільної торгівлі до кінця 2012 р.

2. «Східне партнерство» буде заохочувати вільне пересування громадян країн-партнерів, укладаючи угоди про спрощення візового режиму й реадмісії. Крім того, ЄС, відповідно до глобальних підходів до міграції, має намір поступово просуватися в напрямку повної візової лібералізації для окремих країн-партнерів. Цей процес буде здійснюватися на індивідуальній основі, за умови забезпечення вимог безпеки й належного рівня організації пересування громадян. Вагому підтримку партнерам у проведенні реформ може дати участь у програмах і агентствах ЄС. У цьому контексті Україна недавно зробила значний крок уперед, підписавши Протокол, який дозволить їй брати участь у програмах ЄС. Було погоджено, що Україна і ЄС підсилять взаємовигідне партнерство в енергетичній сфері. Також досягнуто згоди щодо важливості подальшої інтеграції енергетичних ринків, у тому числі шляхом повного виконання українською стороною зобов'язань у рамках членства в Європейському енергетичному співтоваристві. Важливим завданням «Східного партнерства» є посилення багатобічного виміру співробітництва. Багатобічні платформи допоможуть наблизити правову й регуляторну базу до законодавства ЄС, зокрема шляхом обміну досвідом. Робоча програма платформ буде регулярно переглядатися для належного реагування на потреби країн-партнерів.

В оновленій ЄПС передбачене зростання ролі й рівня залучення громадянського суспільства держав-партнерів до проведення реформ. Форум громадянського суспільства «Східного партнерства» і його Національні платформи зіграють важливу роль у просуванні загальних цінностей, отже, їхнє залучення до співробітництва в рамках «Східного партнерства» повинне бути посилене. Для підтримки й консолідації громадянського суспільства в державах, що є партнерами, також планується створити Фонд громадянського суспільства (Civil Society Facility) і Європейський фонд за демократію (European Endowment for Democracy). Пропозиції щодо значного збільшення фінансових ресурсів для держав-партнерів ЄПС були включені Європейською комісією в проєкт багаторічної фінансової перспективи ЄС на 2014-2020 рр. Отже, наполеглива робота й успішність реформ залишаються питанням загальної відповідальності держав-партнерів і ЄС.

Питання до кейсу:

1. Охарактеризуйте сутність та доцільність стратегічного перегляду Європейської політики сусідства.

2. Які основні ідеї «Східного партнерства»?

3. Яке значення має залучення громадянського суспільства держав-партнерів до проведення реформ?

Контрольні питання для перевірки знань

1. Назвіть основні етапи розвитку економічної інтеграції.
2. Де, коли і з якою метою були підписані Маастрихтський та Амстердамський договір?
3. Визначте етапи формування Європейського Союзу.
4. Скільки країн і які є членами Європейського Союзу?
5. Що мається на увазі під поняттям «Європейський Союз»?
6. Які зовнішні атрибути має Європейський Союз ?
7. Яка відмінність між Європейським Економічним Співтовариством та Європейським Союзом?
8. Які зміни внесено до структури ЄС Лісабонським договором?
9. Назвіть основні інституції Європейського Союзу.
10. Визначить компетенції основних інституцій ЄС.
11. Вкажіть джерела формування бюджету ЄС.
12. Чому країни Центральної та Східної Європи поставили собі за мету вступити до ЄС?
13. Проаналізуйте основні цілі спільної політики з питань безпеки та зовнішніх відносин.
14. Назвіть особливості формування зовнішніх відносин ЄС з країнами світу.

Тема 21

Глобалізація та економічний розвиток

Плани семінарських занять:

1. Особливості глобалізації економічного розвитку
2. Глобальна економіка та її визначення
3. Рівні протікання глобальних процесів в економіці
4. Структуризація глобалізаційного процесу
5. Нові кількісні і якісні характеристики світового ринкового господарства, обумовлені глобалізаційними процесами
6. Внутрішні суперечливості процесу глобалізації
7. Визначення глобальних проблем
8. Характерні ознаки виникнення глобальних проблем
9. Основні групи виникнення глобальних проблем
10. Особливості глобальної проблеми збереження миру
11. Виникнення екологічної глобальної проблеми
12. Особливості глобальної проблема забезпечення людства сировиною та енергією

13. Глобальна проблема освоєння Світового океану
14. Глобальна проблема економічної відсталості окремих країн
15. Особливості проблеми країн, що переходять від командно-адміністративної системи до ринкової
16. Значення проблеми конверсії військового виробництва, демілітаризація економіки країн, мирної співпраці між ними

Навчальні завдання:

- дати визначення процесу глобалізації;
- з'ясувати особливості глобалізації економічного розвитку;
- визначити поняття «глобальна економіка»;
- розглянути рівні протікання глобальних процесів у світовій економіці;
- дослідити структуру глобалізаційного процесу;
- вивчити нові кількісні і якісні характеристики світового ринкового господарства, обумовлені глобалізаційними процесами;
- визначити внутрішні суперечливості процесу глобалізації;
- вивчити теорії глобалізації;
- дати визначення глобальних проблем;
- охарактеризувати основні групи глобальних проблем сучасності та механізми їх вирішення;
- дослідити процес становлення і розвитку глобальної інфраструктури виробництва світової економіки.

Форми контролю:

- 1) розбір конкретних ситуацій;
- 2) тестування;
- 3) усне чи письмове опитування;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Питання для обговорення

1. На думку Джагдіша Бхагваті, спеціального радника ГАТТ/СОТ і спеціального радника ООН з питань глобалізації, директора американського Національного бюро економічних досліджень: «Глобалізація – це процес позитивний, але позитивний не на сто відсотків. Інколи глобалізація шкодить, і в таких випадках в цей процес потрібне втручання для зменшення впливу негативних факторів слід створювати інститути і проводити відповідну політику. Проте сумарні економічні вигоди від глобалізації переважають негативні, і якщо будуть розроблені ефективні механізми їх компенсації, то

глобалізація викликати менше критики». У яких випадках глобалізація несе негативні наслідки?

2. Які міжнародні інститути займаються пом'якшенням і подоланням негативних наслідків глобалізації? Як глобалізація впливає на формування економічної стратегії окремих економічних агентів?

3. Які на ваш погляд проблеми є найнебезпечніші для людства? Як пояснити твердження, що глобальні проблеми людства є наслідком протистояння?

Ситуаційне завдання 1 **«Глобалізація та європейські виробники електрообутових товарів»**

Уважно прочитайте текст кейсу та надайте відповідь на запитання.

В 80-ті та 90-ті рр. спостерігалася значна глобалізація світової економіки. Але не всі галузі економіки рівною мірою приймали участь у процесі глобалізації. В промисловому секторі європейської економіки, деякі галузі, наприклад, машинобудування, як і раніше залишається галуззю, яка складається з великої кількості різних за розміром компаній. В секторі послуг також присутнє збереження великої кількості національних особливостей.

Виникають питання, чи обов'язково впливає глобалізація на всі галузі, як компанії мають реагувати на такий вплив, чи потрібно компаніям зберігати національні стратегії або розробляти глобальні? Дослідження, яке було проведене на прикладі європейської галузі електрообутових товарів, допоможе відповісти на деякі питання.

Дослідники поділили всі компанії-виробники на ринку електрообутових товарів на три групи:

1. Національні гравці (виробничі потужності знаходяться в своїй країні, 90% продукції продається на місцевому ринку).

2. Експортери (виробничі потужності знаходяться в своїй країні, але більше 30% продукції продається на закордонних ринках). До таких компаній належать Bosch-Siemens, AEG, Merloni.

3. Глобальні гравці (фірми, які виробляють та реалізують продукцію у різних країнах - Electrolux, Philips, Whirlpool).

Поведінка споживачів в різних європейських країнах відрізняється одна від одної. Наприклад, французи надають перевагу пральним машинам з вертикальним завантаженням, а британці з фронтальним, німці обирають машини з високою швидкістю віджимання, а італійці - з низькою. Утворення єдиного європейського ринку сприяє формуванню єдиного «пан-європейського» стилю життя. Уніфікація технічних вимог і стандартів дозволяє виробникам досягати більшої стандартизації товарів, що в свою чергу сприяє формуванню більш однорідних смаків і вимог споживачів.

Роздрібна торгівля представлена в різних європейських країнах своїми гравцями, але створення єдиного ринку призводить до консолідації роздрібних компаній, їх збільшення. В результаті цілої низки злиттів або утворення

стратегічних альянсів формуються «пан-європейські» роздрібні мережі. Це дозволяє їм не тільки купувати товари у виробників у всьому світі, але й істотно оптимізувати запаси, покращувати обслуговування споживачів.

Сучасні гнучкі технології виробництва дозволяють компаніям випускати різні моделі товарів на одній базовій платформі, які відповідають місцевим уподобанням, без істотного збільшення витрат виробництва.

Зміни в конкурентному середовищі галузі (концентрація або міжнародні злиття компаній, потреба в наявності більш складної інформації про стан ринку, зміни в технології і управлінні виробництвом) призвели до необхідності пріоритетного використання компаніями цієї галузі глобальних або хоча б регіональних (наприклад, пан-європейської) стратегій.

Дослідники вважають, що в майбутньому галузь буде контролюватися п'ятьма – шістьма гігантами, а всі малі та середні компанії будуть так чи інакше пов'язані з ними – ліцензійними угодами, франшизами, спільними підприємствами, стратегічними альянсами і т.п.

Запитання до кейсу:

1) Приймаючи до уваги загальну ситуацію в галузі, складіть прогноз розвитку для трьох груп компаній, які були наведені в ситуації.

2) Як впливають процеси інтеграції і консолідації на різні типи компаній, які представлені в галузі?

Завдання 1

У редакційній статті провідного аналітичного журналу Росії «Експерт» (2004, № 25, С. 13) запропоновано два сценарії розвитку світової економіки. Розгляньте обидва запропоновані сценарії і опишіть фактори зовнішнього середовища, які впливають на розвиток США і світової економіки. За допомогою яких механізмів можна впливати на розвиток світової економіки?

Сценарій перший: «Нова, глобальна економіка у загальних рисах побудована. Фундаментальні цінності цієї нової світосистеми поділяють всі основні учасники. В цій системі є явний військово-політичний, технологічний і фінансовий лідер – США. Є дві основні сфери, що забезпечують високу ефективність світового господарства – Китай з дешевим, швидко зростаючим промисловим виробництвом і попитом, і Індія як центр аутсорсингу в секторі послуг і як дослідницький центр. Світ в цілому більш-менш керований, і на нас чекають як мінімум ще двадцять п'ять років розвитку у відносно спокійній і благополучній обстановці».

Сценарій другий: «Сили Америки закінчуються. Ініційована Рейганом на початку 80-х рр. спроба змусити США витягнути самих себе за волосся з болота шляхом форсованої фінансової глобалізації і мілітаризації на межі провалу. Тенденцію до втрати Сполученими Штатами світової гегемонії, що чітко окреслилася в 70-х рр. протягом 80-90-х рр. ціною значних жертв вдалося приглушити, але не вдалося переламати. На США чекає доля всіх попередніх країн-гегемонів. Зростання Китаю, інтеграція Європи, виклики з боку міжнародних терористів, неможливість продовжувати жити у борг незабаром не залишать від Америки, якою ми її знаємо, каменя на камені».

Завдання 2

Однією з глобальних проблем людства є сировинно-енергетична, пов'язана, по-перше, з технічною неможливістю нелімітованого залучення паливно-сировинних ресурсів до процесу виробництва, по-друге, з екологічними рамками економічного зростання, промислової діяльності, кількості споживаної енергії, по-третє, з фізичним вичерпуванням природних ресурсів. У табл. 1 наведено дані, які характеризують динаміку і структуру споживання паливно-енергетичних ресурсів за різними групами країн протягом 1990-2020 рр.

Таблиця 1 – Динаміка і структура споживання паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР) протягом 1990-2020 рр., млн т у. п.

Рік	Споживання ПЕР, усього	Споживання нафти	Споживання газу	Споживання вугілля	Споживання атомної енергії	Споживання гідроенергії та інших відновлюваних джерел енергії
<i>Промислово розвинуті країни</i>						
1990	6575	2840	1260	1335	590	555
2000	7700	3275	1660	1345	746	670
2010	8640	3485	2140	1450	750	815
2020	9550	3810	2690	1480	670	900
<i>Країни, що розвиваються</i>						
1990	3140	1268	389	1155	40	288
2000	4560	2000	725	1330	70	435
2010	6775	2893	1295	1895	122	570
2020	8920	3497	2010	2490	183	740
<i>Країни з перехідною економікою</i>						
1990	2750
2000	1850
2010	2100
2020	2380
<i>США</i>						
1990	3025	1230	690	680	220	210
2000	3470	1325	815	800	295	255
2010	4000	1405	1030	940	275	290
2020	4460	1610	1340	985	220	305
<i>Китай</i>						
1990	970	164	18	741	0	47
2000	1218	322	37	763	6,0	90
2010	1720	480	107	945	28	160
2020	2705	745	235	1435	55	235
<i>Усього</i>						
1990	12 465	4860	2680	3240	735	950
2000	14 110	5700	3220	3070	920	1200
2010	17510	6855	4470	3690	985	1510
2020	20 850	7800	6070	4230	950	1800

Визначте частку країн та їх груп у загальному споживанні всіх видів паливно-енергетичних ресурсів. Обґрунтуйте шляхи та засоби розв'язання сировинно-енергетичної проблеми в регіональному аспекті. Які можливості для розв'язання даної проблеми з'являються в умовах глобалізації економічної системи?

Завдання 3

У Доповіді про розвиток людини 1994 р. вперше було сформульовано концепцію безпеки, яка виходила за рамки виключно військових проблем. При цьому зазначалося, що безпека людей, як глобальна проблема, має два аспекти: безпека від хронічних загроз (таких як голод, хвороби, переслідування) та захист від раптового руйнування моделей повсякденного життя. Що стосується насильницьких конфліктів, то вони підривають людську безпеку в обох площинах. Тому не випадково, що інститути міжнародної безпеки, які існують сьогодні, були сформовані як реакція на дві світові війни першої половини ХХ ст. і на загрози, пов'язані з «холодною війною». Насильницькі конфлікти призводять до низки очевидних і прямих втрат для людського розвитку. Втрата життя, поранення, інвалідність – ось це наслідки конфлікту. Інші втрати менш помітні і їх важче кількісно оцінити. Розпад системи забезпечення населення продуктами харчування, руйнування системи охорони здоров'я й освіти, втрачена вигода – ось аспекти конфлікту, які мають негативний вплив на людину. Такий самий негативний вплив справляють психічний стрес і травматизм. Стає зрозумілим, що безпосередні людські втрати – лише частина тієї ціни, яку країнам доводиться платити за конфлікти.

У табл. 2 подано дані, які характеризують динаміку загибелі людей від конфліктів у ХVI-ХХ ст.

Таблиця 2 – Динаміка людських втрат від конфліктів

Століття	Загибель у конфліктах, млн. чол.	Населення світу в середині століття, млн. чол.
XVI	1,6	493,3
XVII	6,1	579,1
XVIII	7,0	757,4
XIX	19,4	1172,9
XX	109,7	2519,5

Встановіть частку населення світу, що відбиває неприродні людські втрати, пов'язані з економічним розвитком. Які причини зумовлюють зростання конфліктів та суперечностей в умовах глобалізації і які можливі варіанти їх пом'якшення?

Контрольні питання для перевірки знань

1. Які основні причини формування глобалізаційних процесів?
2. Чим характеризується процес глобалізації на рівні окремої країни?
3. Які головні показники визначають ступінь інтегрованості економік різних держав у глобальну економіку?
4. Яким чином глобалізація пов'язана з регіоналізацією світового господарства?
5. У чому полягають негативні наслідки процесу глобалізації?

Тема 22

Інтеграція України у світову економіку

Плани семінарських занять:

1. Політико-правові передумови інтеграції
2. Економічні передумови інтеграції
3. Соціально-культурні передумови інтеграції
4. Формування інфраструктурних передумов інтеграції
5. Особливості України як потенційної учасниці міжнародних економічних угруповань
6. Чинники впливу на інтеграційну мотивацію та політику України
7. Шляхи інтеграція України у світове господарство
8. Внутрішньоекономічні фактори переходу України до розвинутої ринкової економіки
9. Негативні проблем пов'язані із структурою економіки України
10. Зовнішньоекономічні фактори інтеграції
11. Головна мета участі України в діяльності регіональних міждержавних об'єднань
12. Формування інтеграційних пріоритетів національної економіки
13. Регіональні інтереси України
14. Ключові напрямки зовнішньої політики України
15. Особливості Інтеграції України до Європейського Союзу
16. Особливості Причорноморського співробітництва України
17. Характеристика взаємини України та СНД

Навчальні завдання:

- визначити політико-правові, економічні, соціально-культурні та інфраструктурні передумови інтеграції України у світову економіку;
- з'ясувати передумови, особливості і фактори такої інтеграції;
- розглянути внутрішньоекономічні та зовнішньоекономічні чинники впливу на інтеграційну мотивацію та політику України;
- визначити особливості формування регіональних інтеграційних пріоритетів національної економіки;
- дослідити механізм участі України в діяльності регіональних міждержавних об'єднань;
- розглянути ключові напрямки зовнішньої політики України;
- з'ясувати пріоритети та основні напрями євроінтеграційної політики України;
- охарактеризувати процес інтеграції України до ЄС через транскордонне співробітництво;

- дослідити напрями співробітництва України зі східно-європейськими регіональними об'єднаннями.

Форми контролю:

- 1) розбір конкретних ситуацій;
- 2) тестування;
- 3) усне чи письмове опитування;
- 4) схематичне зображення матеріалу.

ПИТАННЯ І ЗАВДАННЯ

Питання для обговорення

1. Визначте спонукальні причини інтеграції України у світову економіку.
2. Яким чином інтеграція України в світову економіку значною мірою гальмується структурою виробництва?
3. Які існують аспекти стратегічної інтеграції України у світове господарство?
4. Що об'єднує інтеграційні процеси європейських країн з перехідною економікою та інтеграційні процеси України?
5. Чи могла і чи може Україна зробити технологічний ривок і увійти в «клуб» розвинених країн?

Ситуаційне завдання 1

«Європейська інтеграція може покращити рівень людського розвитку в Україні?»

Уважно прочитайте текст кейсу та надайте відповідь на запитання.

Від того як українські лідери та органи влади на всіх рівнях зможуть повною мірою використати можливості та вирішити завдання, пов'язані з впровадженням курсу європейської інтеграції, залежатимуть перспективи подальшого розвитку людського потенціалу в Україні. Якщо Києву вдасться виконати євроінтеграційні плани та взяти вимоги ЄС за основу рамкової моделі процесу впровадження життєво-необхідних реформ, Україна опиниться на короткій стежці до успіху і процвітання, маючи можливість досягти значного покращення умов життя, зменшення рівня бідності. Процес європейської інтеграції надає унікальний шанс належним чином покращити рівень людського розвитку в країні.

Про це говориться у новому національному Звіті з людського розвитку «Людський розвиток та європейський вибір України», який офіційно презентували Френсіс М. О'ДОННЕЛЛ, Координатор системи ООН та Постійний представник ПРООН в Україні, Григорій НЕМИРЯ, Віце-прем'єр-міністр України, Ієн БОУГ, Голова представництва Європейської комісії в

Україні та Єжі Осятинський, Міжнародний координатор колективу авторів Звіту. «Починаючи з 1995 р. Програма розвитку ООН в Україні за допомогою регулярних Звітів з людського розвитку постійно привертала увагу політиків та громадськості до викликів, перед якими стоїть країна у сфері соціального та економічного розвитку. Національні Звіти пропонували погляд у довгостроковій перспективі, аналіз ситуації в країні та стратегій посилення людського розвитку. Мета написання цих звітів полягає у тому, щоб консолідувати дані про людський розвиток у країні, впливати на національну політику та мобілізувати різні групи суспільства», - сказав пан О'Доннелл.

З часу, коли був опублікований останній національний звіт ПРООН «Сила децентралізації» у 2003 р., Україна пройшла через період важливих політичних та економічних перетворень: зміцнилась демократія та триває перехід до повноцінної ринкової економіки. Віце-прем'єр міністр України Григорій Немиря схвально поставився до презентації нового національного Звіту ПРООН та висловив задоволення, що увагу авторів привернули такі теми як людський розвиток та європейська інтеграція України. «В цьому контексті ми цілком підтримуємо ідею, що європейська інтеграція - це не суто пріоритет зовнішньої політики, але, перш за все, - це план дій задля проведення внутрішніх реформ. Я переконаний, що якщо ми хочемо досягти успіху в забезпеченні людського розвитку, то ми маємо використовувати всі можливі інструменти. В нашому випадку, європейська інтеграція є чи не найефективнішим інструментом» - додав він.

Втім, незважаючи на такі значні досягнення, попереду ще багато викликів, які потребують вчасної відповіді від громадянського суспільства та органів влади на всіх рівнях, говорять автори Звіту. Слід зауважити, що свого часу було проголошено багато ініціатив, однак прогрес у впровадженні життєво-необхідних реформ з метою сприяння людському розвитку малопомітний.

Згідно з даними останнього глобального Звіту ПРООН з людського розвитку Україна за рівнем розвитку посідає 76 місце із 177 країн та вважається країною з середнім рівнем людського розвитку. Звіт виявив, що за більшістю показників Україна значно відстає від усіх країн-членів Європейського Союзу, у тому числі від своїх найближчих сусідів, а саме Угорщини (посідає 36 місце), Польщі (37 місце), Словаччини (42 місце), Болгарії (53 місце) та Румунії (60 місце), які нещодавно приєдналися до ЄС.

Враховуючи те, що Україна проголосила та неодноразово підтверджує, що її головною зовнішньополітичною метою є вступ до ЄС, автори Звіту «Людський розвиток та європейський вибір України» аналізують те, як політика спрямована на європейську інтеграцію може значним чином посилити людський розвиток та який зиск може отримати країна від виконання євроінтеграційної політики. Виступаючи на презентації, Професор Осятинський сказав, що метою Звіту було дослідити зв'язок між двома широкими стратегіями та їх програмами, порівнюючи їх власні системи цілей, завдань та способів моніторингу, та виявити, чи є вони сумісними, а якщо є, то яких наслідків слід очікувати від їх впровадження.

Автори Звіту переконують, що прагнення європейської інтеграції, яке часто називають «Європейським вибором», не є суто процесом геополітичного вибору, але, крім того, воно становить насамперед процес людського розвитку, що має безпосередній вплив на життя та добробут людей. Звіт пояснює, що концепція людського розвитку заснованого на інтересах людей, є дуже подібною до процесу європейської інтеграції, стосовно виконання окремих вимог та запровадження окремих стандартів.

Разом з тим, обидві концепції ведуть до покращення людського життя. Сучасні тенденції у зміні тривалості життя серед населення країн-членів ЄС, з одного боку, та населення України та СНД, з іншого боку, надають найкращий доказ впливу практичного втілення стратегії європейської інтеграції на людський розвиток. Наприклад, з того часу як Латвія, Литва та Естонія взяли курс на євро інтеграцію, тривалість життя підвищилась відповідно з 69.14 та 70.64 та 69.79 років (станом на 1991 р.) до 71.06 та 71.33 та 72.89 років (станом на 2005 рік). Тим часом тривалість життя в Україні зменшилася з 69.68 років у 1991 до 67.3 років у 2005 р. Як результат, Звіт доводить, що з точки зору економічного, соціального та інституціонального середовища необхідного для заохочення довготривалого сталого людського розвитку, цілі цих двох концепцій повністю співпадають. Ефективна реалізація країною політики європейської інтеграції значно сприяє досягненню більш високих стандартів життя та створенню безпечнішого середовища для людського розвитку. Звіт зазначає, що європейська інтеграція є складним процесом та містить в собі реалізацію далекосяжних політичних, економічних та соціальних реформ, які необхідні не лише задля досягнення Україною стратегічних цілей приєднання до ЄС, але й також, що більш важливо, для визначення принципів та основ подальшого розвитку країни взагалі. Варто зазначити, що в громадських опитуваннях, результати яких наводяться в Звіті, усі українські респонденти демонструють надання чіткої переваги європейським цінностям та європейським механізмам соціальної організації.

Разом з тим, розуміння європейських цінностей, складних механізмів та функцій ЄС, а також переваг і втрат від європейської інтеграції все ще досить обмежене в українському суспільстві. У більшості випадків ЄС розглядається з політичної точки зору, у той час як його природа, як складного економічного та соціального механізму, часто нехтується та недооцінюється. Те саме стосується необхідності поліпшення рівня поінформованості громадськості щодо можливих викликів для України в майбутньому. Маючи краще розуміння цих понять допоможе кожному громадянину приймати активнішу участь у спостереженні за втіленням євроінтеграційної політики держави. Звіт наголошує на необхідності підтримки більш глибокої економічної інтеграції та запровадження регуляторних норм та правил ЄС в рамках існуючої програми Європейської політики добросусідства.

У Звіті зазначається, що для того щоб покращити умови життя та поліпшити показники індексу розвитку людського потенціалу, послуги з охорони здоров'я, доступ до освіти та комунальні послуги мають бути покращені. Автори Звіту закликають до повної реалізації адміністративної реформи та децентралізації влади від центру до областей та районів, а також

до створення сильних структур органів самоврядування, таким чином дозволяючи краще надання послуг та більш справедливе розподілення надбавь економічного розвитку. Все це зробить внесок у досягнення цілей людського розвитку, оскільки товари широкого вжитку та послуги повинні надаватися органами влади безпосередньо на місцевості, де люди живуть та працюють.

Доступність фінансових та інших ресурсів на місцевому рівні є надзвичайно важливою умовою для досягнення цілей та завдань людського розвитку, Цілей розвитку тисячоліття в Україні та справедливої соціальної політики, зазначається у Звіті. Також, Звіт аналізує досвід нових країн-членів ЄС та наголошує, що переваги членства в ЄС набагато переважають ціну здобуття цього членства. Договори про вільну торгівлю з ЄС створюють величезну мотивацію до росту торгівлі. Але оскільки договори про вільну торгівлю ЄС, зазвичай, не поширюються на усі сільськогосподарські продукти, важливою ціллю для України має бути досягнення якомога ширшого доступу до європейського аграрного ринку - особливо тому, що це надасть чіткі переваги споживачам Європейського Союзу.

Відкритий доступ до європейських ринків, скоріш за все, сприятиме значному припливу прямих закордонних інвестицій до України, за умови, якщо інвестори будуть впевнені у передбачуваності політики та верховенстві закону. Довіра іноземних інвесторів може бути отримана, якщо всі виконавчі сили в Україні демонструватимуть свою здатність постійно втілювати європейські стандарти, що відносяться до подальшого розвитку ринкової економіки та народної демократії, переконують автори Звіту.

Вище Прем'єр-Міністр Немиря також поінформував про початок переговорів щодо всебічної вільної торгівлі між ЄС та Україною в лютому цього року. Він заявив, що «одразу було досить важко побачити зв'язок між проблемами торгівлі та людським розвитком. Але насправді вільна торгівля означає запровадження механізмів ефективного державного управління, рівних та прозорих умов для бізнесу, забезпечення кращої якості та дешевших продуктів та послуг для споживачів. Це створить міцну основу для людського розвитку».

Запитання до кейсу:

- 1) Що входить в поняття людський розвиток?
- 2) Чи вплинуло приєднання Угорщини, Польщі, Словаччини, Болгарії та Румунії на людський розвиток, які згідно звітів посідають наступні місця в рейтингу країн з найефективнішим людським розвитком Угорщина посідає 36 місце, Польща - 37 місце, Словаччина - 42 місце, Болгарія - 53 місце та Румунія 60 - місце?
- 3) Чи можна вважати 76 місце України в рейтингу країн з найефективнішим людським розвитком наслідком неефективного втілення політики щодо інтеграції в Європейський Союз?

Контрольні питання для перевірки знань

1. Визначте пріоритетні напрями інтеграції України у світову економіку.
2. Відокремте внутрішньо- і зовнішньоекономічні чинники, що формуються в системі передумов, особливостей і шляхів інтеграції України у світову економіку.
3. Які є економічні, соціально-економічні, політико-правові та інфраструктурні передумови інтеграції України?
3. Визначте напрями співробітництва України з ЄС.
4. Які договірно-правових і політичних засади співробітництва України з ЄС
5. У чому зміст стратегії транскордонного співробітництва України з ЄС.
6. Особливості співробітництва України з країнами ЧЕС.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова:

1. Міжнародна економіка. У 2-х частинах. Ч. I. Світова система господарювання: навч. посібник / Т.В. Андросова [та ін.]. – Харків: «Видавництво «Форт», 2013. – 287 с.
2. Міжнародна економіка. У 2-х частинах Ч. II: Форми міжнародного економічного співробітництва: навч. посібник / Т.В. Андросова [та ін.]. – Харків : «Видавництво «Форт», 2013. – 328 с.
3. Міжнародна економіка: курс лекцій / С.В. Гютюнникова, Л.О. Мельнік, В.О. Козуб, Л.Л. Носач. – Х.: ХДУХТ, 2010. – 396 с.

Додаткова:

4. Козак Ю.Г., Лебедева С.Н. Международная экономика: учебное пособие. – Мн.: Изд-во Гревцова, 2011. – 368 с.
5. Колесов В.П., Кулаков М.В. Международная экономика: Учебник. – М.: Инфра-М, 2011., Серия: Учебники экономического факультета МГУ им. М.В. Ломоносова.
6. Козак Ю.Г., Макогон Ю.В., Логвинова Н.С., Барановська М.І., Москвіченко О.М., Захарченко О.В. Кредитно-модульний курс з міжнародної економіки: Навч. пос. – Київ: Центр учбової літератури, 2008. – 296 с.

7. Козак Ю.Г., Логвинова Н.С., Ковалевський В.В. та ін. Міжнародна економіка: Навч. посібник. Видання 2-ге перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 1118 с.

8. Киреев А.П. Международная экономика. В 2-х частях. Ч. 1. Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства. Учебное пособие для вузов. – М.: Междунар. отношения, 2000. – 416 с. Ч. 2. Международная макроэкономика: закономерности функционирования открытых национальных экономик в условиях глобализации. Учебное пособие для вузов. – М.: Междунар. отношения, 2000. – 485 с.

9. Міжнародна економіка: кредитно-модульний курс: навч.-метод. посібник / С.В. Тютюнникова, Л.О. Мельник, В.О. Козуб, Л.Л. Носач. – Х.: ХДУХТ, 2010. – 273 с.

10. Мельник Л.О., Козуб В.О. та ін. Міжнародна економіка: практикум. Навч.-метод. посібник. – Харків: ХДУХТ, 2007. – 201 с.

11. Мельник Л.О., Козуб В.О. Міжнародна економіка: тестовий тренінг. – Харків: ХДУХТ, 2007. – 202 с.

12. Липов В.В. Міжнародна економіка: світова економіка та міжнародні економічні відносини. Модуль І. Світова система господарювання. Навчально-практичний посібник. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 368 с.

13. Липов В.В. Міжнародна економіка: світова економіка та міжнародні економічні відносини. Модуль ІІ. Міжнародні ринки та форми міжнародної економічної взаємодії. Навчально-практичний посібник. – К.: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 368 с.

14. Рязанцев С.В., Ткаченко М.Ф. Мировой рынок труда и международная миграция. – М.: Экономика, 2010.

15. Шимко П.Д., Диденко Н.И. Международная экономика. – М.: Юрайт-Издат, 2010.

Інформаційні ресурси

1. Урядовий портал Кабінету Міністрів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua

2. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua

3. Міністерство закордонних справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mfa.gov.ua

4. Державна митна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.customs.gov.ua

5. Державний комітет України у справах національностей та міграцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.scnm.gov.ua

6. Державний інформаційно-аналітичний центр моніторингу зовнішніх товарних ринків «Держзовнішінформ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrdzi.com
7. Інститут світової економіки і міжнародних відносин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.iweir.org.ua
8. Каталог «Імпортери та експортери України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.eximbase.com
9. База українського законодавства в Інтернет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.lawukraine.com
10. Група Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.worldbank.org
11. Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.oecd.org
12. Інститут міжнародної економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.iic.com
13. Статистична служба Європейської комісії (Євростат) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.europa.eu.int
14. STAT-USA. Internet [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.stat-usa.gov
15. Fed Stats. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.fedstats.gov
16. Statistics Canada [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.statcan.ca
17. U.K. Office of National Statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ons.gov.uk
18. Japan Economic Planning Agency [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.epa.go.jp
19. German Federal Statistical Office [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.statistik-bund.de

Навчальне видання

АНДРОСОВА Тетяна Василівна
НОСАЧ Лариса Леонідівна
КОЗУБ Вікторія Олександрівна

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

Методичні рекомендації до семінарських та практичних занять
для студентів денної та заочної форми навчання
напряму підготовки 6.030503 «Міжнародна економіка»

В авторській редакції

Підп. до друку «__» _____ 2012 р. Формат 60x84 1/16. Папір офсет.
Умов. друк. арк. _____. Тираж 25 прим. Замов. № _____

Видавець і виготовлювач

Харківський державний університет харчування та торгівлі
вул. Клочківська, 333, Харків, 61051

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №2319 від 19.10.2005 р.